

ZİNDE KUVVETLER NE İSTİYOR?

DP CHP DP CHP D P chp chp dp

KARDEŞ KAVGASI NASIL ÖNLENİR?

DP CHP dp dp CHP DP CHP DP chp dp

"STATÜKOCULARA SON İHTAR"

Yıl 2 - Sayı: 68 3 Nisan 1963 100 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Ağalar düzeni

Agalık tüm toprak üstüne olmaz ya. Ağalığın da türlü türlü biçimleri var. Yönleri, isterleri, ilkeleri ayrışımlı yalnızcak. Toplumumuzun çoğunluğu «Ağalar» düzeninin baskısı altında daha. Ortaçağ kalıntısı bu düzen, bu uygar çağda da isterlerini sürdürmektedir.

Kendimce, ağalık biçimlerini şu denli sıraladım: Toprak ağaları, siyaset ağaları, yolacı (tarikat) ağaları. Toplumun üstünde yürütülen üç sıtırdır, üç devsel güç. Alışılmışın boyunduruğundan kurtulamadı toplumumuz. Bu çıkar düzeni varoldukça kurtulamıyacaktır da.

Bir toprak ağası ile bir siyasal ağanın, bir yolacı ağanın, ülkemizde yarattığı yıkımlıklar ayrışımsızdır. Üçlü — ağa biçiminin üçü de toplum yapısının, onun sosyal gereksinmelerinin ilkelerini, nedenliklerini yıkmaktadır. Hangi açıdan hangi yönden bakarsanız bakın «üçlü ağa düzeni»nin sürdürdükleri kuramlar şu denlidir: Toprak ağaları, soluksuz, tedirgin, bunaltılı, örgütsüz *emekcilerin* emeklerini sömürmektedir. Siyasal ağalar daha etkin oluyor, daha zararlı daha yıkımlıklılar yaratıyorlar toplum düzeninde. Yolacı ağalar da etkisel yönden geri kalmazlar *devrim yapıtlarını yıkmaktan.* Üçlü - ağalar, üçgensel bir biçimde kapsamışlar toplumumuzu. Toplum katında bir yandan «*toprak*», öte yandan «düşünce» çöl haline getirilmektedir üçlü - ağalar düzenince.

Az gelişmiş ülkelerde toplumsal kuramlar yerine, bireysel kuramlar oturmuştur. Bizim toplumumuzda da böyledir! Kamu oyu, ayrıntılı bir oluşum sonucunda meydana geliyor. İlkil (primer) toplumlar da bireyler milli sorunlara ilgisiz. Görüş «ufuk»ları çevresel sınır içinde kalmaktadır çokluk. Milli piyasaya katılmaları «Ağa» aracıyla gerçekleşiyor İlkil toplumlarda oy sorunu önemli değildir. O'nu özgürlüğün bir koşulu olarak değil, «Ağa»ya karşı yerine getirilmesi gereken bir görev sayıyorlar.

Her işte ağalara baş eğen bir toplum düzeninde, sosyal eşitlik (adalet) sağlanamaz. Sosyal eşitlik sağlanırsa: «Ağalar Düzeni» bozulur!...

Ülkemizde ilkil grupların düşünsel yönünü değiştirmek milli siyasaya ağaların etkisinden uzak bilinçli olarak katılmalarını sağlamak olmalıdır ilk koşul. Ama bunu nasıl yapacağız? Sosyal eşitlikle, sosyal kalkınma ile. Bunun içinde toplumsal yapıyı değiştirecek köklü reformlara gereksinme (ihtiyaç) vardır.

Üçlü - ağaların toplumsal yapıyı *değiştirecek* köklü reformları yapmıyacakları bir gerçektir. Bu soruna bir de çağımızın büyük adamı Bertrand *Russell'in görüşüyle* değinmek yerinde olur. Bertrand Russell «Devletin, yurttaşların rahatını sağlamaya yarıyan bir a*raç olarak değil, özünde* iyi ya da kötü olabileceğini düşünen filozofları ve politikacılar var. Ben kendim, bu türlü düşünüşe katılmakta hiç bir sebep görmüyorum. Devlet bir soyutlamadır, ne haz duyar, ne acı çeker, ne umutlanır, ne de korkar. *Devletin niyetleri* sandığımız şey, onu yöneten kişilerin niyetlerinden başka bir şey değildir. O kadar ki, devletin yüceltilmesi, aslında az sayıda yöneticilerin yüceltilmesidir sadece. Hiç bir demokrat bu kadar haksız bir teoriyi hoş görmez» der.

Yasaları yuvarlak ve üstü kapalı soyutlamalardan kurtarmak; toplum kalkınması ilerici girişimlerini uygulamak varken girişimlerden uzaklaşmak ya da bu girişimleri belirli toplum katları yararına kullanmak; hukuk devleti anlayışına karşıttır. «Herşey toplum içindir» ilkesini benimseyen Atatürkçülere çok gereksinmemiz vardır.

Hâdi ÖZDEMİR
(Albay Demet Okulu Müdürü - Kütahya)

Fırsat eşitliği

Eşitlik prensibini çoğumuz «kanun önünde eşit olma» diye anlar ve üzerinde *pek durmayız.* Halbuki bugün eşitlik kavramı yukarıdaki tanım bakımından değil, fırsat eşitliği deyimi bakımından bir önem taşımakta ve düşünürleri daha çok bu yönden ilgilendirmektedir. Çünkü çağımızda, totaliter olmayan devletlerin hemen hepsinde kanun önünde eşitlik sağlanmış, bu siyasi ve sosyal bir mesele olmaktan çıkmıştır. Fakat özellikle az gelişmiş ülkelerde ve bu arada memleketimizde fırsat eşitliği prensibi yeni yeni dikkat bakışlarını üzerine çekmekte ve bu ülkelerin çözümlenmesi en güç meselelerinden biri olmaktadır.

Geçenlerde kendisine ilimce değer verdiğim bir profesör de bu Anayasa prensibini konuşmasında sadece «Kanun önünde eşit olma» yönünden inceledi. Eşitliğin iktisadi alanda eşit olma demek olmadığını belirterek geçiverdi. Kanaatımca artık Türkiyede bu kavramın bu şekilde işlenme devresi geçmiş; prensip bugün *daha çok iktisadi bir görüş* altında incelenmeye başlanmıştır. Basınımızda - malûm çıkarcılar dışında - hergün işlenen bu görüşün ilim çevrelerince de ele alınıp tartışılması ve geniş kütlelere götürülmesi gerektiğini sanı*yorum.*

Şimdi yukarıda belirtilen şu fikir üzerinde duralım: Eşitlik iktisaden eşit olmak, demek değil*dir.*» Evet, *sayın profesö*rün bu fikrini kabul ediyoruz. Çünkü eşitlik prensibinden bu anlamı çıkarsak bile; bu gerçekleşti*rilmesi mümkün olmayan* bir hayâl olarak kalmaya mahkûmdur. Bunu gerçekleştirmeye kalkmak, demokratik bir nizamı kabul etmiş bir devlette düşünülemez dahi... Sovyet Rusya bile bu anlamda bir iktisadi eşitliği yani kişilerin iktisaden aynı güçte olmalarını sağlayamamıştır.

Fakat burada kafamızı şöyle bir soru kurcalıyor. Kendi ülkemizi gözönüne getirerek diyorum ki, iktisaden eşit olma düşünülemiyeceğine ve zaten düşünülse bile gerçekleşemiyeceğine göre bunu istemek safdillik olur. Fakat, acaba iktisadi eşitsizlik, kişinin temel hak ve hürriyetlerini serbestçe kullanmasına engel oluyorsa; iktisaden güçsüz olanları bilerek veya bilmiyerek iktisaden güçlü olanların kulu haline getiriyorsa, bu duruma temel hak ve hürriyelerin sağlanmasını üzerine alan devletin müdahâlesi gerekmez mi? Sanıyorum ki politikacıların ve ilmî otoritelerin cevaplandırması gereken nokta budur.

Bir toplum düşünün ki, iktisaden güclü olanların (ağa, eşraf v.s.) oylarına karşı durduğunuzda o toplumda yaşayamayacaksınız. Yuvanızdan, toprağınızdan sürülüp atılacaksınız. Toprağını işlediğiniz ağa sizi malları arasında sayacak «beş altı hizmetkârım var» diyebilecektir. En önemli hakkınız olan yaşama hakkı, ağanın menfaatine karşı çıktığınızda göz kırparcasına ortadan kaldırılacaktır.

İşte böyle bir toplumda yaşıyorsanız ve iktisaden güçsüz bir kişi iseniz devletten himaye istemek hakkına, insanca yaşamak istemine sahip olmıyacak mısınız? Anayasasına sosyal adalet, sosyal devlet prensibini koymuş bir devletin sizi korumak, insana yakışır bir *surette yaşatmak görevi* yok mudur? Yukarıda da belirttiğimiz gibi iktisadi eşitliği istemek nasıl bir saçma hayâl ise: iktisadi eşitsizliğin hürriyetleri ortadan kaldırdığı bir toplumu *savunmak* ve *buna* bir çare aramak da o kadar saçma bir fikir olur. Bu, çıkarcılıktır, hürriyet düşmanlığının ta kendisidir.

Anayasamız, sosyal farklılıkların giderilmesini devlete yüklemiştir. 12. madde Devletin, ferdin maddî ve manevî gelişimine engel olan hususları kaldıracağını belirtmektedir. Biz buna rağmen şimdilik devletten ferdi, geliştirmeyi değil; onu serbestçe yaşama hakkına sahip kılmasını istiyoruz. Köylerde bir söz vardır. Bazı topraksızlar durumunu anlatmak için «Ölsem gömülecek bir karış yerim yok» derler. Fakat toprakla yirmidört saat uğraşan ve didişen de onlardır.

Mehmet BAYDAR

YÖN Komünist mi?

Mecmuanızı geç tâkip etmeye başladım. Arzedeyim: Bu sene Ağustos ayında bir arkadaşta 26 sayıyı (1-26 sayılar) ihtiva eden Yön mecmuasını ciltlenmiş olarak gördüm. Önce arkadaşa acıdım. Münevver bir insan olarak «Yön» mecmuasını nasıl okuyor diye. Birkaç gün sonra fikrimi arkadaşıma üstü kapalı olarak açtım. «Yön solcudur» dedim. «Yön komünisttir» dedim. «Yön Türkiyede sınıf kavgalarına önayak oluyor» dedim. Kısaca dedim dedim dedim. Sonunu şöyle bağladım lâfımın: «Yön Ko*münist fikirlerini sosya*lizm perdesi altında gizliyor. Komünizm Türkiyede kanunen yasaktır. ya»

Arkadaş güldü. Bu acı *bir gülüştü.* Bana «Hiç Yön mecmuasının herhangi bir sayısına şöyle bir karıştırdınız mı?» diye sordu. Cevabım şu oldu: «Ben Komünist, solcu bir mecmuayı kırk para da olsa alıp okumam». Arkadaşım «Senden rica ediyorum, benim Yön cildini al şöyle bir tetkik et. Ama kafandaki bütün peşin fikirleri atarak oku, sonra yine kötü dersen sana 2 çocuğum üzerine yemin ediyorum ben de almayacak ve elimdeki bütün mecmuaları yakacağım» dedi.

Uzatmayayım efendim. O günden bugüne «Yön» okuyorum. Tiryakisi oldum.

Mahir YÖRÜK
(Avadan Köyü - Yd. Sb. Öğretmeni)

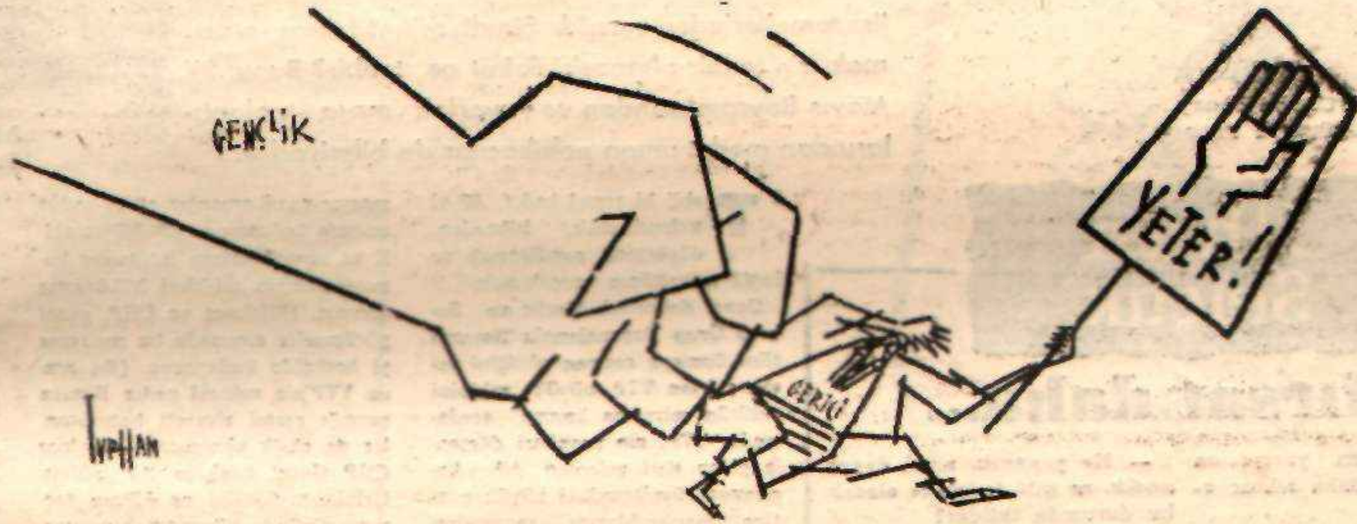

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

YÖN HAFTALIK GAZETE

BAKIŞ

Tepesi üstü duran ağaç

Bu böyle devam etmez

Zinde kuvvetlerin son şahlanışı, çabuk unutulan bazı sâde gerçekleri gözler önüne serdi:

1. Rejim, aradan bir buçuk yıl geçtiği halde oturmuş olmaktan çok uzak. İktisatçı deyimiyle, istikrarsız muvazene hâlinde. Bir kıvılcım, kontrolü mümkün olmıyan infilâkler yaratmaya kâfi geliyor.

2. Gerici kuvvetlerin iktidara gelemiyecekleri, gelseler bile barınamıyacakları ortaya çıktı. Türkiyede oy sayısının dışında, farklı bir kuvvet dengesi mevcut.

3. 27 Mayıs, barajları yıkarak, zinde kuvvetlerde sosyal değişme isteğini körüklemiştir. Bu çevrelerde, yeni ve ileri bir Türkiye özlemi yayılıyor ve yoğunluk kazanıyor.

4. Eski Türkiyenin temsilcisi hâkim sınıflarla, yeni bir Türkiyenin özlemini çeken zinde kuvvetler arasındaki aykırı gidiş genişliyor. Statükonun en kudretli temsilcisi gözüken iyi niyetli İnönüye karşı duyulan eski günlerden kalma güven zayıflıyor. 27 Mayıstan önce zinde kuvvetlerde yeni bir *Türkiye özlemi uyandıran, fakat bu* Türkiyeye götürecek yolu açmasını bilemiyen İnönü, gittikçe gerilerde kalıyor. Eski devir hasretlilerine karşı girişilen gençlik hareketlerinde bile, «İnönü, İnönü çok yaşa» haykırışları artık işitilmiyor. Onun yerini, «Statükoculara son ihtar» kükremeleri aldı.

Bu durum, böyle devam edemez.

Memnu meyva

Sayın İnönü de kendi açısından, «*Bu* durum, böyle devam edemez» diyor. Tedbirler araştırıyor. Zinde kuvvetlerin öfkesi karşısında paniğe kapılan AP. nin Donkişot mizaçlı yöneticilerini tasfiyeye, elinden geldiği kadar *partinin itibarını kırmaya ve halkın* tutmadığı «mutedil» etiketinden sıyrılıp, «Akıncılık» kartvizitini taşımaya özenen uslu AP. lilerin iş başına gelmesini sağlamaya çalışıyor. Bir defa daha medet umulan çâre bu. Müfritler, yâni acemiler gidip, yerlerine mutediller, yâni ustalar gelirse, denizler durulur, ortalık yatışır deniyor. Yağma düzenini, sokak külhanbeyliğini bırakıp, Osmanlı efendisi üslûbuyla *savunursanız, işler düzelir, rejim otu*rur, buyuruluyor. Hem sonra, vatan sathında bütün tâlihsizliklerinin sebebini CHP. ye ve İnönüye yüklemeye alışmış geniş halk kütleleri bulunduğu müddetçe, bir kaç yüz adamın süt dökmüş kedilere döndürülmesi neyi değiştirir ki? *Sayın İnönü, bu politika*yı çok denedi. Rejimin ilk günlerinde Başbakan, bütün parti liderleriyle uzun bir balayı devresi yaşadı. İnönü, balayı günlerinde, sık sık, «Artık eski devir geride kaldı. Bütün parti liderleriyle medeni münasebetler kurduk. Bu halka da örnek *olacak,* kardeşlik gelecek» diyordu. Ne çıktı? Geniş halk kütlelerinin huzursuzluğu devam ettiği müddetçe, memnu meyvayı ısıracak politikacılar her zaman ve her yerde çıkacaktır.

DP. mirasını paylaşan partilerin *başlarında, 27 Mayısın ilk Genel Kur*may Başkanıyla ilk Maliye Bakanı var. Ne değişiyor? Asıl dâvâ belki de bir gün kanlı kardeş kavgalarına yol açacak, vatan sathındaki geniş ve derin bölünmeyi ortadan kaldırmaktır.

Kör düğüm

Bu bölünmenin kökleri, DP. nin kuruluş yıllarına kadar iner. O tarih*lerde, halktan* uzaklaşan *CHP. den* soğuyan kütleler, DP. ye dört elle sarıldı. CHP. kütleler için, tahsildar baskısı, jandarma dayağı ve fakirlik demekti. İlk iktidar yıllarında, bol dış *yardım,* bol ekilmemiş toprak, iyi hava ve yüksek fiyatlar sâyesinde tâlihi yâver giden D.P., kütlelerin yüzünü güldürdü, hayat seviyesini az çok yükseltti ve bürokrasinin istibdadını azalttı. 1955'ten sonra, iktisadi sıkıntıların tesiri altında kitleler yavaş yavaş DP. den uzaklaşmaya başlarken, ihtilâl geldi. İhtilâl bürokrasinin tahakkümünü arttırdı ve deflasyon politikasıyla, kütlelerin hayat seviyesinin gerilemesine ve *işsizliğe yol açtı.* Halk, *CHP* geri geldi, dedi ve Menderese yeniden bağlandı. Oyunu da Menderesten medet uman halk sömürücülerine vermekte tereddüt etmedi.

Vatan sathındaki huzursuzluğun temel sebebi bu. Ancak halkçı bir politika, halkı, sömürücülerin peşinde sürüklenmekten kurtararak, huzur getirebilir.

Halkçı bir politika, halktan uzak, fakat halkçı zinde kuvvetleri de huzura kavuşturacak kurtuluş yoludur.

Türk politika hayatının düğüm noktası, sanırız ki, buradadır: Halk, halk düşmanlarının peşindedir ve halkçı zinde kuvvetlere karşıdır! Bu kör düğüm çözülmedikçe, Türkiye, başaşağı duran bir ağaca benzemekten kurtulamıyacaktır. Huzur, Türkiyeyi ayakları üzerine oturtabildiğimiz gün gelecektir.

Mesele böyle ortaya konunca, çözüm yolu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır: Ancak halkçı bir politika, halkı halk düşmanlarının pençesinden kurtarabilir ve onu halkçı zinde kuvvetlerle kaynaştırabilir. Bu kaynaşma, ilerleme yolunu kesin şekilde açmanın temel şartıdır.

Topallığın fazileti..

İnönü demokrasisinin tek başarı şansı, satıhtaki çekişmeleri bir yana bırakıp, halkçılık yolunda cesur adımlar atmaya bağlıdır.

Hükûmetin cesur tercihlerden ka*çınan bugünkü statükocu politikası* ise, esas itibariyle kurulu düzenden faydalananlara yaramaktadır. Menderes devrinin büyük imkânları da bir daha ele geçmiyeceğine göre, bu politika kısa zamanda hüsrana mahkûmdur. Statükocu kuvvetlere dayanan siyasi iktidar, ayakta durabilmek için, dayandığı kuvvetlerin aleyhine halkçı bir politika gütmek zorundadır! Bu çelişikliği İnönü gibi zinde kuvvetlerce, geniş hayal kırıklığına rağmen, hâlâ benimsenen tarihî bir şahsiyet yenebilir.

Demokrasimiz, Sayın Alican'ın tâbiriyle topaldır. Demokrasiyi topallıktan kurtarmak için, onun bu topallığından faydalanmak lâzım. Esâsen seçimleri *CHP* ve karşı kuvvetler kazandığı halde, İnönü'nün Başbakan olması bu topallıktan ileri gelmekte ve İnönü, zinde kuvvetler sâyesinde başta kalabilmektedir. O halde İnönü, statükocuları elinin tersiyle itip, zinde kuvvetlere pekâlâ yaslanabilir ve onlarca istenen sosyal adalete ve hızlı kalkınmaya yönelmiş halkçı ve devrimci politikayı, bugünkü parlâmento *dü*zeni içinde sahneye koyabilir.

Eğer başka bir çare varsa ve İnönü onu biliyorsa, yapsın, görelim.

Doğan Avcıoğlu

Zinde kuvvetler, statükocu tutuma karşı çıktı

Orgeneral Cevdet Sunay
Kötü politikacıya ihtar

Zinde kuvvetlerin desteğiyle iktidarda duran İnönü, zinde kuvvetlerin özlediği devrimci ve halkçı millî politikayı reddederek tutunduğu tek sağlam dalı koparmaktadır.

Başbakan İnönü, kendine has iyimserliği ile, daha geçenlerde «Rejim artık oturdu» diyordu. Fakat kinli bir ihtiyarın biraz yüksek perdeden konuşmasıyla, rejim temellerinden sarsıldı. Şimdi rejîmi tekrar oturtmak için tedbir alınacak. Fakat ne tedbir? Bunu, 27 Mayıs Bayramlarından ve yuvarlak masa toplantılarından medet uman poltikacılar da bilmiyorlar.

AP. Genel Merkezi
Bir politanın sonucu

Tabii ki temel hedef, AP yi uslandırmak, itibardan düşürmek, zayıflatmak ve hattâ mümkünse parçalamak.

Genel Sekreteri, Meclis ve Senato Grup Başkanlarıyla Bayarın elini öpmeye resmen gittiğini tevile çalışan YTP. büyük rakibini öldürüp mirasına konma sevdasında. YTP. nin hayalleri dörtnala giden ileri gelenleri, AP. kapanırsa rüyalarındaki büyük partiye kavuşacaklarını sanıyorlar.

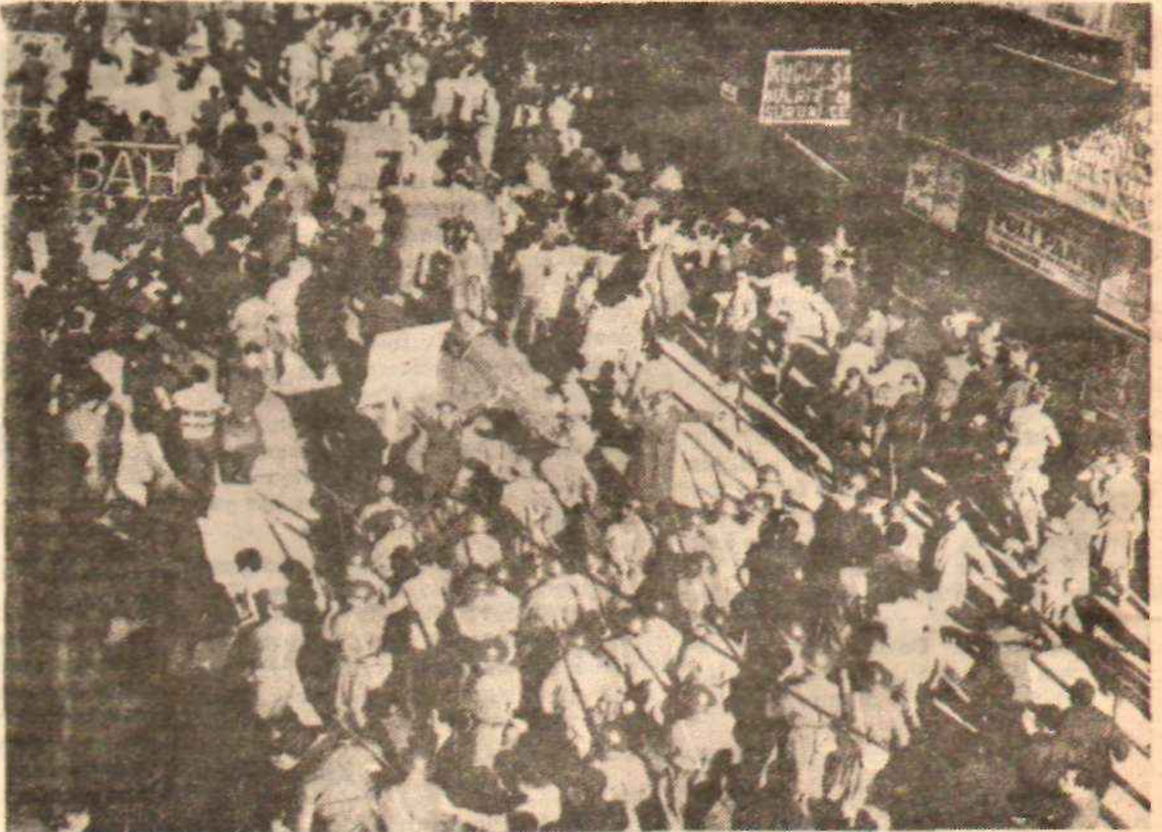
Sürgündeki ağaların kurtarıcısı eski CKMP'li Talât Oğuz ile AP kurucusu Emin Acar'ın iltihakiyle saflarını kuvvetlendiren CHP ise, kapanan DP. nin yerini daha netameli AP. nin aldığını düşünerek, kapanma fikrine karşı. Ayrıca İnönü, şiddet tedbirlerinin fayda sağlayacağına inanmıyor Şiddet tedbirlerinin, Menderes devrinde olduğu gibi rejimi çıkmaza sürükleyeceği kanısında. Ama C.H.P. bu şahane fırsattan faydalanarak, önümüzdeki seçimlerin büyük favorisi gözüken AP'nin kolunu kanadını kırmak için elinden gelen her türlü gayreti gösterecek. Hükûmetin elinde AP'yi müşkül durumda bırakacak bir hayli malzeme var: Aytaç Paşanın Bayara Cumhorbaşkanlığını lûtfeylemeleri, AP'nin Bayar karşılamasını nasıl organize ettiği tesbit edilmiş bulunuyor. AP Milletvekili ve senatörlerinin intikamcı konuşmalarının zabitleri hükûmette mevcut. Hükûmet ve CHP, genel görüşmeler sırasında bu malzemeyi herhalde kullanacak. (Bu arada YTP'nin mânevî peder Bayara yaptığı resmi ziyareti hatırlatanlar da eksik olmıyacak). Böylece CHP Genel Başkanı, AP müfritlerinin tasfiyesini ve AP'nin seçmen gözünde itibarının kırılmasını sağlamaya çalışacak. Şimdiden Basına AP'yi zor durumda bırakacak haberler sızdırılarak, genel görüşmeler için hava hazırlanmaktadır. Emin Paksüt ve Coşkun Kırca'lı bir CHP komisyonu da bu malzemeyi değerlendirmek için çalışmaktadır. Bu arada huzursuz orduyu da teskin endişesiyle, bazı müfrit AP milletvekilleri hakkında kovuşturma açılması ve onların yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması tehdidi altında bırakılmaları muhtemeldir. Tedbirler kanunu da eskisinden daha sert şekilde işletilebilir Fakat CHP bundan daha öteye gitmeye niyetli değil. Esas hedef siyasi. O da AP'nin mutedilleşmesini ve zayıflamasını sağlamak Nitekim Pazartesi günkü CHP grubunda İnönü, «AP, yıpranmış ve itibarsız olarak eski politikasını yürütecektir» diyerek, durumu açıklamıştır.

. . .

Gümüşpalanın akıbeti

AP, esasen yediği darbeden henüz ayılmış değil. Ordunun kendilerine aleyhtar olmadığını hayal eden ve hal khareketler rüyaları gören AP, zinde kuvvetlerden yediği müthiş yumruğun hâlâ tesiri altında. Nitekim AP Genel Merkez Binasının tahribinden, Süleyman Demirel, Celâl Ertuğ, Şinasi Osma gibi önde gelen politikacıların tükürük yağmuru ile, dillerini tutamıyan Ethem Menemencioğlu ve Mehmet Başaranın tekme tokat ile ıslatılmasından sonra, Gümüşpala, Büklüm sokağındaki evinde bulunan bütün kıymetli eşyaları iki kamyona yükleyerek bir semti meçhule gönderdi! Komşuları önce Gümüşpalanın taşındığını sandılar, ama sonradan bunun bir ihtiyati tedbir olduğunu anladılar.

Gümüşpala bu nakli mekân zaruretini, iki gün sonra bir gece yarısı Başbakan İnönü'ye şöyle anlattı: «Paşam, sadece partimizin değil, teker teker şahıslarımızın da can ve mal emniyetinden emin değiliz. Pek çok tanınmış

İstanbul'da İstiklâl caddesindeki çatışma
Ordu ve gençlik elele

İlhan Selçuk

Bir fırsat daha...

En başta ben yazıyorum ya... Bir daha tekrar edelim:

— Şu muhalefet ne kepaze işler yapıyor görüyor musunuz? Bunlar 27 Mayıs düşmanları bunlar... (Öyledir) Bunlar cehaletin çığırtkancısı. gericiliğin savunucularıdır... (Öyledir). Bunlar din istismarcılarıdır. Allahın adını politika ihtiraslarına bayrak yapıp oy goygoyculuğuna çıkarlar... (Öyledir). Bunlar şeyhlerden, ağalardan yanadırlar, maksatları halkı aldatmak. İktidarı ele geçirmek, devlet hazinesini soyarak günlerini gün etmektir... (Öyledir). Bunlar daha on yılın yüzlerce suiistimal dosyası kapanmadan memleketi yeniden kazıklamak için ellerinden gelen bütün kozları demokrasinin başını yemek pahasına kullanmaktadırlar... (Öyledir). Bunların kendileri de cahildirler... (Öyledir) Elifi görseler mertek sanırlar... (Öyledir). Anayasa düzenini hiçe sayıp orduyu durmadan tahrik ederler... (Öyledir). Saf halkı kandırıp 27 Mayıs düşmanlığının tohumlarını memlekete ekmek istiyorlar... (Öyledir). Plân değil pilâv isteriz diye saçma sapan ağız kalabalıklığı ile hükûmeti tenkid etmektedirler... (Öyledir). Bir af'tır tutturmuşlar giderler... (Öyledir). Millî irade ve demokrasi kavramını kötü emellerine vasıta etmektedirler... (Öyledir).

★

En başta İsmet Paşadan tutunuz, en küçük kişiye kadar bir siyasî teşkilât bunları açık veya kapalı, eksik veya fazla söylüyor yazıyor. Bu siyasî teşkilâtın dışındaki aklı başında kimseler de söylüyorlar ve yazıyorlar. öylesine ki bugünkü muhalefetin karakterini veren çizgileri hepimiz en ince teferrüatına kadar ezberledik. İyi niyetli olmadıkları, hattâ 27 Mayısa karşı bir ihtilâl hevesinden kuvvet aldıkları da çok sık tekrar edilmektedir.

Ve bütün zunlara göre şimdi bir soru atalım ortaya:

— Ne yapacak, nasıl davranacak, ne gibi tedbirler alacak, bu durumda iktidar?

İşte hükûmetin aydınlatması gereken soru budur.

Bir iktidar, hiç: durmadan muhalefetten şikâyet ederse bu hiç bir şey ifade etmez. Çünkü çok partili demokrasi düzeninin bir inceliğini unutmamak gerek... Bir muhalefet durmadan iktidardan şikâyet edebilir. Bu tabiidir. Ama iktidar durmadan muhalefetten şikâyet edemez. Ne söyleyip dururdu Menderes:

— Efendim rahat bırakmıyorlar ki iş görelim!

Bu saçma bir iddiadır. Çünkü muhalefetler iktidarlardan şikâyet ederlerse bu demektir ki:

— Sen bu işi beceremiyorsun. Bırak iktidara ben geçeyim.

Ya iktidarlar durmadan muhalefetten şikâyet ederlerse bu ne demektir?

— Sen bu işi beceremiyorsun bırak muhalefete ben geçeyim... Demek midir?

Hükûmetlerden beklenen faaliyettir, tedbirdir, işştir... Bu faaliyet için ise son günlerin olayları İsmet Paşa iktidarına bir fırsat daha yaratmıştır. Zinde kuvvetlerin, gençliğin, memleketin sağlam gruplarının İsmet Paşa kabinesinin çizgilerini de çok aşan bir güçle ve tutumla 27 Mayıs Anayasasının ilkeleri çevresinde toplanması, tutulacak yolun ne olduğunu açıkça göstermektedir.

Eğer bu yolun gösterdiği rotaya girilmezse bundan sonra muhalefetten yakınmak, hükûmetin kabul edilir mazeretleri arasında değil, beceriksizliğinde aranmalıdır.

Toplum, tıpkı 27 Mayıstaki gibi Halk Partisi kodamanlarının uyuşukluğunu çok geride bırakan bir silkinişle kıpırdamıştır. Ama korkarız ki, bu yeni heyecanlar da eskiler gibi kısa zamanda eritilip, yok edilecek... O büyük boşluk ve karamsarlık havası gene saracaktır her yanı.

Yuh, böyle gruba!..

Başbakan İnönü, bugünkü hengâmeden faydalanarak haysiyetsiz bir tasarıyı kanunlaştırmak için CHP. grubuna baskı yaptı ve CHP. grubu, haysiyetsiz bir konuda grup kararı almakta tereddüt etmedi...

YÖN, 65 inci sayısında «Sam Amca ve Dilencilik Politikası» başlıklı yazısında bu yüz kızartıcı meseleyi ele almış ve Hükûmetin millî gurur ve şerefimizi yaralayan tutumu karşısında milletvekillerini ve senatörleri vazifeye çağırmıştı. Ne yazık ki CHP. grubu, bu şerefli vazifeden kaçtı. Hatay Milletvekili Sırrı Hocaoğlunun, haysiyete dâvet *konuşması neticesiz* kaldı.

YÖN okuyucuları, kapak resmine konu olan başyazımızı hatırlayacaklardır: Hükûmet, dış yardım kesilir korkusuyla, Ziraat Bankasını 76 milyon lira dolandırmaktan sanık Oğuz Akal firmasının özel bir Amerikan firmasına olan borcunu, teminat veren Ziraat Bankası yabancı firma şartlarını yerine getirmediği için ödemeye yanaşmayınca, Hazineye ödetmeye fütursuzca karar vermiştir. O Oğuz Akal yolsuzluğu ki, bu nevi her kepazeliği örtbas eden DP. iktidarı dahi, CHP. önergesi üzerine Meclis tahkikatı açılmasını önleyememiştir. O Oğuz Akal yolsuzluğu ki, 1957 - 60 siyasî mücadele devresinde DP. iktidarının en önemli yarasını teşkil etmiştir...

***Hükûmet, acaba neden bu borcu Ziraat Bankasına ödet*memektedir? Ziraat Bankasını el altından sıkıştırıp parayı ona ödetmek, belki de daha ustaca bir iş olurdu! Ne var ki Ziraat Bankasına diş geçiremiyen Hükûmet, «Bankanın ve Türk Devletinin itibarını korumak» gibi yaldızlı bir gerekçeyle, parayı millete ödetmekte tereddüt etmemiştir.**

CHP. grubundan böyle haysiyetsiz bir tasarının, ancak bütün ağırlığını koymak şartıyla geçirilebileceğini bilen İnönü, dün reddettiği dilencilik politikasını, gerçeğe aykırı yaldızlı sözlerle sunmakta sakınca görmedi. İnönü, «Sabık devrin bir yüzkarası olan Kromit şirketinin 914 bin dolarlık borcunu, Ziraat Bankası gibi bir millî müessesenin ve Türk Devletinin itibarını korumak için ödemek gerekir» dedi ve *böylece, Amerika yardımı keser korkusuyla dün olduğu gibi bugün de haysiyetlerimizin dahi feda edilebileceğini,* tarihî şahsiyeti ile tescil etti.

Kromit yolsuzluğu ile ilgili CHP. dosyalarının hazırlayıcısı İlyas Seçkin ise, bir figüran olarak, «Kromit borcu ödenmezse dış yardım kesilir» buyurdu. İkinci figüran Melen de bu tezi destekledi.

Ah, keşke borç Ziraat Bankasına ödettirilseydi... Ziraat Bankası herhalde sokağa atacak bir 10 milyon bulurdu... Zira daha önce de, sayın milletvekilleri, Ziraat Bankasının milyonlarını sokağa atmak pahasına, bu bankanın milletvekillerden alacaklarını faizsiz ve masrafsız tecil etmişlerdi...

Yazık, çok yazık! *Dilencilik bir millî politika haline ge*tirildi. Utanmalı, yerin dibine geçmeliyiz.

Hayır, hayır... Bu, sadece «sâbık devrin yüzkarası» değil, asıl bu devrin yüzkarasıdır.

AP'linin evleri, adresleri tesbit ediliyor. Üstelik sadece tesbitle de yetinilmiyor, inzibatlar geliyor, etraftaki komşulardan tahkikat yapıyorlar, falanca burada mı oturuyor, eve hangi saatlerde geliyor diye. Ben de listenin başındaymışım.» Bu şekilde tezahürünü hal eden AP heyeti, tecrübeli İnönü'den ışık istedi. Tabii ki bu haber derhal basına uçtu ve lider Gümüşpalanın itibarı büyük bir darbe yedi. Bunu AP yöneticilerinin, *biraz da İnönünün çevirdiği* manevrayla, panik içinde istifaları takip etti. İnönü, «İlk ıslah beliri si sizden gelsin. Size yardımcı olacağım» diyerek tasfiye zeminini hazırladı. Mutedil etiketinin itibarsızlığını nihayet farkederek, patentli Ahmet Emin Yalmana ait olan «Akıncılar» etiketiyle piyasaya çıkan sâbık AP mutedilleri, felâketten faydalanma azmiyle, derhal iktidar mücadelesine giriştiler. Akıncıların taarruzu oldukça başarılı oldu. Grup adına konuşan Muhittin Güven, «AP dimdik ayaktadır» diyerek panik için de İnönüye koşan Gümüşpalaya nazaran puan topladı. Topaloğlu ve Çağlayangil de perde arkasında liderlik savaşına koyuldular. Ön plândaki akıncılardan Ferit Alpiskender de «Demokrasiyi kurtaralım» makaleleri kaleme aldı. Fakat Gümüşpala, 1955'te teker teker bakanlarını feda ettiği halde, istifaya yanaşmıyan Menderes gibi, liderliği bırakmamak için direttti. Düşen prestijini kurtarmak maksadıyla da, defalarca gördüğümüz politikacı rahatlığı ile, İnönüden ışık istediğini yalanladı. Pala Paşa, ilk teslimiyetten sonra böylece erkekliği kurtarmaya çalıştıysa da İnönüyü ziyaret eden heyette bulunan AP Edirne milletvekili İlhami Ertem, lider Pala Paşayı yalanladı ve toplantıda İnönü için «cemilekâr» sözler söylediğini açıkladı. Yeni akıncılardan Kâzım Yurdakul ise, Pala Paşayı istifaya çağırdı.

Tek erkekçe davranışı, Mc Cevat Önder Carthy, AP'den ve milletvekilliğinden istifa ederek gösterdi. Onu Kütahya Milletvekili *Sezai Sarpaşar takip etti. Gürültü*cü Reşat Özarda da 27 Mayıs bayramına AP grubunun beyaz oy vermeyi kararlaştırmasına kızarak, sadece AP'den istifa etti. Pala Paşanın yaveri hası Şinasi Osmaya gelince, bir ara «sinei millete dönmek» ten söz ettiyse de, bu fikrinden çabucak vazgeçerek, bizleri sinei millete «geçmiş olsun» demekten kurtardı. AP o kadar şaşkın ve dağınıktır ki, grup, 20 ye karşı 30 oy ve 7 çekimserle 27 Mayıs bayramına beyaz oy vermeyi grup kararına bağlamıştır. YÖN baskıya girerken toplanan AP Temsilciler Meclisi halkın bu bir darbeyle çöken korkak ve miyop temsilcilerine belki biraz kuvvet şurubu verecek ve AP liderliği ve yöneticiliği meselesini çözecektir. İl temsilcileri de aynı panik havasına kapılırsa, akıncılar başarı sağlayacaktır. Fakat partinin üst tabakası çökerken, lider değiştirmek her halde kolayca alınacak bir karar olmasa gerektir. Müfritlerdeki çözülme ve AP'nin itibardan düşmesi, rejimin işleyişini kolaylaştıracak mıdır? Sanmıyoruz. Ordu korkusu içinde üst tabakalar bir müddet uslu durabilirler. Pabucu pahalı gören AP taraftarı varlıklı sınıflar, AP'den sıvışarak statükonun en kuvvetli ve nüfuzlu koruyucusu İnönüye sığınabilirler. Fakat kütlelerdeki yaygın CHP ve İnönü düşmanlığı devam ettiği müddetçe, üst tabakadaki korkunun durumda önem*li bir değişiklik yapması beklene*mez. Esasen miyop hâkim sınıflar da, menfaatlerinin tam bir şuuruna varamıyacak şekilde bölünmüşler ve devleti yağma kavgasının hırsından kurtulamamışlardır. Bu sebeple kütlelerdeki bölünmeyi istismar edenler her zaman çıkacaktır. Nitekim Başbakan İnönü de «AP bir süre sonra iflâs eden eski politikasına devam edecektir» diyerek, bu görüşü paylaşmaktadır. AP li basın da, sırf yaşayabilmek için, kütlelerdeki CHP. düşmanlığını ve 27 Mayıs öncesi devrin hasretini şu veya bu şekilde istismardan geri kalmayacaktır. Bunlar, eşyanın tabiatına yazılıdır. Cuma günkü *Meclis müzakerelerinde bile,* şaşkın ve ürkek AP. orduyu ve 27 Mayısı alkışlarken, hükûmete ve CHP. ye şu veya bu şekilde yüklenerek durumunu az çok kurtarmaya çalışacaktır. Seçimlerde beyaz küheylânıyla Menderes mirası toplamaktan sıkılmayan dünyanın sekizinci garibesi Bölükbaşı ise, AP'ye, hükûmete ve CHP'ye veryansın ederek, AP oylarını çekmeye çalışacaktır. Miyop politikacılarımızın muhayyileleri, geminin batmak üzere olduğu bir sırada bile, ufak oy hesaplarından öteye gidememektedir. Bu arada, bütün politikacılarımız, şark riyakârlığının bütün incelikleriyle «Yaşasın Türk Ordusu» diye bağırarak, *tehlikeyi uzaklaştıracaklarına ina*nacaklardır. Esasen Bayarın tevkifi ve genel görüşme dramı, biraz da orduyu yatıştırmak içindir.

Kumandanlar ne istiyor?

Kumandanlar, alttan gelen tazyikleri de hesaplayarak, intikamcı gidişe sert tedbirlerle dur denilmesini istemektedir. Nitekim ordu, istihbarat imkânlarından faydalanarak, Meclis tatilinde bazı AP Milletvekillerinin yaptıkları intikamcı konuşmaları teferrüatiyle zaptetti. Bunun üzerinedir ki, Cevdet Sunay, orduya 13 Mart genelgesini yolladı.

*Daha Celâl Bayarın Kayseri ce*za evinden tehir-i infaz kararı ile çıkmasından günlerce önce, olacakları kestiren, olaylar hakkında doğru teşhisi koyan Genel Kurmay Başkanı, kumanda kademelerindeki takım komutanlarına kadar ulaştırılması emri ile yayınladığı bu genelgesinde memleketin sürüklenmek istendiği vahim durumdan bahsediyor, Türk silâhlı kuvvetleri mensuplarını çok açık bir deyişle «çirkin politikacılara» karşı müteyakkız olmaya, «tahriklere kapılmamaya» davet ediyordu.

22 Şubat olayları sırasında, Hükûmet bildirileri ile «Başkomutan» ilân edilen Orgeneral Sunay, bundan böyle «13 Mart Genelgesi» adıyla anılacak ve pek çok politikacının yüreğinin tıp tıp atmasına sebep olacak genelgesi ile, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin en ufak komuta kademesi olan takım komutanlarına kadar her subayın ve assubayın tahrikler karşısında, karşısındaki «çirkin politikacıları», parti ve şahıs ve kademe farkı gözetmeden «düşman» gibi görmesini ve bunlara Türkiyemizin *âli menfaatlerine kaste*den düşman muamelesi yapılmasını emrediyordu.

Yüksek Askerî Şûra toplantısında da, Millî Güvenlik Konseyi toplantısında da çirkin politikacı*ların intikamcı tutumu uzun u*zun tartışıldı. Ordu, durumu hükûmetten iyi biliyordu ve Hele Bayarın «Mehmetçik istismarı»na kadar giden kabadayılık gösterilerinden ve «demir gibiyim» küstahlıklarından sonra sert tedbirler alınmasını istiyordu. Genç subayların üniversite gençliği ile elele Ankara ve İstanbul sokaklarına dökülmesi, İnönüye güvenlerini yitirmeyen kumandanların tedbir isteme azmini perçinliyordu. Her şeyden önce Bayar derhal tevkif edilmeliydi.

Bu tazyik karşısında Bayarı salıvermenin hata olduğunu nihayet anlayan hükûmet, tedbir alma mecburiyetini duydu. Bayar hakkında takibat yapması için Ankara savcısına talimat verildi. Bayarın sözlerine şahit olan gazeteciler ifade verdiler. YTP'nin sayın ileri gelenleri ise, Bayar aleyhinde ifade vermeyi reddettiler! Hâkim, sanık Bayarın ifadesi alınmadan dosya tamamlanamaz diyerek müracaatı reddetti. Savcılık red kararına üst mahkemede itiraz etti. Üst mahkeme de Perşembe günü, talebe vazifesizlik gerekçesiyle red cevabı verdi.

Bu red haberi, Bayarın mutlaka ve mutlaka müstahak olduğu dersi alması ve tevkif edilerek çıktığı yere sokulması yolunda arzu besleyenler arasında geniş bir memnuniyetsizlik doğurdu. Bunların içinde, madem ki hükûmet bu işi yapamıyor, biz Bayarı alalım çıktığı yere sokuverelim diyenler oldu. Bunun üzerine, sabahın çok erken saatlerinden beri Genel Kurmay Başkanlığında toplantı halinde olan ve millî güvenlik kurulu toplantılarından beri, *hükûmetin alacağı ted*birleri gözleyen Kuvvet Komutanları ile Ordu komutanları, başta Genel Kurmay Başkanı olduğu halde hükûmet Başkanı İnönü ile İçişleri Bakanı Bekata ve Adalet Bakanı Yörük'ü Genel Kurmaya davet ettiler. Sabah saat 10.30 da başlayan toplantı öğleden sonra 15.30 a kadar sürdü. Komutanlar hükûmete alınması vaadedilen tedbirlerin iyi yürütülmediğini hatırlattılar. Hükûmet Başkanı kendilerine işin büyük kısmının o gece yarısına kadar halledileceği vaadini verdi. Nitekim Bayar, gece yarısı âdeta zorla Nümune hastahanesine, oradan da sabaha karşı Ankara hastahanesine götürül-

Allahın günü...

27 Mayısın getirdiği ne varsa ortadan kaldırmak için çalışan A.P.'nin Genel Başkanı Gümüşpala, son olaylardan sonra yayınladığı bildiride açıklıyor:

«— 27 Mayısa karşı değiliz.»

Akluevvel A.P. adayının seçim kampanyasındaki konuşmasını, gelin de hatırlamayın... Hazret, çıkmış miting kürsüsüne ve en üst perdeden başlamış:

«— Bize 27 Mayısa karşı diyorlar... Kat'iyen arkadaşlar, asla... Biz ne 27 Mayısa ve ne de Allahın başka bir gününe ne diye karşı olacakmışız...»

dü. Tevkif edilerek, sökülen telefonu hariç, her türlü lüksü haiz bir daireye kızıyla birlikte yerleştirildi. Kapısına jandarma ve polis dikildi. Bayar, burada da tarihe kelle koltukta gezen cesur adam olarak geçmek azmiyle elinden gelen bütün aksiliği gösterdi, açlık grevine koyuldu. Bayar ölümüyle dahi İnönüden intikam almak azmindedir.

Gençlik hareketlerinin nedeni

*Zinde kuvvetler, böylece şimdi*lik yatıştırıldı. Ankara ve İstanbuldaki gençlik hareketleri de durdu. Fakat politikacıların zinde kuvvetlerin hareketinin mânasını anladıkları çok şüphelidir. Zinde kuvvetlerin tepkileri, Bayarın, ve AP nin tutumundan çok iktidardaki bütün ekibin statükocu davranışından ileri gelmektedir. Nitekim Ankara nümayişinde hatipler «Statükoculara ve ağalara son ihtar» diye konuştular. İstanbulda da vilâyetten aşağı inerken, gençlik, «Devrimlerden tâviz var, karşındayız İnönü» *diye bağırıyordu, Hukuk Fakülte*si Dekanlığında yapılan gizli toplantıda da gençler, hükûmete duyurulması amacıyla İstanbul Emniyet Müdürüne, sosyal gidişe ayak uyduramıyan statükoculardan şikâyetçi olduklarını söylediler. Emniyet Müdürü, bu şikâyetleri hükûmete duyuracağını vaadetti. Ama bu huzursuzluğun derin sebepleri hükûmetçe anlaşılamadı. Pazartesi günü İnönü CHP grubunda, «14 ler ve 22 Şubatçılar gibi bir kısım şahıslar kuvvetlerini kaybetmelerine rağmen, tahrik olaylarından fayda ummaktadırlar.» *diyerek, kolay bir izah tar*zı buldu ve «demokratik rejim kurtuldu» dedi. Halbuki demokratik rejimi tehdit eden en büyük tehlike, bu anlayışsızlık ve statükocu tutumda ısrardır. Zinde kuvetlere dayanarak iktidarda duran İnönü, zinde kuvvetlerin özlediği, devrimci ve halkçı politikayı reddederek, tutunduğu en sağlam dalı kesmektedir.

Öğrenci mahkemeleri

Büyük hareketler durduktan sonra üniversite içinde bir temizlik hareketi başladı. Gericiler nerede görülürse yakalanıyor ve sorguya çekildikten sonra cezalandırılıyordu. İlk temizlik hareketi Hukuk ve İktisat Fakültelerinin kantin ve sınıflarında başladı, sonra diğer fakültelere ve üniversitelere yayıldı. Mahkemelerin aradıkları suçlular karşı mitinge katılanlarla, eskiden beri gerici tutumları ile tanınanlardı. Yakalananlar yüksek bir yere çıkarılıyor ve kendisine bazı sorular soruluyordu. Suçlu itiraz etmeğe kalkarsa, savcılık makamını işgal eden genç, cebinden gazete küpürlerini çıkarıyor ve «Bunları sen söylemedin mi? Yazmadın mı?», veya «Senin dergide çıkmadı mı?» diyordu. Suçluya bu durumda, söyleyecek birşey kalmıyordu. Suçlu biraz tartaklandıktan sonra, ilgili yerlere teslim ediliyordu. Cezası en ağır olanlar da karşı mitinge katılarak iftira kampanyasını yürütenler oldu.

Bir de ince hesap kurarak kendi arzusu ile öğrenci mahkemelerine gelenler vardı. Bir gün önce yıkılmaktan zor kurtarılan Toprak Dergisi sahibi, Mc Carthy bozuntusu İlhan Darendelioğlu da bunlardan birisiydi. Kendine göre ince hesaplar kurmuş ve gençliğin hareketlerini değerlendirmede hataya düştüğü için, sabık DP. devri sempatizanlarını kötülemekle herşeyin halledilebileceğini sanmıştı. Mahkemede de ifadesini bu yönde verdi. «Arkadaşlar ben gerici değilim, gerici olan Son Havadis ve Yeni İstiklâl Gazetelerinden ben de şikâyetçiyim. Gelin onları beraber basalım. Ama bizim gibi anti-komünist olmak suç mu?» Yeni İstanbulu basmaya yanaşmıyan kurnaz kafatasçının bu sözleri gençleri daha çok kızdırdı». «Yani sen anti komünistsin - biz komünist ha?» dediler. Jüri azaları olan diğer öğrenciler homurdanmağa başladılar. Savcılık makamını işgal eden öğrenci, bir Toprak dergisi çıkararak altını çizdiği satırları okumaya başladı. «Atatürkçülük demek ırkçılık, turancılık demektir», Bu yöndeki yayının da öğrenci mahkemelerine göre suç olduğu belirtildi. Darendelioğlu, bunun gözünden kaçtığını kendi yazısı olmadığını söylediyse de, diğer yazılar da bu mahiyette olduğu için hüküm giydi. Biraz tartaklandıktan sonra Üniversite idâresine, oradan da polise teslim edildi. Son günlerde ayni yoldan gitmeğe kalkarak bazı dönüşler yapan Yeni İstanbul ekibi öncüsünün Son Havadis ve Yeni İstiklâli basma taktiği tutmadı. Gençler, kafatasçıların, D.P. ye ve D.P. hasretlisi basına da düşman olduklarını biliyorlardı. Fakat bu alışılmadık mahkemeleri tasvibe elbette imkân yoktur. Yalnız Anayasanın yasakladığı her türlü ırkçı ve faşist faaliyetlerin mutlâk bir serbestiye sahip olduğu ortamda, gençliğin tepkisi kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Millet parası, yerli petrol, yerli sanayi ve Ekrem Alican...

Başbakan yardımcısı Ekrem Alican'ın YÖNün sorularına verdiği yazılı cevapları ve notlarımızı aşağıda okuyacaksınız:

Soru 1: Kredi yolsuzluğundan sanık bir yerli Firmanın yabancı bir firmaya olan borcunu Hazineye ödetilmesi için, bir kanun tasarısı Hükûmetçe Meclise sevkedilmiş bulunuyor Özel bir borcun, hukuki yollar açık iken, bu yola gidilmeyip, Hazineye ödettirilmek istenmesi olağanüstü bir duruma delâlet etse gerektir. Nitekim bu özel borç ödenmezse, son Amerikan Yardım Kanununa göre, dış yardımın kesilebileceği belirtiliyor Ne dersiniz?

Cevap 1: Tasarının hazırlanmasının sebepleri gerekçesinde gösterilmiştir. Bahis konusu meselenin özel bir borcun hazineye ödettirilmesi fikri ile bir ilgisi yoktur. Ziraat Bankasının; kendisinin de ortağı bulunduğu bir ortaklık namına, vaktiyle verdiği bir teminat mektubunun muhatabına ödenip ödenmemesi konusunda Banka ile muhatap Amerikan Firması arasında bir ihtilâf doğmuştur. Bu ihtilâf Amerikan Senatosuna aksetmiş ve Amerikan yardım kanununa bu çeşit ihtilâfları sürüncemede bırakmamak maksadı ile bir madde eklenmiştir. Hükûmetin sevkettiği tasarı, ihtilâf halledilinceye kadar, Ziraat Bankasının yaptığı taahhüdün muvakkaten tediyesini ihtilâfın neticeye varmasında, tediye edilecek miktarın borçludan geriye alınmasını derpiş etmektedir.

YÖN'ün Notu: Sayın Alican'ın cevabı, YÖN'ün bu konu ile ilgili yazısını (Sayı: 65) teyid etmekten öteye gitmemektedir. Meseleyi tevil etmek çabası, sadece ve sadece hükûmetin bu konudaki vicdani rahatsızlığını göstermektedir. Ortada Ziraat Bankasını 76 milyon lira dolandırmaktan sanık bir zatın firmasının, yabancı firmaya olan borcu var. Bu borç dolayısiyle teminat mektubu veren Ziraat Bankası, şartlar yerine getirilmediği için kendisini taahhüt altında saymamaktadır. Ziraat Bankası haklı mı, haksız mı? Bunu mahkeme tayin eder. Ama bizim hükûmet mahkemeyi ilgilendiren bu konuda, ne hikmettir bilinmez, ortaya çıkar ve «Aman bu borcu ben ödeyeceğim» diye kanun tasarısı hazırlar ve Ziraat Bankasının ödemediği borcu millete ödetmek ister. Kanun tasarısının gerekçesinde de «büyük milli menfaatlerimizin haleldar olabileceği» gibi kocaman lâflar yazılıdır. Sayın Alican da şimdi, YÖN'ün yazısını teyid ederek «Banka ile muhatap Amerikan firması arasında bir ihtilâf doğmuştur. Bu ihtilâf Amerikan Senatosuna aksetmiş ve Amerikan Yardım Kanununa bu çeşit ihtilâfları sürüncemede bırakmamak maksadiyle bir madde eklenmiştir» diyor. Yâni, 76 milyon lira dolandırmaktan sanık zatın firmasının borcunu ödetmek için Amerikan Senatosu, Yardım Kanununda değişiklik yapıyor ve bunun üzerine de Türk hükûmeti, yardım kesilir endişesiyle Ziraat Bankasının ödemeği reddettiği borcu, Hazineye, yâni millete yüklüyor. Sayın Alican, «Bu muvakkat tediyedir» diyor! Devletin, kanun tasarıları hazırlayarak özel şahıslar veya kurumlar için böyle muvakkat tediyeler yapması nerede görülmüştür? Bu, sanırız sadece Türkiyede ve o da bir defa sayın milletvekillerinin Ziraat Bankasına olan borçları dolayısiyle yapıldı. Fakat o da Cumhurbaşkanı tarafından veto edildi. Hem kabul etmek lâzım ki hükûmetçe ödenecek olan borcun, asıl borçludan tahsili, milletvekilleri borçlarının ödenmesinden de çok zayıf bir ihtimal. Zira, Ziraat Bankasının 76 milyon lirasını dolandırmaktan sanık borçlu çoktan batmış durumda. İşte hükûmet, Sam Amcaya şirin görünmek endişesiyle, bir müflisin borcunu millete ödetmek istiyor. Hazin.

Soru 2: Ham petrol ithalinin fiilen hiç bir tahdide tâbi olmaması yüzünden, Türk Petrol Kaynaklarının geliştirilmesi tehlikeye girmiş, Batmanda benzin stokları yığılmıştır. Hükûmet bu konuda ne gibi tedbirler almayı düşünüyor? Ham petrol ithali, dahili istihsalin gelişmesini engellemiyecek şekilde ayarlanacak mı?

Cevap 2: Memlekette, biri Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına ait olmak üzere üç adet petrol rafineri tesisi mevcuttur Bir milyon ton kapasiteli İzmit Rafinerisinin yüzde 51 hissesi de Türkiye Petrolleri A. Ortaklığına aittir. İzmit ve Mersin rafinerileri Petrol Kanununa göre kurulmuşlar, ham petrollerini de gene bu kanuna göre ithal etmektedirler. Hükûmet bir taraftan kanunla tanınmış hakların himayesi, diğer taraftan yerli istihsalin korunması için gerekli çalışmaları yapmaktadır. Bu çalışmalar devam etmektedir.

YÖN'ün notu: Sayın Alican, «ham petroller, Petrol Kanununa» Petrol Kanununa» ithal tahditle ifade etmektedir. Halbuki Petrol Kanununda böyle bir kayıt yoktur ve yerli ham petrolü kurtarmanın tek müessir yolu, fiyatı da çok yüksek olan ham petrol ithalinin tahdididir. Nitekim Bakanlıklararası Petrol Komisyonu, petrol ithalini tahdit yetkimiz olduğunu kabul etmiştir ve tahdit fikri, Bakanlıkların bir çoğu tarafından benimsenmiştir. Yarın hükûmet teknisyenlerin çoğunluğunun görüşüne uyarak ithalâtı tahdit yoluna giderse - ki bu kuvvetle muhtemeldir - Sayın Alican dâvanın çok gerisinde kalmış olacaktır.

Soru 3: Elyaflı Çimento Sanayii ve Ticaret Limited Şirketi Temsilcisi, 21 Mart 1963 günü, bir basın toplantısı yaparak, Türkiyenin bütün boru ihtiyacını karşılamak üzere, tesislerin tevsii için teşebbüse geçtiklerini, fakat yabancı Eternit şirketinin bu işe sahip çıktığını ve İsviçre Sefiri kanaliyle hükûmeti tazyik ettiğini açıkladı. Çok daha elverişli şartlarla bu işi başarabileceğini söyliyen Milli Sanayiin iddialarının doğruluk derecesini bilmiyoruz. Fakat hükûmetin Milli Sanayie öncelik vermesi gerekmez mi?

Cevap 3: Türkiyenin 1963 yılı Aspes boru ihtiyacının 35 bin ***ton olduğunu mütehassıslar ifa*****de etmektedirler. Hâlen bir hususi teşebbüsün yıllık 7 bin ton boru imal ettiği, mamûllerin vasıf itibarile düşük olduğu beyan olunmaktadır.**

Bir İsviçre sermayedarı ecnebi sermayeyi teşvik kanununa göre memleketimizde 20 bin ton kapasiteli bir tesis kurmak için müracaat etmiştir. Bu müracaatta yüzde 4 nisbetinde bir ruvayalti istenmiştir. Bu nisbet yüksek görülmüş, yabancı sermaye, Bakanlar Komitesi nisbet yüzde 2 ye düşürülmek şartiyle teklifin kabul edilebileceği kararına varmıştır.

Şüphesiz bütün bu kararlar mütehasısların ciddi tetkiklerinden sonra verilmektedirler. Yerli sermayedarlarımızın iyi vasıflı imalâtı her zaman Devletin teşvik edici tedbirlerinden istifade edeceklerdir. Esasen Türkiyenin boru ihtiyacı yıldan yıla artmaktadır.

YÖN'ün Notu: Sayın Alican'ın cevabı, milli sanayii korumak hususunda hükûmetin gevşek davrandığı intibaını vermektedir. Zira yerli firma, «Bütün ihtiyacımızı karşılamak üzere, tesisimi genişletmeye teşebbüs ettim» diyor. Sayın Başbakan Yardımcısı ise bu iddianın üzerinde durmayarak «İhtiyaç 35 bin ton, yerli firma ise hâlen 7 bin ton istihsal ediyor» şeklinde konuşarak yabancı firmanın 20 bin tonluk bir tesis kurmasının normal olduğunu ihsas ediyor. Böylece milli firmanın istihsalini genişletmek teklifinin rağbet görmediği ve yabancı firmanın tercih edildiği ortaya çıkıyor. Gerekçe? Yerli imalât düşük kaliteli. Hükûmet ise «iyi vasıflı» yerli imalâtı korumaktadır. Halbuki milli sanayi, imalât kalitesinin yüksek olduğunu ileri sürüyor. Bu iddia yanlış bile olsa, yerli imalâtın kalitesini yükseltecek tedbirlerin alınması mümkün değil midir? Hükûmet, bu tedbirler üzerinde kafa yoracak yerde, «bu işi yabancı firma yapsın» derken, acaba yerli sanayie karşı yabancı firmayı kayırmış olmuyor mu?

Clay'in dış yardım raporu

Kennedy'nin dış yardımlar konusunda tavsiyelerde bulunmakla görevlendirdiği Lucis D. Clay'in raporu, geçen hafta resmen açıklandı. Raporda, Amerikan yardımının nerelere gittiğini gösteren ilgi çekici bir tablo var. Tabloya göre, Amerikan iktisadi yardımından aslan payını zengin Avrupa memleketleri almış. İngiltere 7 milyar 668 milyon dolarla başta geliyor. Onu 5 milyar 175 milyon ile Fransa, 4 milyar 47 milyon ile Almanya ve 3 milyar 460 milyon ile İtalya takip ediyor. Az gelişmiş ülkelerden G. Kore ve Milliyetçi Çin imtiyazlılar arasında Minnacık Milliyetçi Çin 2 milyar 51 milyon, G. Kore ise 3 milyar 431 milyon dolar yardım görmüş. Türkiyenin durumu, diğerleri ile mukayese edilirse fazla parlak değil. NATO'nun doğu kalesi Türkiyenin payı 1 milyar 581,5 milyon dolardan ibaret. Topraklarında füze üsleri kurulmasını reddeden ufacık Yunanistan bile 1 milyar 784,8 milyon dolarla, nüfus başına bizden kat kat fazla yardım görmüş. Hele Komünist Yugoslavya bile 1 milyar 703 milyon dolar ile bizim önümüzde Amerikan yardımı, şimdi daha çok Hindistan ve Pakistan gibi, komünizmi önlemek bakımında hayati durumda bulunan büyük nüfuslu ülkelere yöneliyor. Nitekim, Hindistana yapılan yardım şimdiden 4 milyar doları bulmuştur. Pakistan 2 milyara yaklaşmıştır. Önümüzdeki yıllarda, toplam Amerikan yardımı azalırken, Hindistan ve Pakistana verilen yardım çoğalacak-

tır. Bu da füzelerin kalkması ile stratejik önemi azalan memleketimizin daha güçlükle yardım sağlaması demektir.

Çelikbaşa cevabımız

Sanayi Bakanı Çelikbaş, bir basın toplantısı yaparak ve Cumhuriyet'te iki uzun makale yazarak, Türk petrolünün gelişmesini *baltaladığı hakkındaki* iddiaları cevaplandırdı. Çelikbaş, basın toplantısında, YÖN muhabirine «Doğan Bey nerede» dedikten sonra, «önce söylediklerimi yazın, cevabınızı ardından verin» şeklinde bir ikazda bulunmayı unutmadı.

Sanayi Bakanı özetle şöyle dedi.

1 — Türkiye Petrolleri A.O.'nun benzin stoklarında artış vardır. Böyle bir *ihtimal düşünülerek,* Petrol Ofisin önce tamamen yerli ham petrolü işleyen Batman rafinerisi ürünlerini satması, İzmit rafinerisi ürünlerini daha sonra piyasaya sürmesi kararlaştırılmıştır. Petrol Ofisi, bu karara uygun şekilde davranmamıştır.

2 — Yerli ham petrol, gümrük himayesinden faydalanmaktadır. Petrol mahsullerine son defa yapılan *gümrük vergisi zamlarıyla* bu himaye kuvvetlendirilmiştir. Benzinden ton başına 305 lira olan bu himaye 370 liraya çıkmıştır.

3 — İthâl malı ham petrolü tasfiye eden rafineriler, teslim edilecek uygun vasıf ve fiyatta yerli ham petrol mevcut olduğu takdirde, bu petrolü işlemek zorundadır. Ve Siirt bölgesi petrollerimizi İskenderuna akıtmak için bir boru hattı kurulacaktır.

4 — Petrol Ofis, T.P.A.O. ile birleştirilecektir.

Şimdi Çelikbaş'ın sadakatle özetlediğimiz iddialarına cevap verelim:

1 — Gerçekten 1959'da, yani Menderes devrinde, bir koordinasyon kararıyla Petrol Ofisin önce Batman petrolünü, sonra ithâl malı işleyen İPRAŞ ürünlerini satması ön görülmüştür. Koordinasyon kararı bu hükmün yürütülmesi görevini Hükümete yükler. Hükümet, neden bu görevi yerine getirmemiş ve önce Batman benzinini satması için Petrol Ofisi zorlamamıştır? Eğer Hükümet, Petrol Ofisin güçlükleriyle ilgilenseydi, tek müessir tedbirin, ham petrol ithalâtını lisansa bağlamak olduğunu çoktan görürdü. Bizim ısrarla istediğimiz, Çelikbaş'ın ise ısrarla kaçındığı tedbir budur.

2 — *Bizim de evvelce* belirttiğimiz gibi, yerli ham petrolün gümrük himayesinden faydalandığı doğrudur. Yalnız bu himaye çok fazla bir değer taşımadığı içindir ki, Batman'da benzin stokları yığılmıştır. Batmanın, Türkiyenin büyük pazarlarından çok uzak bulunmasının sebebiyet verdiği masraflar, bu himayeyi geniş ölçüde ortadan kaldırmaktadır. Sonra Türkiyenin ihtiyaçlarını göz önünde tutmıyarak, az yatırımla azami istihsal yapmak metodları kullanan ve biraz da bu yüzden benzin fazlalarının yığılmasına yol açan dev petrol şirketleriyle rekabetin kolay olmadığı unutulmamalıdır.

3 — İthâl *malı işleyen rafinerilerin* yerli ham petrolü satın alma mecburiyeti nazaridir. Zira bu mecburiyet, bir sürü şarta bağlıdır. Nitekim Mobil'in ön plândaki yöneticilerinden biri, YÖN muhabirine ATAŞ mukavelesini okuyarak, böyle bir mecburiyetin değer ifade etmediğini belirtmiştir. Esasen bugünkü şartlar içinde Doğu petrollerini Batman'da *işletmek en ekonomik yol*dur. Ayrıca ecnebi şirketler ağır Türk petrolünü uygun vasıfta saymamaktadırlar. Ancak inşası öngörülen boru hattı tamamlanınca, yabancı şirketlerin bir miktar yerli petrol işlemesi imkân dahiline girebilir. Yalnız hattın ikmali için 5 yıl beklemek lâzım. Halbuki derhâl alınması gerekli tedbirlere ihtiyaç var.

4 — *Petrol Ofis ile Türkiye* Petrollerinin birleştirilmesi, geçen yazımızda bizim de savunduğumuz rasyonel bir tedbirdir. Yalnız bu tedbiri almakta dahi Hükümet çok gecikmiştir. T.P.A.O., 4-5 yıl bu teklifi Hükümete benimsetmeğe uğraşmıştır. Fakat tasarı hâlâ Meclise gelmiş değildir. Bu tasarı kanunlaşsa da Petrol Ofis belki biraz daha rasyonel çalışacak, ama istihlâkin çok üstünde benzin istihsalinin ortaya çıkardığı güçlükler ve bunun yarattığı israf önlenemiyecektir. Ancak ham petrol ithalâtı lisansa bağlanarak, memleket dövizinin boş yere israfı durdurulabilir ve Türk petrolü himaye edilebilir. Petrol Dairesinin görüşüne uyarak, şimdiye kadar bu tedbiri almaya yanaşmamakla Çelikbaş, Türk petrolünü korumayı reddetmiştir. Eğer Çelikbaş, Petrol Dairesi yerine, Sanayi Bakanlığının bu işle *ilgili uzmanlarının sözlerine* kulak verirse, onların ham petrol ithalinin lisansa bağlanması tezini hararetle savunduklarını görecektir. Çelikbaş.ın Türk petrolüne zarar veren yanlış tutumundan vazgeçerek Sanayi Bakanlığı Enerji Dairesinin görüşünü *benimsemesini temenni* edelim.. Şimdilik bu kadar.

S. K D. 'de bu hafta

Sosyalist Kültür Derneğinin haftalık sohbet toplantısı, her zamanki gibi, Cumartesi günü saat 16.00 da, *Derneğin Ziya Gökalp* Caddesindeki merkezinde yapıldı. Bu haftaki toplantının konusu son olayların sosyalist açıdan tahliliydi. Salon, her hafta büyük bir hızla arttığı görülen bir dinleyici kalabalığıyla doluydu. Sohbet toplantısının açış konuşmasını Mümtaz *Soysal yaptı. Son* olaylarda iki yaşlı politikacının kişisel davranışlarıyla ilgili yönleri bir tarafa bırakarak, toplumdaki dalgalanmaların derin nedenleri üzerinde duran Soysal, bugünkü manzarayı mümkün olduğu kadar gerçekçi bir tutumla ortaya koymağa çalıştı. Son olaylar Türk siyasi hayatının sadece Parlâmentodaki partilerin davranışlarına *terkedilmediğini*, ordu ve gençlik gibi faktörlerin hâlâ siyasi hayat üzerinde etken olabildiklerini göstermişti. Öte yandan, kütlelerin de, genel oyla kendilerine sağlanmağa başlanan nimetlerin özlemi içinde, eski demagogların peşine takılabildikleri de bir gerçekti. Memleketin hayatına yön veren kuvvetler, halkçı davranışlarla kütlelerin kalbini kazanamazlarsa, *ilericilerin halka* karşıymış gibi gözükmesi şeklinde bir çelişmeyle karşılaşılabilirdi. İşte, son sohbet toplantısının ana temasını bu halkçılık meselesi teşkil etti; sosyalizmi kütlelere karşı cephe almış bir hareket olarak gösterebilecek davranışların tehlikesi üzerinde duruldu.

Açış konuşmasından sonra yapılan karşılıklı konuşmalar, sorular ve cevaplar hayli ilgiçekici oldu. Konuşmalarda beliren başlıca endişeyi Ceyhun Atıf Kansu'nun ortaya ettığı bir ana mesele üzerinde toplamak mümkün.

Sosyalizm, gerçekten halka yakın, halkın menfaatlerini ön plâna koyan bir hareket olarak, eninde sonunda başarı kazanacaktı; kütleler de, şimdilik yanılsalar veya aldatılsalar bile, uzun bir süre içinde, gerçek çıkarlarının ne yönde olduğunu kendi kendilerine bulabilecekleri. Ama, Türkiyenin bu kadar uzun bir süre beklemeğe tahammülü var mıydı? Üstelik bugünkü düzeni kendi çıkarlarına uygun bulan ve bunun devam etmesini isteyen çevreler, kütlelerdeki uyanışı geri bırakmağa çalışmıyacaklar mıydı? Sosyalist *Kültür Derneğinin* bu konudaki sohbet toplantısı son olayların yarattığı hava içinde yapıldığı için bu soruların cevapları da kendiliğinden ortaya çıkmaktaydı. Türkiyenin siyasi hayatına etki gösteren parlâmento dışı kuvvetler ve kamu oyuna şekil veren çevreler bu nüfuzlarını dış görünüşler geçici meseleler için kullanmamaları, Türkiye'nin içinde bulunduğu *çıkmazlardan kurtulmasına* yarıyacak çözümler yönünde gayret sarfetmeleri daha iyi olacaktı. Siyasi mekanizmaları altüst etmeden, memleketi tekrar karışıklıklara sürüklemeden reform yollarını açmanın tek çaresi buydu. Bu arada, sosyalist çevreler de, Türkiye'nin şartları içinde gerçek halkçılığın ne olduğunu, kütlelerin neler istediğini anlamak için daima *meseleleri* kendi yakınlarındaki alışılmış kalıplar içinde değil, kütleler açısından ve kütlelerin gözüyle görmeğe çalışmalıydılar.

Sohbet toplantısında konuşulanlar bunlardan ibaret kalmadı. Ana konunun dışında da bazı *meselelere* dokunuldu. Bunlar arasında, Amerikan yardımının sosyalist gelişme üzerindeki etkisi meselesi de vardı. Mümtaz Soysal, bu konudaki bir soruya verdiği cevapta, eğer şimdiye kadarki yardımlar Türkiyenin iç bünyesindeki dengesizlikleri daha da *arttırmışsa, bunda asıl rol oyna*yan noktanın verilen paranın renginden çok, Türkiyenin bünyesindeki temel bozukluklar olduğunu, Türkiyede dengeli bir toplum düzeni bulunsaydı, yapılan yardımların çok daha iyi dağılabileceğini ve kendi kendimizi düzeltmezsek hep aynı sonuçlarla karşılaşacağımızı, yani dışarıdan gelen paraların dengesizliği arttı*rabileceğini belirtti.*

Sosyalist Kültür Derneğinin, çeşitli konular üzerindeki bu son sohbet toplantısı da, memleketin heyecan içinde çalkalandığı günlerde, herzamanki gibi tam bir ağırbaşlılık içinde cereyan etti. Dernek, bu arada, büyük konferanslar hazırlamağa da devam ediyor. Bundan sonraki konferanslardan birini Turan Güneş, «*genel oy, partiler ve sosyalizm*» konusunda verecek.

Sosyalist Kültür Derneğinin Diyarbakir şubesi de, Sâdun Aren'in «Sosyalizmin zarureti» adlı bir konuşmasıyla 7 Nisanda açılacak İstanbul teşkilâtı da bir iki güne kadar kurulmak üzere.

Vita – Sana İmparatorluğu ve Hükûmet

Önümüzdeki günlerde Bakanlar Kurulu Türkiyedeki sabun sanayiinin ölüm veya kalımı demek olan bir konuyu görüşecektir. «ÜNİ - LEVER İmparatorluğu» adı verilen Hollândalı Şirketin teklifinin *Bakanlar Kuruluna* gelişi oldukça ilgi çekicidir. Olayın başlangıcı 1953 yılına kadar dayanmaktadır: D.P. devrinde yabancı sermaye eliyle kalkınma politikasının doğurduğu bir sonuç olarak ÜNİ - LEVER tröstüne Türkiyede sabun, temizleme tozu, deterjan ve gliserin istihsali için birçok kararnamelerle yetki verilmişti. Buna dayanarak tröst hemen tesislerini kurmağa başladı. Fakat M.B.K. devrinde, Bakanlar *Kurulu bu faaliyeti memleket* menfaatlerine aykırı görmüş ve 18/10/1961 tarihli kararıyla bir kısaltmaya tâbi tutmuştu. Bu karara göre, tröst, Türkiyede imal edeceği deterjan ve gliserininin hepsini dışarıya satmak mecburiyetindeydi. Karar tröstün hoşuna gitmedi.

Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununa aykırılığı sebebiyle Danıştayda dâva açtı. Oysa karar kanununun ruh ve lâfzına tamamen uygundu. 6224 sayılı kanuna göre, *yabancı sermaye,* ancak yerli sanayii baltalamıyacak ve ülke üzerinde bir tröst k u r u l m u y a c a k s a getirilebilirdi. Ü N İ - LEVER tröstünün çalışma şekli ise bütün tröstler gibiydi. Tröst, sanayiini kurduktan sonra kendine hâs metodlarla hemen faaliyete geçecek ve fiyatlarda büyük bir indirme yaparak karşısındaki Komili, Kafoğlu, Püro, Turyağ, Pâklar, Tariş, Kibar, Ülfet, Pâksoy ve E*ğeli gibi yerli şirketleri iflâs et*tirecekti. Rakip şirketleri yendikten sonra da piyasada tek başına at oynatacaktı. Bu Türkiyedeki sabun sanayiinin ölümü ve binlerce işçinin işsiz kalması demektir. 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun 4. maddesine dayanarak, kâr ve ana sermayesini dışarıya çıkarabileceği için, yurdumuz döviz bakımından da büyük kayıplara uğrayacaktır. Bu durumu Türkiye Ticaret ve *Sanayi Odaları da haklı olarak* 20 Temmuz 1959 tarihli ve 3/10989 sayılı raporunda belirtmiş ve ÜNİ - LEVER faaliyetini Türk ekonomisine bir şey getiremiyeceğini söylemiştir.

Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası İktisadi Araştırmalar Müdürlüğünün,(İç Ticaret Genel Müdürlüğüne verdiği 31/8/1959 tarihli ve 24423 sayılı raporda da konu incelenmiş ve ÜNİ - LEVER tröstünün faaliyetlerinin Türk ekonomisine zararlı olacağı gerekçesiyle izin verilmemesi istenmiştir.

Diğer taraftan tröste Türkiyede sabun yapma ve satma serbestisi tanınmaktadır. Türkiyede sabun sanayii oldukça eskidir. Daha çok İstanbul ve Ege bölgelerinde olmak üzere ülkenin hemen hemen yarısına yayılmış durumdadır. Küçük büyük 463 fabrika ve imalâthane vardır. Yıllık istihsal 80 — 100 *bin ton civarındadır. Tesisler* tam randımanla çalışacak olursa kapasite 254 bin ton civarındadır.

Ayrıca ham maddesi ithal mevzuu olduğu için işletmeye açılamayan 3600 ton kapasiteli PÜRO deterjan fabrikaları Tür*kiye ihtiyacının iki mislini* karşılıyabilecek durumdadır. Zaten Türkiyedeki Petrol rafinerileri tamamlandıktan sonra, bu eksik de giderilmiş olacaktır. Daha birçok müteşebbis, deterjan tesislerini kurmak için bu faaliyetlerin bitmesini beklemektedir. Bunların bütün korkusu ÜNİ - LEVER karşısında ezilmektir.

İşbilir ÜNİ - LEVER tröstü mensupları Danıştaydaki dâvanın pek lehlerine gitmediğini sezince, başka yollar aramışlardır. Önce Ticaret Bakanlığını fethetmişler ve kurulan komisyon, tröstün verdiği rakamları, tröst lehine konuşturarak bir rapor hazırlamış ve bu rapora dayanarak, ÜNİ - LEVER Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesinden istediği kararı geçirtmeyi başarmıştır. Şimdi önümüzdeki günlerde bu Teknik Komitenin (!) kararı Bakanlar Kuruluna gelecektir. Türkiyedeki yerli sabun sanayiinin kaderi Kuruldaki bu kararın onaylanıp onaylanmamasına bağlıdır. ÜNİ - LEVER *meselesi, hükûmetin milletler*arası kapitalizmin dümen suyundan gitmeyi mi, yoksa millî sanayii gerçekten kurmayı ve korumayı mı tercih ettiğini kesin şekilde ortaya koyacak bir imtihandır. YÖN'ün defalarca belirttiği üzere, millî sanayiimiz çeşitli hastalıklarla malûldür. Bu hastalıkları bir ân önce gidermek şarttır. Ama mil*letlerarası kapitalizme* Türk piyasasını peşkeş çekerek, millî sanayii öldürmeye kimsenin hakkı yoktur. Sosyalist YÖN, milletlerarası kapitalizmin Türkiyeyi istilâsı bahis konusu olunca, özel teşebbüsçü geçinen hükûmetten daha çok özel teşebbüsçüdür.

MÜŞTEREK PAZAR

Kanca atma politikası

Martın sonlarına doğru, Müşterek Pazar Komisyonuyla Türk Heyetinin yaptığı müzakereler, Türkiyenin Sonbahardan önce, Müşterek Pazar ile bir ortaklık mukavelesi imzalıyabileceğini göstermektedir. Son müzakereler, bu ortaklık anlaşmasının ilkelerini tesbit ile geçti. Hava elverişliydi. Şimdiye kadar İtalyan narenciye, yaş sebze, fındık v.s. gibi ihracatını baltalar endişesiyle, Türkiyenin Pazara katılmasını engellemeye çalışan İtalyanların tutumu daha yumuşaktı.

Urallara kadar uzanan, fakat Türkiyeyi dışarda tutan bir Avrupa görüşüne sahip General De Gaulle Fransası da, İngiltereyle olan son kavgalardan sonra, Türkiyeye karşı daha anlayışlı davrandı. De Gaulle Fransası Türkiyeye iki sebepten dolayı kırgındı. Sebeplerden ilki, 27 Mayıstan sonra Milli Birlik Hükümetinin Cezayirde, Milli Kurtuluş Savaşı yapanlara karşı sempati göstermesi ve hatta Başkan Gürsel'in Cezayirle Fransa arasında arabuluculuk yapmak istemesiydi. Gerçi bu teşebbüs, Batının dümen suyundan gitmeyi dış politikamızın temel ilkesi sayan hariciyemizin gayretleriyle önlenmişti. Fakat General De Gaulle, bu çıkışları yine de affedemiyordu. Sebeplerden ikincisi, Yassıada mahkemelerinden sonra, General de Gaulle'ün idamların durdurulması için Türk hükûmetine yaptığı müracaatın nazarı itibara alınmamasıydı. Bu hissi kırgınlıklara, de Gaulle'ün Avrupa anlayışı da eklenince, Fransa, Türkiyenin Müşterek Pazara ortak olmasına karşı koyuyordu. Bu mukavemet şimdi zayıflamış ve Müşterek Pazar yolu açılmış gibidir.

Anlaşmaya varılan esaslara göre, Türkiye, Yunanistan'dan farklı olarak, 5 yıllık bir hazırlık devresi geçirecektir. İktisadi bünyeyi kuvvetlendirme hedefi güden bu 5 yıl zarfında Türkiye, mükellefiyet yüklenmemektedir. Fakat bâzı zirai maddelerin (tütün, kuru üzüm, incir gibi) belli miktar satışları için gümrük indiriminden faydalanacaktır. Bu maddelerin neler olacağı ve tanınacak muafiyetler henüz belli değildir. Bunlar anlaşmaya ek bir protokolla tesbit eddilecektir. Türkiyeye ayrıca, miktarı belli olmamakla beraber teknik ve ekonomik yardım yapılacaktır. Türk hükûmeti, Müşterek Pazar memleketleriyle, ikili temaslara girişerek, bu konularda azami avantaj sağlamaya savaşacaktır.

Hazırlık devresinin sonunda taraflar tekrar masa başına oturacaklar ve Türkiyenin, Yunanistan şartlarıyla ortaklığa kabulünü müzakere edeceklerdir. Bu müzakerelerde Türkiyenin ortaklığa hazır bir seviyeye gelmediğine karar verilirse, hazırlık devresi 4 yıl uzatılabilecektir. Ortaklık anlaşmasının uygulanmaya başlanması uygun görülürse, Türkiye de Yunanistan gibi, tedricen bazı gümrük indirimleri yapmaya ve ithalâttaki miktar tahditlerini kaldırmaya başlıyacaktır. Bu devre 10—12 yıl sürecek, fakat bazı maddeler için çok daha uzun süren istisnalar tanınacaktır. Türkiye, hazırlık devresi hariç 22 yıl sonra tam üye hâline gelecektir.

Güçlükler, bu devrede ortaya çıkacaktır. Zira hazırlık devresinde, mükellefiyet yüklenmiyen Türkiye, ortaklık devresinde, dış ticarette tedricen serbestiye gitmek zorundadır. Gelişme halindeki ekonomimiz, gelişmiş ekonomilerle serbest rekabete gidebilir mi? Bu Türkiyenin kalkınmasını yavaşlatmaz mı? İhracat imkânlarımızın bir miktar genişlemesi ve sermaye akımı gibi beklenen avantajlar, ekonominin serbest rekabetten uğruyacağı zararları karşılıyabilir mi?

Türk hükûmeti, Fatin Rüştü Zorlu devrinde, Yunanistandan geride kalmamak için bu sorulara cevap aramadan ekonominin kaldırmayacağı şartlarla, Ortak Pazarın kapısını çaldı. Politika basitti: «Avantajlardan faydalanalım. Mükellefiyetlerimizi günü gelince düşünürüz. Durum uygun değilse mükellefiyetlerimizi yerine getirmeyiz. Fakat bu yarının meselesi. Bugünün meselesi ise, Müşterek Pazara kancayı atmaktır.»

Bereket, Müşterek Pazar ülkeleri, Türkiyeyi ortaklığa almaya istekli değildi... Türkiyenin önce bir hazırlık devresinden geçmesi fikri biraz da, aşırı ısrar gösteren Türk hükûmetini oyalamak maksadıyla ortaya atıldı. Milli Birlik hükûmeti de, özellikle Kemal Kurdaşın Maliye Bakanlığı zamanında bu konuda ihtiyatlı davrandı. Yeni hükûmet ise, «kanca takma» politikasını tekrar ihyâ etti.

Bu seferki gerekçe, Fatin Rüştü Zorlu gerekçesinden daha ihtiyatlıdır. Hükumet 5 yıllık bir hazırlık devresinden geçeceğimize ve bu devre zarfında mükellefiyet yüklenmiyeceğimize göre, yakın bir tehlike yok. Aksine kanca atmakla bazı avantajlar sağlıyacağız. O halde kancayı atalım. Gerisini sonra düşünürüz» diyor. Fakat işin gerisini de şimdiden düşünmek ve ciddi araştırmalar yapmak lâzım. Bu konuda tek ciddi araştırma, plâncıların istifasından sonra Devlet Plânlama Teşkilâtı müşavirliğine gelen Prof. Besim Üstünel tarafından yapıldı. Üstünel, Avrupanın iktisadi entegrasyonuna sempatiyle bakan kapitalist ekonomiyi benimsemiş bir iktisatçıdır. Buna rağmen Prof. Besim Üstünel ortaklık anlaşmasının faydadan çok zarar getireceği sonucuna varmıştır. Fakat Müşterek Pazara katılma fikrinin şampiyonluğunu yapan Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği tarafından yayınlanan Besim Üstünelin bilimsel incelemesi, hükûmetin hiç de hoşuna gitmemiştir! Kanca atma politikası şampiyonları, bilimsel bir incelemeyi, bilimsel açıdan çürütecek kudrete sahip olmamakla beraber, incelemenin bilimsel açıdan yanlış olduğunu uluorta söyliyebilmişlerdir. Zira eskilerden daha ihtiyatlı davranmakla beraber, yeni idareciler de, Atatürk devri hariç, 200 yıldır denenen «Batının lütfuyla kalkınma» politikasını seçmişlerdir. Bu, millete güvenmiyen, kendi gücüyle kalkınabileceğini aklı kesmeyip, Batı kapitalizmine sığınan miskin bir burjuvazinin politikasıdır. Bu sebeple, sonuçları ne olursa olsun, Müşterek Pazara girilecek, ufak tefek menfaatler uğruna Türkiyenin geleceği feda edilecektir.

Sosyalizme en ufak sempati beslemiyen Prof. Besim Üstünel de bizden farklı düşünmüyor. Yandaki sütunlarda, Besim Üstünel'in araştırmasının geniş bir özetini ve Prof. Sadun Aren'in bu araştırmayla ilgili düşüncelerini bulacaksınız.

Müşterek Pazar ne getirecek, ne götürecek?

Prof. Dr. Besim ÜSTÜNEL

İhracatımız ne kadar artabilir?

İhracatımızın ortalama yüzde 35'ini satınalmakta olan Müşterek Pazar memleketlerinin birçok ihraç mallarımızın başlıca müşterisi oldukları muhakkaktır. Komşumuz Yunanistanın Avrupaya ihraç ettiği malların hemen hepsinin bizim ihracatımıza rakip mallar oldukları da muhakkaktır. Kaldı ki Altılar içinde İtalya ve Fransa gibi başlıca rakiplerimiz de vardır. Şu halde Müşterek Pazar dışında kalmak Türkiyenin önemli bir ihraç pazarını kaybetmesi demek olmıyacak mıdır? Halbuki Türkiye Müşterek Pazara şu veya bu şekilde üye olursa ihracat imkânları bugününün de üstüne çıkarak memleketimiz muhtaç olduğu dövizi bol bol sağlamak şansına kavuşmayacak mıdır? Bütün bu ihtimaller hesaba katıldığı takdirde, Türkiyenin Müşterek Pazar dışında kaldığı vakit içine düşeceği durumla Müşterek Pazara üye olduğu zaman kavuşacağı imkânlar nazarı itibare alınarak Türkiyenin iktisadi mânâda kazanç ve kayıplarının azami hangi seviyelerde olabileceği hesaplanmaya

çalışılabilir.

Tashih edilmiş ve realitelere daha yaklaşık olarak hesaplanmış olan maksimum kayıp (veya kazanç) miktarlarını gösteren tablo tetkik edildiği zaman görülecektir ki her türlü ihtimali nazarı itibare alarak hazırlanan ve Müşterek Pazara girmenin ihracat artışı kanalı ile memleketimize sağlıyabileceği menfaatlerin azami seviyelerini gösteren rakamlar 13-15 milyon odlar ile Altılarla Yedilerin birleşme ihtimali karşısında 17.5 ilâ 23,5 milyon dolar civarında dolaşmaktadır.

Hiç şüphesiz ulaşılan neticelerin bu kadar düşük çıkmasının başlıca sebepleri a) Türkiyenin ihracatının büyük bir kısmının zirai mahsuller, ham maddeler ve maden cevherlerinden ibaret olması, b) Müşterek Pazarda bu nevi ihraç mallarının çoğunun hiç bir özel himaye tedbirine mazhar olmaması ve dış tarifenin sıfır veya çok düşük seviyelerde tesbit edilmiş bulunması, c) Ve nihayet kısmen de bizim hesaplarımızı 1960 ın statik şartlarına istinat ettirmiş olmamızdır.

Mal bolluğu ve ucuzluk olacak mı?

Türkiyenin Avrupa Müşterek Pazarına üye olmasının sağlayacağı faydaların önemli bir kısmı da, «ithalât» cephesinden doğacaktır. Müşterek Pazar üyeliğinin getireceği serbest ithal rejimi ve gümrük indirimleri Milletlerarası ticaretin optimizasyonunu sağlamak suretiyle Türk halkının lehinde işleyen bazı tesirler yaratacaktır. Bu faydalı tesirler, esas itibarile, daha pahalı olan bazı yerli mallar yerine, daha iyi kalitede ve daha ucuz olan ithal mallarının kullanılmasından dolayı müstehlik refahında husule gelecek artışlarla ilgilidir. (Fakat). Altılardan ithal edilecek malların kota ve gümrük tahditlerinden kurtulması ve serbestiye kavuşması neticesinde ithalâtın «mecmu - miktarı» nda ve «net» mânâda kaydedilecek artışlar çok yüksek seviyelere çıkamıyacaktır. Çünkü:

a) Mecmu ithalât miktarı her şeyden evvel milli ekonominin «İthal - kapasitesi» ile tahdit edilmiştir ki bunun seviyesi de memleketin ihraç kapasitesine, ticaret hadlerine (ve bir de dış yardım imkânlarına) bağlı bulunacaktır.

b) Sâniyen ithalâtın bir çok kalemlerinde ithal talebi iç istihsal seviyesine bağlıdır. Bir çok ham maddeler, yedek parça, malzeme ve benzeri ithal mallarında, ithalât tamamen serbest bırakılsa bile onlara karşı talep muayyen bir seviyenin üstüne çıkamaz. Son yıllarda liberasyon listesine konan malların çoğunda bunu müşahede etmek mümkün olmuştur.

c) Yerli istihsali ikame suretiyle istihlâk mallarında ve bazı istihsal vasıtaları ve malzeme ithalâtında kaydedilmesi muhtemel artışların da yekûn ithalât içinde önemli sayılabilecek nisbetlere ulaşması ihtimali zayıftır. Çünkü, memleketimizde Avrupadan yapılan ithalâtın kolayca ikame edeceği istihsal sahaları zaten mahduttur. Esasen bu sahada fazla ileri gidecek tesirler mevcut olursa, bu değişmeler halkın gelir seviyesine tesir edeceği için ithal talebini (hem istihlâk, hem yatırım harcamaları yönünden) frenleyici neticeler tevlit edebilecektir.

d) Ve nihayet ithalâtın serbestiye kavuşması tediye açığını arttırıcı yönde devamlı olarak tesir icra edemiyeceğine ve ergeç böyle temel bir muvazenesizliğin tashih edilmesi icap edeceğine göre, ihraç kapasitesini aşan ithal talepleri münasip nisbette bir para operasyonu (devalüasyon) ile ürkütülecek ve dolayısıyla gümrüklerin kaldırılmasının sağlıyacağı nisbî ucuzluk ...edilecektir.

Dış yardımlar artacak mı?

Türkiyenin Avrupa Müşterek Pazarına «ortak - üye» olmak için müracaat ettiği ilk günlerde üzerinde belki de en çok durulan husus, bu kanaldan «dış yardımlar»

veya krediler sağlanabileceği hususu idi. Bugün için önemini kaybetmiş gibi gözüken bu unsurun yanında, bir ikinci nokta üzerinde de o zamanlar ısrarla durulduğu görülmüştür ki, o da Türkiyenin Avrupa Müşterek Pazarına girmesi halinde *Avrupalı ve Amerikalı sermayedarların* Türkiyede geniş çapta yatırımlar yapmalarının ve dolayısiyle memleketimize büyük çapta yabancı sermaye akmasının kuvvetle muhtemel olduğu hususudur. Bilâhare bu ihtimallerin çok zayıf olduğu ve hattâ sermaye hareketlerinde serbesti tanındığı andan itibaren Türkiyeden Avrupaya sermaye ihracının *yabancı sermaye ithalinden daha fazla* olabileceği iddiaları ortaya atıldı ve bunun ifade edeceği tehlikeler üzerinde duruldu.

Evvelâ «dış yardım» meselesini ele alalım. Türkiye gibi iktisaden az gelişmis bir Avrupa memleketinin, ileride Avrupa Birleşik Devletlerini kurmak üzere girişilen *bir iktisadi entegrasyon hareketine,* bütün tehlikelerini göze alarak katılmaya karar vermesi karşısında, Avrupa iktisadi camiasının iktisaden gelişmiş üyelerinin ona ge*niş çapta iktisadi yardımda bulunması* haklı olarak beklenebilirdi. Fakat Altıların gerek Yunanistan ile gerek Türkiye ile temas ve müzakereleri sırasında takındıkla*rı tavır ve dış yardım hususundaki* genel tutumları bu bakımdan hiç de ümit verici olmamıştır.

Altıların teklifi, Türkiyeye verilecek *kredilerin «Avrupa Yatırımlar Bankası»* kanaliyle finanse edilmesi fikri etrafında toplanmıştır. Bağış şeklindeki dış yardım zaten bahis konusu değildir; ucuz faizli, u*zun vâdeli devlet kredilerinin verilmesi için* ise ortaya binbir türlü müşkilât çıkarılmaktadır.

Aslında bu şartlarla, bu kanallardan te*min edilecek yardımların* Türkiye bakımından büyük bir önemi de olamazdı. Çünkü, «Avrupa Yatırımlar Bankası» proje esasına göre kredi veren ve gayet müteassıp *şekilde bankacılık prensiplerine* riayet etmek iddiasında olan bir teşekküldür. Halbuki onun kabul edebileceği gibi projeleri ondan daha iyi şartlarla finanse edecek tür*lü beynelmilel teşekküller* mevcuttur ve bu teşekküllerin bize tanıdıkları limit o kadar geniştir ki iyi projeler mevcut oldukça eli boş dönmek ihtimali henüz bahis konusu *değildir.*

Kaldı ki, Altıların mahut banka yanında ve Müşterek Pazar içinde kurdukları bir diğer finansman müessesesi daha vardır: «Avrupa Kalkınma Fonu». (Bu fon hükûmet yardımlarını, bazı Müşterek Pazar memleketlerinin siyasi ve iktisadi nüfuzu altındaki Afrika ülkelerine aktarmaktadır.) Bu durum karşısında Türkiyenin Altılardan ortak üye sıfatıyla muazzam bir yardım almak hususunda pek umutlu olmaması icap eder.

Zaten Türkiye Müşterek Pazar memleketlerinden yardım alabilse bile, bu yardım Amerikadan ve diğer beynelmilel teşekküllerden alınacak yardımların azalışına da sebep olabilir, ki bu takdirde mecmu yardım miktarında «net» bir artış, pek tabii bahis konusu olmayabilecektir.

Sermaye gelecek mi, kaçacak mı?

Uzun vadeli özel sermaye yatırımlarına gelince, bunların her iki istikamette de olması muhtemeldir. Türkiye, Avrupa Müşterek Pazarına üye olduktan sonra, gerek Avrupalı sermayedarlar için, gerek Türk *iş adamları için, gerek dışarıdan yatırım* yapmak isteyecek Amerikalı iş adamları için Avrupa iktisadi camiasının hangi bölgesinde tesislerini kurmaya karar vereceği *iktisadilik ve kârlılık prensiplerine ve biraz* da politik emniyet unsuruna bağlı olacaktır. Binaenaleyh iktisadi açıdan problem tamamen bir «Kuruluş yeri» ni seçme problemi olarak karşımıza çıkacaktır.

Böyle olunca da Türkiyede kazanılmış paraların ve biriktirilmiş sermayelerin Avrupanın diğer bölgelerinde yatırılması pek âlâ mümkündür. Tıpkı bugün Türkiyenin kendi bölgesi içinde olduğu gibi - yâni Anadolunun muhtelif bölgelerinde kazanılan paraların Adana, İzmir ve bilhassa İstanbul gibi esasen gelişmiş bölgelere akıp, bu bölgelerde yatırılması gibi - yarın da Avrupa İktisadi Camiası içinde yatırımların esasen gelişmiş bulunan birkaç sınai merkeze doğru akması kuvvetle muhtemeldir, eğer mâni olucu bir takım tedbirler derpiş edilmezse...

Teknik lisanda «kutuplaşma tesiri - Polarization effect» diye adlandırılan bu tesir, Avrupanın en fakir üyesi olan Türkiye için hakiki bir tehlike arzetmektedir.

Türkiyeye gelmesi temenni ve ümit e*dilen özel yabancı sermaye miktarının* çok mütevazi seviyelerde kalması ihtimallerinin kuvetli olması başlıca şu sebeplerle izah edilebilir: (i) Türkiye, ağırlık merkezı Ba*tı Avrupada bulunan iktisadi camianın en* uzakta kalan üyesi olacaktır. Dolayısıyla nakil masrafları önemli olan malların istihsalinde Türkiye aleyhine bir durum orta*ya çıkacaktır.*

(ii) Türkiye ham madde ve tabii zenginlikler bakımından da zannedildiği kadar parlak ve cazip bir durum arzetmemektedir. Turizm ve madencilik gibi bir iki endüstri dalı hariç, diğer ham maddelerimiz ve tabii kaynaklarımız «foot loose indüstries» denen ayağı bağlı olmayan - yâni nerede istense kurulabilen - cinsten endüstrilere hitap eden cinstendir.

(iii) Düşük kalite emek, nisbeten ucuz olmakla beraber, kalifiye emek Türkiyede çok pahalıdır. Kaldı ki emek ucuz olsa bile, endüstrinin kuruluş yeri seçilirken nazarı itibare alınan diğer önemli unsurlar bakımından - temel yatırımların, âmme hizmetlerinin ve diğer endüstrilerin servislerinden sağlanan «dış tasarruflar» bakımından - Türkiye Avrupanın diğer bölgelerine kıyasla son derece geridir.

(iv) Nihayet kuruluş yeri müstehlike müteveccih endüstriler bakımından da Türkiye pek avantajlı bir durumda sayılamaz. Sayı hesabiyle nüfusu bir çok Avrupa memleketinden daha fazla olsa bile, satınalma gücü bakımından Türkiye onların en gerisinde kalanıdır.

Binaenaleyh, yukarıda işaret edilen temel unsurlarda köklü bir değişme olmadıkça *Türkiyeye gelmesi beklenen özel yabancı* sermaye miktarı çok mahdut kalacaktır.

Dış yardım alma imkânları bakımından *intikal devresinin ilk 5-10 yılında bazı ü*mitler belirse bile, bu üyelik devresine girdikten sonra özel sermaye hareketlerinin ters yönde daha kuvvetli bir mikyasta işle*mesi ihtimali karşısında Türkiyenin bu ba*kımdan Avrupa Müşterek Pazarına üye olmaktan bir «menfaat» sağlayacağı söylenemez. Bilâkis gereken tedbirler alınmadığı *takdirde, iktisadi kalkınmasını geciktirici* mahiyetteki gelişmelerden dolayı bazı «kayıplara» maruz kalacağı söylenebilir.

Kalkınmamız ne olacak?

Müşterek Pazar üyeliğinin iktisadi kalkınma hızına tesir edebilecek bazı değişik*liklere yol açacağı ve bunların bir kısmı*nın Türkiyenin lehinde, bir kısmının ise aleyhinde tezahür edeceği muhakkaktır.

Müşterek Pazarın yaratacağı «rekabet havasının» müteşebbisleri daha hesaplı, daha rasyonel hareket etmeğe sevketmesi faydalı tesirlerinden bir tanesidir, bir diğeri ise yeni yatırım imkânları, yâni pazarlar açması dolayısıyla müteşebbislerin «yatırım hevesi» nin arttırılması ihtimalidir. Bu tesirlerin Türkiye bakımından ne derece önemli olacağı şimdiden söylenemez. Yalnız, ne var ki, Türkiyenin asıl problemi «yatırım hevesinin» az olmasından ziyade, «yatırım fonlarının» kıt olmasıdır. Kalkınmanın en önemli unsurlarından biri olan «sermaye teşekkülü», ârzu ve hevesten ziyade reel iç tasarruf imkânlarına ve dış yardım hacmine bağlıdır. Müşterek Pazar üyelerinin Türkiyeye munzam dış yardım imkânları sağlaması bakımından durumun pek de ümit verici olmadığını daha evvel görmüştük. Müşterek Pazar üyeliğinin Türkiyedeki iç tasarruf hacmi üzerindeki tesirleri ise müsbet yönde olmaktan ziyade menfi yönde olabilir.

Çünkü ticaretin serbestiye kavuşma

→

Prof. Üstünel'in raporu hakkında

Prof. Sadun AREN

Müşterek Pazar, Avrupanın ileri sanayi memleketleri tarafından aralarındaki gerek mal, gerekse faktör mübadelelerini tamamile serbest bırakarak, kaynaklarının en verimli oldukları yerlerde kullanılmalarını temin etmek ve böylece ekonomilerini kuvvetlendirmek maksadiyle tesis edilmiştir. Bütün büyük iktisadi üniteler gibi, Müşterek *Pazar da, daha ziyade* kendi kendine yeter bir istikâmette gelişecektir. Bunun neticesi, bölgenin üye olmıyan memleketlerle *ticaretinin mutlak* veya nisbi olarak azalmasıdır. Bu itibarla Müşterek Pazarın kurulması, üye olmıyan memleketler için *zararlı olmuştur.* Gelişmiş memleketler camiaya üye olmak suretiyle bu zarardan kurtulabilirler. Ancak az gelişmiş memleketler için üye olmanın da zararları vardır. O halde biz iki zarar arasında tercih yapmak durumunda bulunuyoruz. Bütün mesele bu zararlardan hangisinin daha büyük olacağının tâyindir.

Elimizdeki araştırma (Besim Üstünelin incelemesi), girmemenin zararlarının ihmal edilecek kadar (azami 26 milyon dolar) olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık, girmemizin sebep olacağı zararların çok daha büyük olacağı kuvvetle muhtemeldir. Bu zararlar, gelişmemizin ve sanayileşmemizin yavaşlaması ve duraklaması şeklinde olacaktır. *Gerek iktisat ilmi,* gerekse tarihi müşahedeler bu neticeden hiç şüphe etmemek lâzım geldiğini ortaya koymuştur. Bu *durum karşısında geçiş devri*nin süresi ve şartları büyük bir önem kazanmaktadır.

Ancak bu geçiş devresiyle *ilgili olarak iki hususu önemle* belirtmek isteriz. Birincisi, geçiş devresi şartlarının, memleketimiz ekonomisini tedricen Müştrek Pazarın icaplarına uymaya zorlayıcı mahiyette olmasıdır. İkinci husus, tedrici intibak süresinin bir hadden sonra, mânalı ve koruyucu olmayışıdır.

Gerçekten, bize hiçbir külfet yüklemiyecek olan bir süreyi, tarif iktizası, Müşterek Pazara girmek telâkki etmemek lâzımdır. Eğer böyle bir süreye zaruret duyuluyorsa asıl intibak şartlarının bu sürenin sonunda müzakere edilmesi, şimdi müzakere edilmesinden daha makul bir harekettir.

Ayni şekilde gerçek bir intibak süresinin uzunluğu da bizi aldatmamalıdır. Her sanayi veya iktisadi faaliyet dalının yaşaması veya yeniden kurulabilmesi için belli ölçüde bir himayeye ihtiyaç vardır. Bu sebepten, *bir faaliyet dalının* himayeden mahrum kalması için, himayenin tamamen kaldırılmasına lüzum yoktur, sadece *belli himaye ölçüsünün altına* düşülmesi kâfidir. Diğer bir deyimle, himaye ancak yeterli ölçüde olursa bir mâna ifade eder, az himayenin hiçbir mânası yoktur. İşte bu sebepten, tedrici intibak devresinin bitiminden çok evvel ekonomimiz himayesiz bırakılmış olacaktır.

Bu mülâhazalar, Müşterek Pazara girdik diyebilmemiz için geçiş devresinin oldukça kısa ve intibakın oldukça süratli olacağı bir ortak üyeliğe rıza göstermemiz gerektiğini ortaya koymaktadır. Bundan çıkarılacak netice ise, Müşterek Pazar üyeliğine tâlip olmak için, bu memleketlerin seviyesine oldukça yaklaşmış olmanın zaruri bulunmasıdır.

Kanaatimce ,mânidar bir safhaya ancak 10-15 sene sonra girecek olan bir üyelik anlaşmasına teşebbüs etmektense, mevcut imkânlarımızı serbestçe kullanarak mümkün olan en yüksek hızla kalkınmaya çalışmak en doğru harekettir. Bu takdirde, kalkınmamızın Avrupa ile entegrasyonumuzu kolaylaştırıcı bir yönde gelişmesini sağlamak üzere, Müşterek Pazar ile, bâzı sınai mamûller ihraç etmemize imkân verecek, uzun vâdeli ticaret anlaşmaları yapmağa çalışmamız ve gayretlerimizi böyle bir ticaret anlaşması elde etmeye teksif etmemiz gerekecektir.

Özet olarak diyebiliriz ki, bahis konusu araştırmanın neticelerine *iştirâk ediyorum.* Çünkü araştırmada her ne kadar bir tercih yapılmamışsa da, girme kararı verildiği takdirde ta*lep edilmesi tavsiye edilen şar*tın - ki müddetsiz ve tahditsiz bir şekilde himaye imkânı sağlanmaktadır - karşı tarafça kabulüne imkân yoktur. Bu itibarla araştırmadan, Müşterek Pazara girmememizin tavsiye edildiği neticesini çıkarmakta kendimizi haklı buluyor ve bu neticeye tamamen iştirâk ediyoruz.

TABLO : I — İhracattan sağlayacağımız azamî kazanç miktarları hakkında tahmin (Bin dolar)

ÖNEM SIRASIYLA İHRAÇ MALLARI	MÜŞTERERK PAZAR YALNIZ ALTILARDAN İBARET KALIRSA		ALTILAR VE YEDİLER BİRLEŞİRSE	
	1960 İHRACATINA GÖRE	1959-60 AZAMİLERİNE GÖRE	1960 İHRACAT TAHMİNİ	1959-60 AZAMİLERİNE GÖRE
1 — Tütün	6.900	8.000	9.200	15.200
2 — Pamuklu Mensucat	4.000	4.000	4.000	4.000
3 — Kuru Üzüm	760	760	1.520	1.520
4 — Kuru incir	320	320	440	440
5 — Fındık	300	450	500	600
6 — Bakliyat v.s.	275	310	310	345
7 — Halı ve seccade	240	240	390	390
8 — Taze meyvalar	175	220	250	290
9 — Buğday	0	0	0	0
10 — Arpa, yulaf, çavdar	0	0	0	0
11 — Şeker	0	0	0	0
12 — Harp mühimmatı mermi	0	0	0	0
13 — Diğer gruplar	330	700	890	715
YEKÛN	13.500	15.000	17.500	23.500

YÖN'ÜN NOTU: «Dışarıda kalırsak ihracatımız mahvolur» tarzındaki iddialara rağmen Müşterek Pazara katılmakla sağlayacağımız ihracat artışı 13,5 ilâ 15 milyon dolar gibi çok düşük bir miktarda kalmaktadır. Tablo, Pazara katılma şampiyonlarının bu büyük de[illegible] yıkmaktadır.

DİYANET İŞLERİ BAŞKAN YARDIMCISI SADETTİN EVRİN'İN RADYO KONUŞMASI:

Diyanet işleri ve Sosval Adalet

Sevgili dinleyenlerim, bundan bir ay kadar evvel gazetelerde okuduk: AID Teşkilâtı tarafından beş yıllık plânı incelemek üzere Ankara'ya dâvet edilen ve çalışmalar yapan Prof. J. L. Enos, verdiği bir konferansta, Türkiyedeki gelir dağılışı ile öbür memleketler arasında karşılaştırma yapmış... Yüksek gelir gruplarının millî gelirden aldıkları hisse konusunda şu rakamlara varmıştır: Amerika Birleşik Devletlerinde en yüksek gelir sahibi sınıfların millî gelirden aldıkları hisse, vergilemeden önce % 7; İngiltere'de % 3,2; Seylân'da % 4,2; Türkiye'de % 32 dir. Türkiyede en aşağı gelirle en yukarı gelir arasında yüz misline yakın bir fark görülmektedir. Türkiyede çalışan nüfusun % 71'ini teşkil eden grup millî gelirin % 20'sini almakta, halbuki nüfusun % 1,5 nisbetinde olan yüksek gelir gurupu ise millî gelirin % 32.8'ini elde etmektedir. Bu durumu iyileştirecek yolları, Türkler, kendileri bulmalıdır.. Diye sözünü bitirmiştir.

Bu teşhisin dış yüzü tamamen doğru olabilir. Fakat bir de işin iç yüzü vardır ki o da yüksek ve orta gelir sahipleri tarafından az gelirliler için yapılan bağışlar olup şimdiye kadar mazbut bir şekle konulmadığı için göze görünmemektedir. Bunlar üzerinden bir yıl geçen servetten kırkta bir yâni % 2,5 nisbetinde verilen zekât, senede bir defa bütün aile fertleri için verilen fıtra, hayır cemiyetlerine yapılan nakdî ve aynî yardımlardır. Bu münasebetle, Konya'da çalışmakta olan bir hayır cemiyetinden bahsedeceğim: O şehirde yardıma muhtaç olanları tesbit ederek, zenginlerden aldığı yardımı onlara veren, ayrıca bir Darülaceze inşasına teşebbüs eden bu cemiyet, bütün yurdumuzdaki şehir ve kasabalar için örnek tutulmağa değer. Bundan başka, 26 İmam - Hatip Okulu öğrencilerinin gıda, giyim ihtiyaçlarını sağlayan, okullarını yaptıran dernekler vardır.

Bütün bunlar Kur'anı Kerim'de Tevbe Suresinin 60 ıncı âyetine göre, zekât, sadaka gibi bağışların; yoksullara, âcizlere, bu hususta görevli olanlara, gönülleri İslâma bağdaşması istenenlere (yâni İslâmiyet için propagandaya), köleleri, esirleri, kurtarmağa, namuskâr borçlulara, Allah yolunda hayırlı işlere muhtaç yolculara hasredilmesi mealindeki emrin tatbikatı cümlesindendir.

İslâmda zekât, servetin cemiyet nazarında *tezkiyesine yarayan* dinî ve sosyal bir vergidir. Batı dünyasındaki sınıf mücadelesi, asrımızda beşeriyeti iki çeşit zihniyete ayırmış, bir taraf kendini yukardaki istatistik bilgisinde görüldüğü gibi ıslâh etmiş, diğer taraf ise, şahsî mülkiyeti inkâr ifratına düşmüştür. Halbuki İslâmiyette zekât bu derdi tedavi eden en âdil ve vicdanî bir hal şeklidir. Abbasi halifeliği yıkılıncaya kadar zekât hükûmet tarafından toplanırdı. İçtimaî muavenet hükûmetin bir ödevi idi. Hz. Ömer'in M. Âkif tarafından (Safahat) ta anlatılan menkıbesi bu hususun en güzel bir misalidir.

Hülâgû Bağdadı zaptetmesiyle gayri müslim hâkimler idaresine giren Müslümanlar zekâtlarını hükûmete değil, muhtaçların eline bizzat vermek zorunda kaldılar.

Bağdad'ın sukutundan sonra Endülüs, İslâm medeniyetinin merkezi olarak kalmıştı. Gırnatanın sukutu tarih olan 1492 M. de dünyaya gelen İspanyol insaniyetçi (Ümanist) filozofu Vives içtimâi muavenetin alelâde sadaka şeklinden çıkarılması fikrini 1526 M. de ortaya atmıştı ki, bu, Müslümanları İspanyadan kâmilen tard eden II. Filip'in tahta çıkmasından 27 sene evveldir. Yâni bu konuyu Avrupanın tanıması da Endülüsten olmuştur.

Yakın ve Ortadoğu'da yeni teşekkül eden Müslüman Hükûmetlerin derebeylik tarzındaki idaresi altında zekâtın asıl şekline iadesi mümkün olmadı. Eskiden alınan onda bir (âşar) hükûmet vergisi halinde çiftçinin üzerinde kaldı. Harplerde alınan ganimet zekâtın ilk şekline ihtiyaç göstermedi. Son asırlarda ise, artık müdafaa ve çöküntü halinde olan İslâm Devletleri ve eski ilmî kudreti yaşatamayan din adamları İslâmın beş şartından biri olan zekâtın içtimaî ve iktisadî hayattaki rolünü hakkıyla benimsetemediler.

Şimdi, hepsi kalkınma hâlinde olan İslâm milletlerinin bu farizayı gereği gibi tatbik etmek suretiyle bünyelerini sağlamlaştırmaları lâzım gelir...

Evet, her şehir ve kasabada *Konyalıların* verdiği nümuneye göre, bir hayır cemiyeti kurarak zenginlerden zekâtlarını toplamak, yardıma muhtaçlara vermek suretiyle, en zenginle en fakir arasındaki gelir farkını KIRKTA BİR'den daha aşağıya düşürmek kabildir. Bugün bu fark YÜZDE BİR civarındadır diyorlar.

YÖN'ÜN NOTU: Sayın Sadettin Evrin, en yüksek ve en alçak gelir grupları arasındaki *100 misli* farkın, zekât yoluyla 40'a indirilebileceğini ileri sürüyor. Bunun üzerine, Diyanet İşleri Başkan yardımcısına, şu soruyu soruyoruz: «Zekât, gelirin yüzde 2,5 unu teşkil eder. Millî gelirin yüzde 32 sinin yüzde 2,5 u ise yüzde 1 yapar. Bu yüzde 1, en fakirlere bile verilse, çalışan nüfusun yüzde 71 inin geliri, yüzde 20 den yüzde 21 e çıkacak, yüzde 1,5 un geliri ise yüzde 32 den ancak yüzde 31 e inecek, fakat gelir dağılışındaki adaletsizlikte önemli bir değişiklik olmayacaktır. Bu transfer mekanizması, ancak çok uzun vâdede, o da bir dereceye kadar tesirini gösterecektir. Kaldı ki bugünkü gidiş, gelir dağılışındaki adaletsizlikleri arttırma yönündedir. Bu durumda, gelir dağılışındaki adaletsizlikleri düzeltmek için, köklü tedbirlere ihtiyaç yok mudur?»

Kennedy

Nâsır

«Danışıklı döğüş»

Kruşçev

Orta Doğuya Nâsırın dönüşü

Nâsırın en büyük zaferi

1958 Nasır'ın ve nötralizm politikasının en yüksek prestije sahip olduğu bir yıldı. Fakat Amerikanın Beyruta asker çıkarmasından ve Bağdat - Kahire ayrılığından sonda, gerileme başladı ve 1961'de Suriyenin kopması, bu gerilemeyi teyid etti. 1962 İlkbaharında, Birleşik Arap Cumhuriyetinin durumu feciydi. Mısır, dış borçlarını tamamen ödiyemiyecek haldeydi. Plânda öngürülen ve Rusların finansmanını taahhüt ettiği sanayi projeleri felce uğramıştı. Pamuk rekoltesi berbat olduğu için beklenen döviz sağlanamamaktaydı. Mısır lirası çökmüştü.

İşte bu durumda, Kennedy hükûmeti geçen yaz çok önemli ve beklenmedik kararlar aldı. Öyle ki, Mısıra yapılan Amerikan yardımının 1 milyar doları aştığı tahmin edilmektedir! Washington daha da ileri giderek, Fransa hariç, bütün dostlarına, Mısır ekonomisine yardım için baskı yapmıştır.

Kahire - Washington müzakereleri, kılı kırk yaracak şekilde uzun ve gizli oldu. Fakat yine de bazı haberler dışarı sızdı ve bu özellikle Suriye ve Irak'ın Mısır'a düşman çevreleri tarafından Nâsır aleyhine bir kampanyanın açılmasına sebebiyet verdi. Amerikanın bu tip yardımı, kayıtsız, şartsız vermiyeceği ileri sürüldü. Nâsırın komünistleri yok etmek ve İsraille barış yapmak için Amerikan uşaklığını kabullendiği söylendi. Artık Nâsır, kendi kurduğu tarafsızlık politikasının şampiyonluğuna sahip çıkamaz, deniyordu.

Fakat bütün bu iddialar, Nâsırın en çok tesiri altında bulunduğu devlet adamını hesaba katmamaktadır. Bu adam, Mareşal Tito'dur. Nitekim Yugoslav - Mısır işbirliği şimdiye kadar en ufak sarsıntıya uğramamıştır.

Nâsır, Ruslarla münasebetlerini düzeltmek için Tito'nun, Amerikalılar ile münasebetlerini iyileştirmek için ise Nehru'nun aracılığından faydalandı. Nâsır, Tito'nun tavsiyesi üzerine, Amerikayla müzakerelerinden Rusyayı muntazaman haberdar etti. Neticede de Kruşçev Nâsıra, Amerikayla anlaşma hususunda mütabakatını bildirdi. Nâsır, bunu Süveyşten sonraki en büyük zaferi saymaktadır.

İhtilâlci bir karar

27 Eylül 1962 günü Yemende bir hükûmet darbesi oldu. İç harbin bütün şiddetiyle devam ettiği ve darbenin başarısı belli olmadığı bir sırada, Amerika Yemen Cumhuriyetini ilk tanıyan devletlerden oldu. Aralıkta, Amerika Cezayire beklenenin çok üstünde yardım verdi. Halbuki Ben Bellâ'nın Castro ziyareti yüzünden Cezayire yardım bir ara durdurulmuştu. 8 Şubat 1963 te ise Irak'ta Nâsır taraftarı bir askerî darbe oldu. Bu darbe, aynı zamanda kuvvetli komünist partisi sayesinde Irak'ta her şeyi yapabilecek olan Sovyetlerin bir başarısızlığıdır. Nihayet 8 Martta Suriyede de Nâsırcılığını ilân eden bir ihtilâl vukubuldu.

Durum, tabiî ki bu kadar basit değildir. Meselâ Washington 8 Marttan önceki Suriye hükûmetine de «hudutsuz yardım» teklif etmişti. Sonra Irak ve Suriye ordularında nüfuz sahibi, Arap sosyalisti Baas Partisini hesaba katmak lâzım. Baas olmasaydı, hükûmet darbelerini yapmak mümkün değildi. Bundan başka Irak, Suriye ve Yemen arasında, Nâsırla aynı yönde gitmekle beraber, tamamen Reisin hâkimiyeti altına düşmemeleri için bir yakınlaşma çabası gösterilmektedir.

Fakat her hâlükârda, Amerika, *Sovyet nüfuzuna* karşı koyabilmek, petrol istihsalini muhafaza edebilmek, (Orta Doğu dünya petrol ihtiyacının dörtte birini karşılar) ve mantık dışı İsrail meselesine bir çözüm yolu bulabilmek için, Nâsırın Arap Birliği rüyalarını teşvike karar vermiştir. Birliğe doğru bu yürüyüşte Nâsırcıların gerçekçi davranacakları anlaşılmaktadır: Irak'ta Arap olmayan Kürt azınlığına asırlardır istenen muhtariyeti vermek oibi ihtilâlci bir karar, bu gerçekçiliğin ifadesidir. Bundan başka, bolkeseden İsrail düşmanlığı Suudi Arabistan ve Ürdün gibi feodal devletlerden geleceğe benzemektedir.

Her hâlükârda Başkan Kennedy, *dönüşü olmıyan* bir karar aldı. Bu kararın neticeleri çok büyük olacak. Kennedy için, dünyanın bu bölgesindeki bir zafer, Kübada kazanmak kadar önemlidir.

L'Express — Jean Daniel

---

dolayısiyle piyasaya bol ve çeşitli Avrupa mamullerinin dolması müstehlikin harcama arzusunu kamçılıyabilir, ve ithal mallarına fazladan harcanacak gelirlerin bir kısmı yerli malına harcanan gelirlerden, bir kısmı ise tasarrufa ayrılması düşünülen gelirlerden teşekkül edebilir. Bu durumda halkın «tasarruf meyli» azalmış ve sermaye teşekkülü bundan zarar görmüş olacaktır.

Sanayileşmemiz baltalanacak

Türkiye Müşterek Pazara üye olursa sanayiini geliştirmesi bakımından da «yepyeni imkânlara kavuşacaktır» veya «Türkiyede, «Sanayi nâmına hiç bir şey kalmayacaktır» şeklindeki aşırı ve ölçüsüz ifadeleri bir tarafa bırakarak, bugünden görülebilecek şartlar içinde, Türkiyenin Sanayileşme bakımından Müşterek Pazarda ne derece şanslı olabileceğini tetkike çalışalım.

Hâlen içinde bulunduğumuz şartları hareket noktası olarak kabul ettiğimiz ve mevcut sanayiin maliyetleriyle Müşterek Pazar sanayiininin maliyetleri arasında «mutlak seviyeler itibarile» mukayeseler yaptığımız takdirde, bir çok sanayi kollarında neticelerin aleyhimize tecelli edeceği muhakkaktır. Hakikatın bu merkezde olduğunun en açık delili, mevcut gümrük himayesine rağmen birçok sanayi kollarında müstahsilin kendisini ayrıca kotaların ve ithal yasakları nın munzam himayesine muhtaç görmesidir. Binaenaleyh, yalnız kota ve sair tahditlerin değil, hattâ gümrük resimlerinin dahi tamamen bertaraf edileceği gizlenmeyecek bir serbest rekabet rejimi içinde veya açık her türlü sübvansiyonun yasak gerek özel sektöre, gerek devlet sektörüne dahil bir çok sınai tesislerin faaliyetlerini tatil zorunda kalacakları muhakkaktır, denebilir.

Müşterek Pazardan gelecek rekabetin mahzurları sadece mevcut sanayileri tasfiye etmekten de ibaret kalmayacaktır. Henüz kurulmamış olmakla beraber, ileride muayyen bir takım himaye tedbirleri sayesinde kurulabilecek ve bir süre sonra gelişerek hiç himayeye muhtaç olmadan dahi yaşıyabilecek bazı endüstriler olabilir ki işte Türkiyenin Müşterek Pazara girmesi bilhassa bunların doğmasına mâni olmak suretile ekonomik kalkınmamıza zararlı olabilir, eğer önleyici tedbir alınmazsa.

200 Yıldır neden bocalıyoruz?

Niyazi BERKES

XII - BATIYA PEŞKEŞ ÇEKİLEN TÜRKİYE

Kökü dışarda idareler

Kemalizmi omuzlarından sıkıp atarak korkunç bir obskürantizm havası içinde iş görmiye başlıyan politikacılar, siyasî ve ekonomik bağımsızlığı sağlama bağlıyacak toplumsal reformlar yolunu savunan aydınları, kökü dışarıda fikirler taşımakla suçlarlarken asıl kendileri ulusun en yüksek siyasî ve ekonomik ilkelerini, kökü de gövdesi de dışarıda bulunan siyasî ve ekonomik çıkarların i*caplarına* kendi elleriyle bağladılar.

1945 te başlayıp 1950 de kesinleşen bu işin sonuçlarını incelemeğe başlarken şunu hatırlamak gerekir: «Dış yardım» fikrinin başlangıçta Türkiye*nin gelişmiş* bir toplum olma, yani ekonomik kalkınma dâvası ile alâkası yoktu Halk Partisinin, sırf kendi tutunmasını sağlamak amacı ile kabul ettiği dış yardım, sadece askerî bir yardım olarak görülüyor; bunun devletçilik kalkınma proğramına tesir edecek bir şey olduğu düşünülmüyordu. Biraz sonraki Avrupa Kalkınma plânına katılma, ödeme muvazenesi zorunluğu ile zarurî olan bir şey sayılıyordu. Dış yardımın kabul edildiği sıralarda Halk Partisi hâlâ eski devletçilik tezine yeni bir şekil vermekle meşguldü. Bu dış yardımın empoze edeceği daha ileriye ait vecibelerin, devletçilik siyasetinin tüm terkedilmesini gerektirecek bir şey olduğu görülmüyordu.

Demokrat idaresi ise Kemalizm ile en ufak bağı bile söküp atmış olduğu için onun özel teşebbüsçülük ve libe*ralizm güdümünün ikisinin* de kökleri tastamam dışarıdadır. Birincisi Marshall yardımı projesinin verdiği bir fikirdir. Bunun tesiri altında demokrat siyasetinin tutumu, bu yardı*mın amacının Türkiyenin kalkınması*nı, kendi kuvvetleri ile değil, yabancı devlet yardımı ve yabancı sermaye yatırımı ile sağlamak olduğu sanıldı. Ağırbaşlı bir Amerikan gazetesi olan *Christian Science Monitor'un 1953* te dediği gibi:

«Türkiyede devletçiliğin terkedilişinin ve kalkınma işinin yerli ve yabancı özel sermayeye havale edilişinin gerçek sebebi, büyük kârlar getirecek 2 milyar dolarlık yabancı yatırımın akacağı ümidi idi.»

Geçen devirlerde gördüğümüz «yabancı kesesinden ihya olmak» düşüncesi, dış yardımın büyük bir vurgunculuk fırsatı yaratacağı fikri sözünü *ettiğimiz idarenin bütün ekonomik* felsefesini hülâsa eder.

Bu *düşünce* kısmen *dünyanın siyasi* ve ekonomik meselelerinin gerçeklerinden cehaletin, kısmen de içeride siyasi ve ekonomik dâvaların sadece kişi ve sınıf çıkarlarına bağlanmasının *bir sonucudur. Fakat, bu adamlar hiç* sıkılmadan milliyetçilikten, sınıf farkları aleyhinde olmaktan bahsederlerdi. Bunların, bu iki meselede tutuşturdukları yaygaraların salıverdiği duman *perdesi* arkasında, *ulusal bütünlüğe* ve ulusal bağımsızlığa aykırı olarak girişilen işlerin, ihanetin tâ kendisi demek olduğunu halk kütleleri göremiyordu.

Gerçekte, dış yardımın asıl amacı ne Türkiyenin kalkınma dâvasına yardım, ne de Türk ekonomisinin plânlanması idi. Dış yardımın o zamanki asıl amacı, Avrupa'nın kalkınması idi. *Marshall* yardımının Avrupa kalkınmasını sağlamak üzere İktisadi İşbirliği Teşkilâtı halinde kurulması üzerine, bu yardımın Türkiyeye de teşmili ile yardım, sırf askerî yardım olmaktan çıkıp ekonomik bir yan da kazanmış *olmakla beraber, gene* asıl *amaç* Türkiye'nin kalkınması değildi. Asıl amaç, Türkiyenin Avrupa kalkınmasına yardım etmesi idi; bunun için gerekli noksanlarını tamamlamak üzere *ona bir miktar yardım edilmesi* lâzımdı. Marshall yardımının Türkiyenin kalkınması için bir yardım olduğu bir efsaneden başka bir şey değildir. Bilâkis, Marshall yardımının Türkiye*ye tahmil ettiği şey Türkiyenin Avru*paya yardım etmesidir. «Amerika bizim kalkınmamıza yardım ediyor» gibi halkı aldatan bir iddia ile bilâkis Avrupanın kalkınmasına yardım etmeğe çağrılışımızın, *bizim kalkınma dâvamı*za yaptığı zararın derecesini aşağıda göreceğiz.

Çıkarcı uzmanlar

Marshall yardımının kendisi, Hitlerin yamyassı ettiği Avrupa ekonomisini, devrimci hareketlerden kurtulacak şekilde, kalkındırma amacını güden, dikkatle *hazırlanmış bir plâna* dayanıyordu. Fakat Marshall yardımının Türk ekonomi kalkınması için derpiş ettiği hiç bir plânı yoktu; onun açısından Türk ulusal ekonomik kalkınması diye bir dâva da *yoktu*. Amerikan yardımı ile ilgili hiç bir kurum da sırf Türkiyenin ekonomik kalkınması ile ilgili hiç bir plân düşünmüş değildir. Bunu, Uluslararası Kalkınma Bankası'nın Türkiye için bir uzman *he*yetine hazırlattığı ve ciddî Amerikan iktisatçılarının şiddetli tenkitlerine uğrayan raporunu, ayni kurumun Lâtin Amerika, Asya ve Afrika memleketleri için yayınladığı, her biri kocaman bir cilt teşkil eden raporları ile mukayese ettiğimiz zaman görürüz. Türkiye için yayınlanan rapor, bir kalkınma plânı değil, bir «tavsiyeler listesi» nden başka bir şey değildir. Bunun 251 inci sahifesinde aynen şu cümle vardır: «Türkiyede şümullü bir plânlama ne arzu edilecek bir şeydir, ne de bu mümkündür.»

Dikkate değer nokta, rapor yazarlarının devletçiliği ve sanayileşme siyasetini, *kendilerinin tavsiye ettikleri* özel teşebbüsçülük ve tarımsallaşma siyasetinin üstünlüğünü ispat edecek şekilde tenkit edememiş olmalarıdır. Bunlar, Türkiyeye gelince bu memleketin Kemalist devriminden beri güttüğü bir ekonomik kalkınma ve bağımsızlık siyaseti olduğunu öğrenmişler; devletçiliğin bunun zarurî sonucu olduğunu anlamışlar; ona sadece kusur olarak bula bula koordinasyon yokluğunu bulmuşlardır. Fazla olarak, Türkiyenin (meselâ İngiltere ve Japonya gibi) ulusal gelirinin önemli kısmını dış ticaretten edinmeğe muhtaç bir memleket olmadığını, veya (meselâ Mısır gibi) hem tarımda, hem sanayide geri kalmış bir memleket *olarak ekonomi*sini, üstün tarım ve sanayi ekonomisinin hâkimiyeti altındaki piyasa mekanizmalarına tâbi tutmaya mecbur olmadan kendi çeşitli tabiat ve insan kaynaklarını seferber etmekle bağımsız bir kalkınma yapabilecek bir memleket olduğunu da görmüşlerdir. Öyle olduğu halde, Türkiyeyi Batı Avrupa sanayi ekonomilerinin bir tâbii olarak görmekte ısrar ettiklerinden, dünya piyasalarına bir tarım memleketi olarak kendini teslim edecek Türkiyenin meselâ Amerika gibi dev ölçülü tarım ekonomisinin ayakları altında çiğneneceğini akıllarına getirmediklerinden, Kemalist kalkınma tezinin tam zıddı olan bir ekonomik siyaset tavsiye etmekten hiç çekinmemişlerdir. Bundan dolayı rapor (S. 33 de) şöyle diyor: **«Türkiyenin sanayileşme hedefini terketmesini tavsiye edecek değiliz. Fakat biz, bu hedefe varmanın en kestirme yolunun, tarımsal gelişmeye gittikçe artan önemi verme yolu olduğunu tavsiye ediyoruz.»** Türkiyenin top*lumsal ve tarihsel şartlarını, ulusal he*deflerini bilmiyen yabancılara makûl gözükecek böyle bir fikrin sadece akademik bir değeri olabilir. Bu şartları bilmek bile istemiyen bu uzmanlar, *kendi düşüncelerine hâkim olan* «Türkiye ekonomisinin, sınaî Batı Avrupa ekonomisine ek ve ona tâbi bir ekonomi olarak yerini almakla kalkınması mümkündür» tezi ile iddia ettikleri dengeli kalkınma arasındaki zıtlığı saklı tutmuşlardır. Rapora göre, Türkiye ancak bir tarım ve ham madde memleketi olarak gelişmelidir; bunun için de bir taraftan devletçilik tasfiye edilmeli, özel teşebbüse her alanı açmalı, yabancı sermayeyi davet etmeli, Kemalizmin yabancı sermayeyi tasfiye eden bütün mevzuatı kaldırılmalıdır. Rapor, Türkiyenin bu durumda karşılaşacağı dış ticaret muvazenesizliğinin tehlikesini ve ödeme zorluklarının ne sonuçlar yaratacağını bildiği için ekonomik gelişme hızını yavaş tutmayı tavsiye ediyor. Raporun tavsiyelerinin kabulü neticesinde elde edileceği vâdedilen gelişme hızı, devletçilik zamanında o kadar hatalara rağmen sağlanan gelişme hızından aşağı bir hızdır. Raporun, «dengeli gelişme» den anladığı budur.

Hikâyenin aslı şudur: Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı tarafından hazırlanıp Amerika hükûmetine sunulan Avrupa Kalkınma Plânına göre, bu teşkilâta dahil üye devletler (Türkiye de bu kervana karışmış bulunuyor) üretimi arttırmak, uluslararası finansı stabilize etmek, kalkınmada işbirliği ve kaynaklar mübadelesi yapmak, ihracatı arttırarak dolar noksanını telâfi etmek amaçlarına göre kendi ekonomilerini ayarlamayı taahhüt ediyorlardı. Türkiye bu işe üye olmakla, bu taahhütlerin *ve gerek* dış ticaret *siya*setini, gerek iç ekonomi siyasetini buna göre ayarlamayı üstüne almış oluyordu. Peki, Türkiye böyle bir anlaşma içinde kendi ekonomik kalkınması *için gerekli değer fazlasını elde edebi*lecek ve bununla Kemalist anlamda bir kalkınma sağlayabilecek miydi? İşte raporun bize inandırmak istediği şey bunun mümkün olduğu iddiasıdır. Türkiyenin kendisine yardım değil, Türkiyenin başkalarına yardım etmek üzere çağrıldığı bu işbirliği, onun ekonomik kalkınmasını bir çıkmaza sokarak, bir taraftan birliğe dahil Avrupa ülkelerine ödeme açıkları ile, öbür tarafta bunları karşılamak üzere Amerikadan «yardım» alma şeklindeki borçlarından meydana gelecek muazzam bir yükün altına girmiyecek miydi? O zaman, böyle bir sual soranın dilini keserler, vatan hainliği damgasını yapıştırıp rezil ederlerdi. Sonra, düpedüz Kemalizmin tasfiyesini gerektiren dışarıdan gelme fikirlere göre hareket etmeyi halka gerçek milliyetçilik olarak yuttururlar, sıkılmadan Atatürkçülükten bahsederlerdi. Aslında Türkiyenin başkalarına yardım etmek için kendi ekonomik amaçlarını inkâr etmesinden başka bir şey olmayan bir işi, «yardım almak» şekline sokarak halkı inandırıyorlardı.

Bu kökü - dışarılıklı ekonomik görüşün, politikacılarımız ağzında daha Halk Partisi zamanındanberi aldığı şekilleri yıllarca dinlediğimiz için burada tekrar etmiyelim. Bu «yardım» ın Türkiyeyi, uğrunda bir Kurtuluş Savaşı verilen bir duruma, yani Türkiye*nin bir ziraat maddeleri ve ham mad*de ihracatı ekonomisi üzerine kurulu bir memleket haline getirme işi olduğu, halk oyundan saklandığı gibi bunu tavsiye eden uzmanların yaptıkları *iki tavsiyeyi de hasıraltı etmişlerdir.* Bu zatlar, «size tavsiye ettiğimiz şeyi yapmak mümkündür; ancak gelişme hızını düşük tutmakla ve karşılığı olmayan yatırım hırslarına kapılıp enf*lâsyona düşmemek şartıyla» diyorlar*dı. Demokrat devrinin açtığı orji karşısında telâşa düşen yabancı uzmanlar bunun, eski Kemalist kalkınma amaçlarını daha da ihtirasla gütmekten ile*rigeldiğini sanarak ihtiyat tavsiyeleri*ni hatırlatıyorlardı Halbuki, orji tutumunun bu tavisyeleri dinlememesi, ulusal kalkınma endişelerinden değil, «milyonerizm» tutumunun ihtiraslarından *ileri geliyordu. Fırsat bu fırsat, bir* taraftan halkı ve hazineyi, öbür taraftan yabancı milyonlarını vurmağa bakmalı idi.

Top gürlemesi!...

Türkiyeye yardım düşünceleri ile değil de, yabancı memleketlerin kalkınması için Türkiyenin yardım etme*si* amacı ile hazırlanan ve bizimkilerin sevine sevine kabullendikleri yeni ekonomik tutum çok geçmeden neticelerini göstermeye başladı. Bu. âdeta bir mucize idi. Tarımsal kalkınma ve *buğday ihracatı* kısa *zamanda* sıçramalar kaydederek bir hamlede Türkiyeyi dünyanın dördüncü en büyük buğday ihracatçısı haline getirdi. Türkiyede tarım alanında Amerikan deyimiyle görülmedik bir «boom» *devri açıldı*. Başarılar o kadar parlaktı ki yıllarca Türkiyeyi devletçilik gibi kısır yollarda yürütenler mahcubiyetlerinden ağızlarını açamıyorlardı. Yabancı yardımı boyunduruğuna *girilmesine aleyh*tar olan aydınların «hainliği» de şimdi ispat edilmiş oluyordu. Yabancı uzmanlar da gelişmemiş bir memleketin sanayileşme yerine tarım ürünü ve madde ihracı ile kalkınmasının doğru yol olduğu hakkındaki tezlerine Türki*yeyi daha emniyetle* örnek olarak gösteriyorlardı. Bunun, tarihimizde de misali vardı. Meşhur 1838 Londra ticaret anlaşmasından sonra, Tanzimat devri de böyle parlak bir «boom» ile açılmıştı (İngilizce «boom» kelimesi Türkçe telâffuzla «bum» gibi okunur. Bir anlamı «âni kalkınma» demektir; diğer bir anlamı da «top gürlemesi» demektir). Tanzimat'ta birinci anlam*da* başlayan «boom», evvelce gördüğümüz gibi, ikinci anlamdaki «boom» ile neticelenmişti.

Tarımsal kalkınma orjisi

Yeni devrin mucizesi, iki anlamdaki «boom» la başladı. Demokrat idaresinin işbaşına gelişinden sonra, Avrupa kalkınmasına yardım etmemizin mükâfatı olarak Kore harbine katılmak *mazhariyetine kavuşmuştuk. Yeni* ekonomik siyasetin sıçramalı kalkınması, Koredeki top sesleri devam ettikçe mucizeler kaydetti. Ne yazık ki mucizenin sırrı pek basitti. Kore savaşı esnasında *Amerika ve Kanada gibi* dev buğdaycı ülkeler, harp ekonomisi kanunları gereğince, buğday ihracatını durdurmuşlar, içeride muazzam stoklar yapıyorlardı. Bu sayede, Economist dergisinin *deyimiyle, Avrupa kalitesi* düşük ve çok pahalı Türk buğdayına muhtaçtı. Yoksullaşmış zavallı Avrupa, Türklerin Kore savaşı için katlan-

dıkları fedakârlıkları, gösterdikleri şecaati göstermezdi; onlar sadece kendileri için gerçekten bir yardım ve kalkınma plânı olan Marshall yardımından ihya olmak işi ile meşguldüler. Halbuki fedakârlık ve şecaat Türklerin her zaman malik olduğu, her zaman bezlettiği bir haslettir. Economist için bu pek tabiî bir şeydi.

Ne var ki, Kırım harbi gibi, bu Kore harbi de «kalû belâya kadar» sürmeyecekti. 1953 Haziranında, Kırım harbinin bitişi gibi bir bitişle sona erdi. Ve bitişinin Türkiyeye hazırladığı hediyeler de ötekinin hazırladıklarına pek benzer hediyeler oldu. Harp biter bitmez Amerika eldeki muazzam stokları dünya piyasalarına sürdü. O sıralarda Amerikan yardımından ihya olmak yoluna girmiş olan Avrupa'ya şimdi Türk buğdayı hem kalitesiz, hem pahalı geliyordu. Kore harbinde bu kadar yararlığı görülen bir müttefikin ekonomisini tehlikeye düşürecek böyle bir işi yaparken düşünmesi gerekmez miydi, denecek. Bunun cevabını vermekten âcizim; bunun için Amerikanın iç politika meselelerinin özelliklerine dalmak lâzım gelir. Bizi ilgilendiren nokta şudur: Türkiye kendi ekonomisini dış yardım isteklerine göre ayarladığı zaman plândan ve ulusal ekonomi fikrinden mahrum olduğu gibi, dış yardımın Amerika tarafından geri kalmış memleketlere uygulaian tarafının da hiç bir plânı yoktu. Marshall plânı yalnız Batı Avrupa memleketlerinin kalkınması için yapılmış ve yalnız orada uygulanmasının tutarlı bir ekonomik kalkınma teorisi ne göre yapılması fikri ancak son yıllarda çıkmıştır; ve bu konuda Kennedy idaresinin danışman uzmanları ile onlara aleyhtar olan iktisatçılar arasındaki tartışmalar, bu meselede tutarlı bir teori ve uygulama güdümünün bulunabilmesinin ne kadar şüpheli olduğunu göstermektedir.

Ne olduyda, yabancı uzmanların aklına uymayı büyük bir açıkgözlük sayan demokrat idaresinin tarımsal kalkınma siyasetine oldu. Tarımsal ihraç malları Avrupa Ödemeler Birliği'ne dahil memleketlere ziyansız satılamıyacak hale geldi. Ve yeni devrin, düşüşüne kadar zincirvari devam eden dertleri o zamandan başladı. Zincirin her halkası büyüdükçe büyüdü; Türk ekonomisi içinden çıkılmaz bir dış ticaret müvazenesizliği ve ödeme güçlükleri batağına saplandı; demokrat rejimi bu yükün altında ve bu batağın içinde debelenmeğe başladı. Tanzimat devrinin sıçramalı kalkınması bir müddet sonra istikrazlarla enflâsyon helezonuna takılarak alabildiğine havalanmağa başlamış, sonunda Genel Borçların kuruluşu ile bu kalkınma küttedek yere oturma şeklinde nihayetlenmişti.

«Sihirbazın Çırağı» masalındaki çırak gibi, demokrat idaresi de ustalara bakarak başlattığı işin altında debelenmeğe başladı. Toprak Ofisin primleri ile para hacmi şiştikçe şişmeğe başladı. Bütçede primleri karşılayacak tahsisat olmadığından primlerin ödenmesi banknot makinesine havale edildi. Hükûmetin Merkez Bankasına borcu 1950 de 196 milyon lira iken 1955 te 960 milyon liraya çıktı. Bu, tedavüldeki para hacmi artışının % 75'ini, tedavüldeki paranın takriben % 50 sini teşkil ediyordu. Tarım geliri yüksel diği halde, devlet baba bundan bir hayır görmüyordu; toprak mahsullerinin gelir vergisinden muaf olması yüzünden ettiği kayba ilâve olarak üstelik bir de önemli hacımlara varan fiyat farkları ödemeye ve enflâsyon kapılarını açmağa mecbur oluyordu.

Fakat hiç olmazsa bu idare, reforma o kadar muhtaç olduğunu gördüğümüz tarım ekonomisini kalkındırdı mı? Devletçilik siyasetinin başarı derecesini mahdut bırakan ve hattâ onun çöküşünü hazırlayan sebeplerden birini plân lamanın dar tutulması olduğunu söylemiştik. Şimdi bu demokrat idarenin tarım yolu ile kalkınma siyaseti yalnız daha da dar tutulmakla kalmamış, hiç bir plâna dayanmamıştır. Onun tarım sal bir toplum reformuna ise hiç dayanamadığını söylememize bile lüzum yok. Bu tarım siyaseti, 1945 teki köylüyü topraklandırma kanunu gibi değeri pek az bir yarım reformculuğu bile hiçe indirmiştir. Bununla, o reformun ne kadar lüzumsuz olduğunu ispat etmiştir sadece. Büyük toprak sahipleri topraklarını tutmakla kalmadılar; kullanamadıklarını bile kiraya verdiler. Her tarafta toprak değeri ve rantı yükseldi. Toprak dağıtımı, kamu serveti olan devlet topraklarının dağıtımı şeklinde devam etti, ve bundan, ne 1945 kanununun amacı olan ve Nazi rejiminden taklit edilen bölünmez çiftçi ailesi mülkiyeti, ne de topraksızlığın yok edilmesi sonucu hâsıl oldu. Tarımsal üretimi kamçılama amacı ile toprak mahsullerinin vergiden muaflığı yalnız büyük toprak sahiplerine yaradı. Buğday piyasalarının oyunu ne ticesinde girişilen fiyat farkı ödemesi gibi yıkım başlangıcı olan bir tedbir, az üretim yapan köylüye değil, çok satış yapan büyük üretimciye kârlar sağ ladı. Küçük üretimcinin eline gene resmî fiyatlardan aşağısı geçiyordu. Zi yanını, Ziraat Bankasına borçlanarak, yoğatımını kısarak, hayat seviyesini düşürerek, şehirlerde iş bulmağa giderek kapatıyordu. Asıl dâva olan tarım işgücünü tasarruf edecek ve sanayi kalkınmasını hızlandıracak şekilde üretimi yükseltme sonucu elde edilemedi. Zaten böyle bir amaç ta güdülmüyordu. Büyük çiftçinin kalkınması bir taraftan devletin, yani vergi mükellefiyetinin çoğunu yüklenmiş olan sınıfların, diğer taraftan küçük üretim cinin sırtına basa basa sağlanan bir iş oldu.

Tarımsal kalkınma meselesinde üzerinde en çok reklâm yapılan şey, meşhur makineleşme iddiasıdır. Bu konu üzerinde Türk iktisatçılarına bir de inceleme yaptırılmıştı. Vardığı şüpheli sonuçlara yabancı iktisatçıların da inanmadığı bu inceleme, bu makineleşmenin bir tarım devrimi olduğunu ispat etmekten uzaktır. Bu makineleşme devri de ihracaat devri saadeti gibi kısa sürdü. Herkesin bildiği gibi yüzüstü kaldı, durakladı; hattâ tarım üretimi düşmeğe başladı.

Bir orji şeklindeki bu tarımsal kalkınma, tarımsal ekonominin başka yanlarına da ziyan verdi. Ekilir toprakların boyuna genişletilmesi hayvancılığa bir darbe oldu. Sulama, gübreleme, toprak aşınmasını önleme için büyük yatırımlar isteyen meseleler do ğurdu. Böyle plânsız, ilmî olmayan, yağmacılık şeklindeki bir kalkınma çok geçmeden işba noktasına gelip durdu; hattâ Batılı iktisatçıların bildirdiğine göre bu seviyede kalacağı da şüpheli hâle geldi.

Borçlar — Alacaklar devri daimi

Kore harbi esnasında kaydedilen mucize harple beraber sona erince, buğday ihracatında dünyada dördüncü lüğe gelen Türkiye 1955 ten itibaren buğday ithal edici Türkiye olmağa başladı. (Halbuki daha 1930 larda buğday ithali durmuş, 1934 ten sonra bir miktar ihracat bile başlamıştı. Hem de bu yıllar ziraî hasılanın yükselmemiş olduğu yıllardır). O tarihtenberi Türkiyeye milyonlarca ton Amerikan buğdayı akmağa başladı; ve o tarihten beri geri kalmış ülkelerin tarım kalkın ması ile kalkınacağına dair taze Türkiyeyi misal gösteren uzmanların sesi de kesilmiş oldu.

Fakat Marshall yardımı ile Avrupa nın kalkınmasının ve Kore harbinin sona ermesinin sonuçları bunlarla kal madı. Türkiye, Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtına üye olmakla, bu kuru mun üyelerine tahmil ettiğ i ithalâtta liberalizasyon yolunu uygulamağa kal kınca (ki hiç bir zaman bu taahhüdü yerine getiremedi) büyük güçlükler başladı. Kore harbinden sonra mamul maddelerin fiyatları yükseliverdi ve Türkiye birliğe taahhütleri yüzünden buna karşı vaktinde tedbir alamadı. İhraç mallarının değerleri düşerken, ithal mallarının değerleri yükseliyordu. Bu, devlerle aşık atmağa kalkışan her zayıf ekonominin karşılaşacağı bir şeydir. 1955 te ticaret dengesinde bir ilerleme oldu, fakat bu defa da ihracat düştü (endeks: 1953: 100 olmak üzere 1954: 95: 1955: 71!3. Karşılaşılan dilemma: iyi mahsul yıllarında fiyatlar düşüyor; iyi fiyatlar yıllarında üretim düşüyor.

Bunun sonucu, döviz kaynaklarının kurumağa başlamasıdır. Bir çok maddelerde ihracat fiyatlarının devamlı düşmesi ile Birliğe dahil üyelerin piyasaları ile atbaşı gidilemiyor. İşin garibi, Türkiyenin dış ticaret ve ödeme zorlukları İktisadî İşbirliği Teşkilâtına dahil ileri sanayi memleketleri ile olmasıdır. Buna dahil olmayan memleketlerle ticaret dengesi Türkiye nin lehindedir ve bunlarla bir ödeme derdi yoktur. Bunun mânası, sınai Avrupaya tâbi ham madde ve tarım ürünü memleketi olmayı siyasî düşün celerle kabullenerek Avrupa memleketlerinin ihtiyacı olan yardımı onlara sağladıktan sonra, mükâfat olarak ödeme açıklarından doğan muazzam borçlarla boynuna bir kement geçirme sidir.

İşte, geniş ölçüde ve devamlı cari dış ticaret açığını kapatmak için dış yardım meselesi burada meydana çıkıyor. Türkiyenin Avrupa Ödemeler Birliğine üye devletlerle ticareti baştan başa aleyhe bir durum alınca ve ödeme borçları yığılmağa başlayınca krediler kesildi; bu ülkelerle münasebetler bozuldu. Zaten 1953 ten sonra liberalizasyon usulü uygulanamadığından Türkiyenin üyeliği nazarî ve değersiz bir hâle gelmişti. 1958 de ödeme açığı 400 milyon dolara vardı. Bu da şuradan buradan koparılabilen bazı krediler sayesinde. Bu arada, tabiî, Türk altın ihtiyaçlarının genel muhacereti de devam ediyor.

İktisadî İşbirliği Teşkilâtının Türkiye ekonomik durumu hakkında 1955 ten sonraki raporlarını arka arkaya okuduğunuz zaman, fazla paralı olma yan hastalara her vizitesinde pahalı ilâçlar veya lüks yiyecekler tavsiye eden, «şu reçeteyi de bir deneyin, inşallah bir şeyciğiniz kalmaz» diyen bazı hekimleri hatırlamamak mümkün olmuyor. Fakat onlar da ne yapabilirlerdi? Devletin başına kene gibi yapışmış muhteris politikacıların elinden bu ekonomiyi kurtarmak onların işi miydi? Çaresiz, vaktiyle kendinden yardım istenen hastayı kendi derdine deva bulmaya terketmek veya dış yardımdan borç istemeğe teşvik etmekten başka yapılacak şey yoktu. Dış yardım şimdi, Avrupaya yardım edelim derken girilen borçları ödemek için Amerikadan borç alıp, Avrupaya borç ödemek anlamına gelmeğe başladı. Böylece, birleşik kaplar arasında suların dolaşması gibi acaip bir borçlar, alacaklar devri daimi başladı. Fakat yardım alındığı ölçüde borçluluk durumu artıyordu. 1958 de kombine dış borçlar 1.2 milyar dolara çıktı. (1950 de bütün dış borçlar 260 milyon dolardı. Sekiz yılda kaydedilen terakkiye maşallah.)

Bu güçlüklerin, gelişme halindeki sanayileşme üzerine olan duraklatıcı, aksatıcı tesirlerine girmiyelim. Bu, «dimyata pirince giderke evdeki bulgurdan olmak» hikâyesidir. Tarım ihracatçılığı ile kalkınma bir yana, sanayi gelişmesi bile tehlikeye girdi. Yalnız, Amerikan yardımı ve yabancı özel sermayesinin Türk ekonomisini kalkındırmaktaki meşhur münebbih rolü oynaması meselesi üzerinde kısaca dur mak yerinde olacak. Yabancı iktisatçıların dediğine göre Türkiyeyi Amerikan yardımının ekonomik yönü fazla izam edilmiştir. Marshall yardımının yarısı kadarı ithalâta gitti; ancak % 40 kadarı yatırımların artmasına gitti. Dış yardımın yatırımdaki hissesi daha sonra % 20-25 şe, daha da sonra % 10 na düştü. Tanzimat devrinde devlet adamları «bu devlet istikrarsız yaşaya maz» prensibine inanmışlardı. Bu gibi devlet adamları dışarıdan para akmağa başlayınca zivanadan çıkarlar. Dış yardımın da yaptığı şey, ulusal kalkınma işinin sorumluluğunu, ulusal tasarruflardan, yabancı yardım ve kredi sine yükleyip bir müflis siyaseti gütmeye alıştırmak olmuştur.

Ekonomisi, üstün ekonomili memleketlerin gidişine bağlanan bir memlekette plânlı bir kalkınma programı uygulamak mümkün değildir. Eğer Türkiye yardımı sağlayan memleketlerin uygarlık durumuna yakın veya denk durumda olsaydı, dış yardım onu ihya edebilirdi. Nitekim Marshall yardımının büyük başarısı Avrupada, İngiltere, Fransa, Almanya, Holânda, İtalya gibi harbin çökerttiği memleketleri kısa zamanda ihya etmek oldu; çünkü bu memleketler ekonomik ve toplumsal seviyece yardım yapan tarafın âyarında, hattâ bazı noktalarda üstünde idi. Bir Amerikalı iktisatçının belirttiği gibi, ayni yardım geri kalmış memleketlerin kalkınmasına uygulandığı zaman o neticeyi vermedi. Bu kadar yardıma rağmen, Türkiye, sanki büyük bir harpten çıkmış kadar ekono misi allak bullak, yönünü şaşırmış bir memleket haline geldi.

Yabancı sermaye yalanı

Peki, ya yabancı özel sermaye? Özel sermayeye karşı, şu iki milyar dolarlık yatırım sermayesi geleceği umudu ile, teşvik edici konsesiyon verici kanunlar yapıldı: 1954 te bunlar âdeta eski devirleri hatırlatacak derecede şü mullendirildi. Yabancı sermayeyi çek mek için nice şaşkınlıklar yapıldı. 1954 kanunundan sonra gele gele 27 milyon lık özel sermaye geldi; fakat 1956'da tekrar 10 milyona düştü. Bütün gayretlere rağmen, 1955 şe kadarki yekûn 700-750 milyon kadarda kaldı.

Yabancı özel sermayedeki bu nazlılığın bir sebebi para istikrarsızlığı ve genel olarak Türk ekonomi ve maliyesine, hattâ belki de memleketin geleceğine güvenmemesidir. Enflâsyon tedbirleri, ham madde darlıkları, tediye müvazenesi zorlukları, kısa vâdeli borç ların birikmesi, özel sermaye yatırım larını yavaşlatmıştır. 1954 kanununu alkışlayan Economist dergisi, bize başka bir sebebi daha açıklıyor, şöyle diyor: «Atatürkün yabancı sermayenin haklarını merhametsizce ellerinden alışının yabancılar arasındaki hatırasın dan dolayı (yabancı sermayeyi çekmek için) daha da çok gevşetmeler lâzımdır.» Kalkınma Bankası'nın yukarıda sözü edilen raporunda da şöyle deniyordu: «Aşırı milliyetçilik devrinin (Atatürk devrini kastediyor) yabancı ser maye aleyhtarlığının yarattığı ziyanı tamir etmek için Türkiyeye çok iş düşecektir». Bunlara emniyet vermek için Atatürkün bu memlekette hatırasını kazımak lâzımdı.

Tarımsal kalkınmalarla, dış yardımlarla, özel yerli teşebbüslerle ve yabancı sermaye yatırımları ile hissedilen demokrat devrinin ekonomik kal kınma hızı ile devletçilik devrinin kal kınma hızını mukayese eden bir Batılı iktisatçı, yaptığı hesaplar neticesinde vardığı sonuç karşısında hayretler içinde kalıyor. Ona göre, 1930 larda yıllık ulusal gelir artışı % 6.4, nüfus başına gelir artışı % 4 idi. 1950 lerde ise birincisi % 7.7, ikincisi % 3.9 olmuştu. Yani devletçilik devrine nazaran bir ilerleme yoktur. Fakat bu iktisatçının şaştığı bir şey daha var: 1930 lara nazaran 1950 lerde, Türkiyede sermayenin ve yatırımın prodüktivitesi düşmüştür. Bu düşmeyi izah etmek için ayrın tıları ile saydığı sebepleri biz bir nok taya irca edebiliriz: Plânsızlık. Bu yüzden yardımlarla desteklenen yatırım hacmi çok arttığı halde, çok düşük kapasitede kullanılmıştır.

Demokrat idaresinin bundan sonraki enflâsyon havalanmalarının, insanın içine sıkıntı veren işlerinin ulusal ve toplumsal sonuçlarını gelecek yazıda özetliyeceğiz.

Gelecek yazı:
Atatürk'ün özlediği Türkiye'yi kurabiliriz

BASININ MESELELERİ: IV

UFAK BİR MALİYET HESABI

İlhami Soysal

Satıcıdan 25 kuruş verip aldığınız *bir gazetenin, bir tek* gazetenin kaç kuruşa mal olduğunu, ne kadar kâğıt, ne kadar mürekkebe mal olduğunu hiç düşündünüz mü?

Türkiye ölçülerine göre normal sayılan altı sayfalık bir gazete, — meselâ Cumhuriyet, Dünya, Son Havadis Vatan, Zafer, Akşam vb. — kâğıt ağırlığı bakımından 43 gramdır. Bir gazeteye ortalama bir gram mürekkep harcanır.

Türkiyede gazete kâğıdı tekeli vardır İzmit Kâğıt Fabrikası tarafından yürütülen bu tekel sonucu, gazetelere kâğıt İzmitte tonu 1800 liradan teslim edilir Buna nakliye masrafları da bindiğinde, İstanbul, İzmir ve Ankara'da kâğıdın tonu 2000 liradan hesap edilir. Bir kilo kâğıttan 23—25 gazete çıkar. Bir tek ga*zetenin kâğıdı, bu hesaba göre 8* kuruştur. Gazete mürekkebine gelince bu da 5—10 lira arasında değişen bir fiyatla satılır. İyice bir mürekkepten bir gramı bir gazeteye harcanacağına göre, maliyete bir kuruş da mürekkep parası koymak gerekiyor demektir.

50 bin baskısı olan bir gazetenin bir aylık dizgi, tertip ve baskı ücreti ortalama 75 bin lira olarak hesap edilebilir. Bunun 50 bin lirası baskı ücretidir. 30 günde 50 binlik baskı, 1,5 milyon gazete eder. Dolayısiyle tek gazetenin baskı ücreti 5 kuruş tutar.

Demek ki, bir tek gazetenin maliyeti hesap edilirken, 8 kuruş kâğıt, bir kuruş mürekkep, 5 kuruş baskı dizgi tertip hesap edilirse, sadece bu işlemler için 14 kuruş harcanır demektir.

Bir gazete - sabahları yayınlanan gündelik gazeteler - asgari ücretleri belli 25 kişilik bir fikir işçileri kadrosu çalıştırmak zorundadır (Akşam gazeteleri için kadro 16 kişidir). Bu kadroya ödenecek ücret en düşük seviyesi ile 30 bin lira olarak hesap edilir. Bu 30 bin liraya, *telif ücreti, abone* olunan haber ve fotograf ajansları, resimli romanlar v.s. gibi masraflar için de gene en azından bir 20 bin lira eklemek gerekir. Toplucа Yazıişleri masrafları adı verilebilecek bu masrafların da bir tek gazetedeki maliyeti en azından 3,3 kuruştur. Telefon Teleks, Telefoto, nakliye, 8-10 kişilik idare kadrosu ücretleri (ilân, abone, dağıtım servisleri), yazıişleri ve idare kadrolarının çalışacağı binaların kirası, depolama masrafları da en azından bir tek gazetede 7-8 kuruşa mal olur.

Bu pek aşağıdan tutulan ölçüler sonunda yapılan masrafların ortalaması, rakamları tabloladığınız zaman sizlerin de göreceğiniz gibi 24.3 ilâ 25.3 kuruş arasındadır. Bugün adlarını Türkiyede hemen herkesin bildiği belli başlı gazeteler, - sekiz sayfa halinde çıkan Hürriyet ve Milliyet hariç - tek bir gazetenin maliyetini 26-27 kuruştan aşağı düşürememektedirler. Ancak yüksek baskı ve sürümlü gazetelerde sabit masraflardan gazete başına düşen pay azalacağından maliyetin bir dereceye kadar düşürülmesi mümkün olmaktadır.

Şimdiye kadar verdiğimiz rakamlar, tek bir gazetenin maliyetine giren belli başlı rakamlardır. Bütün bunlardan çıkan sonuç ise, ayrıca belirtilmelidir. Bu sonuç şudur: Sizin okuyucu olarak satıcıya 25 kuruş verip aldığınız bir gazetenin tek başına maliyeti 25 kuruştur. Unutulmaması gereken bu hususlardan biri de, bir gazetenin basıldığı kadarının satılmasına imkân olmadığıdır. Gazeteler, en çok satılanı ve basılanı da dahil asgari yüzde 15 ölçüsünde iade alırlar. Türk basınında ise bu miktar çok kere yüzde elliye kadar yükselmektedir. İade gazetenin, toptan ve okka hesabı satılması gazete sahibine kilo başına 60 - 70 kuruş kazandırır. Yâni 23 - 25 gazete müvezzide satıldığında alınacak olan 625 kuruş yerine, iade gazete satıldığında alınacak para bunun onda birine düşer. Gene bu hesabın içine, gazete basımında kullanılan bobinlerin patlak olması, fire vermesi, bozuk baskılar v.s. hususları da katmak gerekir ki, bunlar hep maliyeti yükselten hususlardır.

Bütün bunlardan sonra, bilinmesi gereken hususlardan biri de şudur: Gazete sahipleri, gazetelerini kendileri sırtlarına alıp da satamıyacaklarına göre, *bir kâr* payı bırakarak bunu genel dağıtıcılara vereceklerdir. Umumi bayi adı verilen genel dağıtıcılar, kelimenin tam anlamıyla mutavassıtlardır. Bunlar da gazeteyi, kendi kârlarını aldıktan sonra şehir genel dağıtıcıları, semt dağıtıcılarına, onlar da kulübe veya dükkânı olan bayilere, bayiler ise bunları mahalle aralarında *seyyar gazete satıcılığı yapan müvezzilere* verirler.

Gazete sahipleri genel dağıtıcılara gazetelerini ortalama 19 ilâ 20 kuruş ara*sında, çok kere 19 kuruş 10 santim gibi* hesaplar ve pazarlıklar da yaparak satarlar. Genel bayiler gazeteden kendilerine bir kuruş pay alarak bunu daha sonra gelen ellere ulaştırırlar.

Şu kaba hatları ile, asgari ölçüler için de tutulmuş rakamlarla sizleri ulaştırmak istediğim sonuç ve gerçek şudur ki, bir gazete sahibine, asgari 25-26 kuruşa mal olan tek bir gazete, gazete sahibinin elinden 19-20 kuruşa satılır. Üstelik de, gelecek olan iadelerin 19-20 kuruşun 4-5 kuruşunu geri götürmesi olağandır.

Pek ne biçim iştir ki, böylesine ziyanlı olduğu halde bir sürü gazete çıkıp durmaktadır, hattâ bunların sahipleri içinde yılda tek başına 6-7 milyon lira net kâr elde edenler vardır? Bu nasıl mümkün olmaktadır?

Bu soruya verilecek bir tek cevap vardır. Gazeteyi gazete yapan, gazeteyi yaşatan bir tek sağlam gelir kaynağı vardır: İlân. İster özel, ister resmi olsun. İlânsız bir gazete çıkamaz, yaşayamaz.

Bu bakımdan, içinde bulunduğumuz kapitalist düzende, ilânsız bir gazete yaşatmak mümkün olmayacağından, ga*zeteler hakkında hüküm verirken son de*rece dikkatli olmak gerekir. Gazeteler memleketimizde bu yüzdendir ki birer fikir organı, birer âmme organı değil parayı verenin düdüğü çaldığı birer kâr müessesesi, birer ticaret işletmesidir. Ve basın istese de istemese de, kapitalistin baskısı ve nüfuzu altındadır.

KAVEL OLAYI VE ÜCRETLER HAKKINDA

Doç. Dr. Mükerem HİÇ

Kavel olayını ibretle takip eden her gerçek aydın bir bakıma büyük memnunluk, diğer bir bakıma ise büyük üzüntü duymuştur. Büyük memnunluk duymuştur; çünkü Kavel olayı işçinin kendilerine yapılan haksızlıklara karşı giriştikleri şuurlu mücadelenin yeni bir örneğini daha vermiştir. Bu dayanışma ve şuur Batı uygarlığına erişmek isteyen ileri bir Türkiye *için en* sağlam temeldir. Kavel olayını ibretle izleyen gerçek aydın diğer taraftan bu olaydan büyük üzüntü duymuştur. Çünkü, bu olayda işverenin memleket çıkarını hiç göz önüne almayan perde önü ve perde arkası tutumunun hâlâ devam ettiğini ve *hükûmetin yine* işverenle birlik olduğunu görmüştür. Büyük üzüntü duymuştur, çünkü, Kavel anlaşması masasında işçi yenik, işveren galip çıkartılmıştır. Ve aradan zaman geçtikten sonra işverenin, işçilerin yenilgisini daha da ağırlaştıracağını gün gibi görmektedir. Para, kendi kendini çoğaltmak için para kullanarak, parasız ve biraz da dağınık olan imanı yine nı gün gibi görünmektedir. Para şövalyelik kaidelerine hiç te ri*ayet etmemiştir.*

Artık işçinin Anayasa tarafından tanınan hukukunun öz olarak bir an evvel teslim edilmesi zamanı çoktan geldi. Demokratik düzen içinde örgütlenen işçinin maddi imkânlarını geliştirmek için yapacağı mü*cadele için gereken araçlar ken*disine verilmelidir. Gönül isterki, hükûmet bu mücadelede büyük kulübü tutan küçücük bir hakem durumuna düşmesin.

Bunun için de artık her siyasi partinin bir taraftan işçiye karşı işvereni tutmak, öbür taraftan da işçiyi bir sürü masal ile uyutmak gibi bir strateji tuttururssa başarıya ulaşamayacağını görmesi gerekir. Diğer taraftan, artık her işverenin de işçinin çok kötü olan maddi imkânlarını düzeltmek için demokratik düzen içinde yapmakta olduğu mücadeleyi komünistlikle itham etmenin adi bir *taktik olduğunu ve u*cuzladığını ve böyle bir tutumun uzun sürede ergeç kendi aleyhine işleyeceğini idrak etmesi gerekir.

Türk işçisinin maddi şartları gerçekten çok kötüdür. Aldığı ücret kendisine en basit bir yaşama imkânı sağlamaktan bile uzaktır. Gerçi çok eski yıllara kıyasla işçilerin yaşama seviyesinde belli belirsiz bir ar*tış olmuştur. Fakat* bu *husus* işçinin avutulması için yeterli olmaktan çok uzaktır. Asıl önemli olan şudur ki, işçi ve onun yanında memur sınıfı ve sair küçük emek sahipleri milli gelirimizin bölüşümü yarışında büyük işveren ve büyük toprak sahibine ve bunların yanın*da çalışan yozlaşmış yukarı idâ*reci kadrosuna karşı kaybetmektedir, Basit ve kaba bir deyimle, kalkınma edebiyatını körükleyenler işçi ve memurun önüne adeta bir kemik atmışlar ve aslan payını kendileri almışlardır.

Türkiyenin Batı memleketleri gibi olması isteğine canı gönülden katılır görünen işverenler, Türk işçisinin Batılı işçi gibi örgütlenmesiyle ilgili kanunların batılı özüyle çıkarılması ve uygulanmasına gelince Batılı toplum özlemini nedense bir kenara atarak Türk işçisi geridir, ya da bu gidiş komünizmdir demekten geri kalmamaktadırlar. İşçi ücretlerinin arttırılması karşısında da yine *Türk işçisi kültürsüzdür, yaşa*masını ve para harcamasını bilmez; öyle kalsın diye direnmektedirler. Ya da, aman zarar ediyoruz onun için fazla ücret ödeyemeyiz diye sızlanmaktadırlar. Halbuki, ayni işveren kendi propagandasını yapmak için hiç çekinmeden yalan söyleyebilmekte ve özel kesimin kamu kesimine kıyasla daha çok ücret ödediğini iddia edebilmektedir. Halbuki, elde mevcut ücret istatistikleri etrafında *bir parça araştırma ve soruş*turma yapılırsa tamamen aksi sonuç alınır. Gerçekte kamu kesimi özel kesime nazaran çok daha fazla ücret ödemektedir. Kaldı ki, özel kesimdeki işçinin işinden olur olmaz ve tazminat kayıtlarını da bertaraf eder bir şekilde atılması ihtimali, diğer *bir deyişle, iş emniyeti ve* daha bir çok hususlar hesaba katılırsa kamu kesimindeki işçinin gerçek maddi refahının özel kesimdeki işçiye kıyasla çok daha yüksek olduğu kolaylıkla anlaşılabilir.

Soyut Somut Üzerine

Abidin DİNO

> Soyut resme karşı değilim. Bu çeşit resmin, geçim dertleri yoluna girmiş bir dünyada, ilerde yaygın bir yeri olacağına inanmamak için sebep yok. Bugün için sınırlı bir çevrenin «imtiyazı» olduğu ölçüde soyut resmin halktan uzak olduğunu da görüyorum.

Geçen sayımızda yayımladığımız «Paris'de 4 Ressamla Konuşma» başlıklı yazısında Handan Selçuk şöyle bir soru soruyordu: «Soyut resim ile somut resim üzerine ne düşünüyorsunuz? Hangisinden yanasınız? Niçin?» Bu soruya Abidin Dino'nun verdiği uzun cevabı bir makale niteliğinde olduğu için ayrı yayımlıyacağımızı bildirmiştik. Aşağıda o cevabı okuyacaksınız.

Soyut resim ile somut resim üstüne ne düşündüğümü özetlemem kolay değil, konu son derece girift. Önce şunu söyliyeyim: Bugün soyut resim iki ateş arasında; Amerika'da soyut resme karşı geniş bir tepki başladı, aynı davranışı Fransa'da «Arts» gibi çok okunan bir dergide ve onu destekleyen çevrelerde izlemek de zor değil; beri yandan Sovyetler Birliği'nde ötedenberi bu davranış süregelmektedir. Devlet adamları arasında da durum aynı; sayın Churchill, Eisenhower, Kruçef, eşek kuyruğuna bağlı boya fırçası fıkrasında düşünce birliğine varmışlardır. Denilebilir ki «barış içinde yaşama» ilkesi, soyut ressamların sırtında gerçekleşmek üzere. Belki de zaten dünyanın düzenini ve barışını bozan, hınzır soyut ressamlardı. Bunca ivedi konu dururken, bunca devlet adamının soyut resme kızmaları, başka türlü nasıl anlaşılır.?

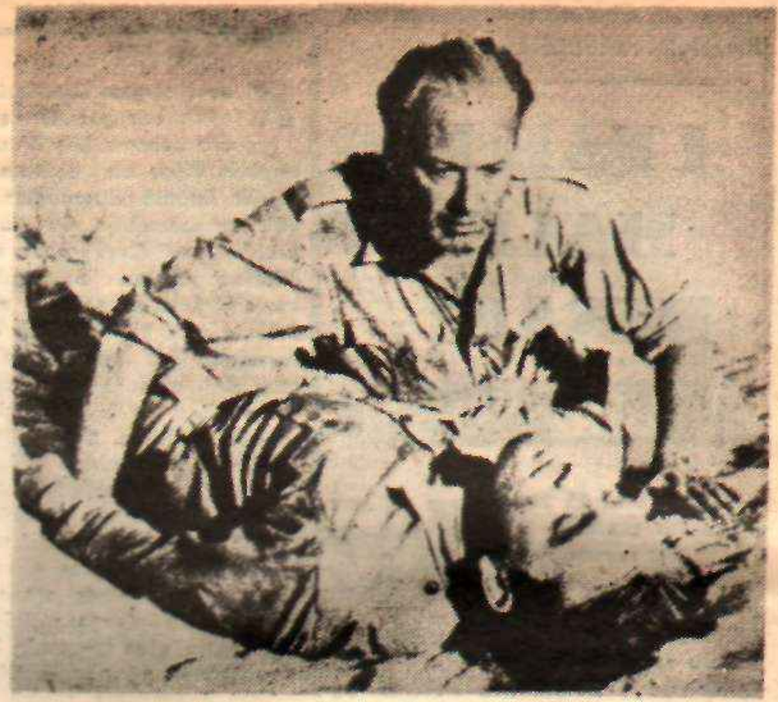
Türkiye'ye gelince. Türk halkı asırlar boyunca, resim yapmamışsa da, resme birçok bakımdan yakın olan kilim sanatına bağlanmış, kilim nakışları dokumuş, resmin tadını kilimlerde bulmuştur. Bilindiği gibi bu nakışlar soyut. Soyuttur ama, anlamsız değildir. Her nakışın bir söylemek istediği var. Bu anlam yer yer halk inançlarına bağlı, yer yer gündelik yaşantı ile ilgili. Yavuklusuna mektup yazar gibi, soyut fakat anlamlı biçimlerle, çorap örüp veren Anadolu kızları buna örnek. Demek ki Türk halkı anlaşılır olması şartiyle soyuta karşı değil, ama öte yandan Mareşal Fevzi Çakmak'ın taş basması somut resim çeşnisine de karşı değil, ben de değilim zaten.

Bu söylediklerimden, sanat eseri ile seyirci arasında çeşitli bağların kurulmasına öncelik verdiğim anlaşılıyor sanırım. Anlam bu bağlardan biridir. Üstelik anlamın da türlüsü var. Uzayda Titof ya da Glenn'in dünyayı seyredişlerinden çıkardıkları anlamla, Moda koyunda dünyayı seyredişimizden çıkardığımız anlam başka. Anlam üzerinde söylenecek çok söz var, bu konuda bizi ilgilendiren şey, bugünün soyut resmi anlaşılır mı, anlaşılmaz mı sorusu. Bu soruya karşılık vermek için, konuyu tekrar köylülerimize getirelim: Türk nakışlarının, göçebe veya konuk köylüler tarafından «okunabilmesi» için biçimle anlam arasında (tıpkı yazılı kelime ile anlam arasında olduğu gibi) toplumca bilinen birleşik bir «dile» ihtiyaç var. Bu birleşik dil, biçim dili asırlar boyunca kurulmuş, yayılmış, bellenmiş. Modern soyut resimde kullanılan biçimler kişisel cinsten olduklarına göre, daha doğrusu bir grup ressam veya sanat meraklısı tarafından bilindiklerine göre, seyircilerin çoğu için, bu biçimleri çözmek zor oluyor. Hemen söyliyeyim ki, soyut resmin içinde tam anlamsız kalmak isteyenler de var. Asıl soyut bunlar mı, değil mi, tartışılabilir, ne olursa olsun bunlarda bile bir çalgı parçasında olduğu ölçüde — eğer seyredende görgü kültürü varsa — genel anlamlar seziliyor. Bu görgü sezişleri, tıpkı musikide olduğu gibi, belirli bir kültür gayretine, hattâ istidadına bağlı. Çin musikisini Mart ayında kedilerin mıyavlamalarına benzetip, bunlardan bir anlam çıkmadığını söyliyebiliriz ama, Çin musikisi asırlardır hem anlamlı, hem de milyonlarca kişi tarafından sevilen, yüksek değerde «birleşik» bir duygu ve düşünce «dili».

Benim için önemli olan, resmin soyut ya da somut olması kadar, «anlamının» ne olduğudur, ne getirdiğidir. Bu bakımdan anlamlı soyut resmi de, somut resmi de seviyorum; somut resmin de anlamlı olması şartiyle. Somut resmin dünyayı olduğu gibi göstermesi, bir anlam kazanması için yeterli değil. Üstelik anlama kavuşmak da sanatta devrimciliği icabettirmez mutlaka. Nice anlamlı gerici eser vardır yeryüzünde.

Anlam üstünde duruşum neden? Anlamı, en geniş bir kavram olarak anlamı savunmak memleketimizde çok önemli: Asırlar boyunca elden geldiği kadar anlamları kısmışız, anlam kırıntıları ile yetinmişiz. Anlamsızlık hem sosyal, hem politik, hem kültürel bir ilke olarak süregelmiş. Ortacı güç, saray ve medrese, anlamı, düşünceyi, tehlikeli bir düşman saymış. O yüzden düzyazı gelişmemiş, şiir anlamsızlığa sığınmış (Divan Edebiyatı konusunda örnekler hatırlanabilir), bütün toplum düzeni bir gerçekten kopma nöbetine tutulmuş, anlamlar boğulmuş, düşünce kısır kalmış, kavramlar karışmış, yabancılaşma (aliénation) bugüne dek süregelmiştir. Dediğim doğruysa anlamsızlık bizim için hem kişi hem toplum katında yeni değil. Bizim için yenilik, bence derinleştirilmiş devrimci bir anlamda toplanıyor. Özet olarak, bir kültür gayretiyle anlaşılır—sezilir soyut resme karşı değilim, bu çeşit resmin geçim dertleri yoluna girmiş bir dünyada, ilerde yaygın bir yeri olacağına inanmamak için sebep yok. Bugün için sınırlı bir çevrenin «imtiyazı» olduğu ölçüde, soyut resmin halktan uzak olduğunu da görüyorum. Fransa'da bile köylü ve işçi ailelerinden gelen çocukların üniversiteye varabilen oranı, yüzde iki gibi utandırıcı bir düşüklük gösterdiğinden, «çok gelişmiş Batı ülkelerinde» bile, soyut, hattâ somut resim, halka gerçekten ulaşamıyor hâlâ.

Bize gelince, memlekette temel reformları milletçe gerçekleştirme yoluna gidildiğinde, ayrıntısız bütün halkçı güçleri seferber etmek gereklidir, devrimden yana resmin, somut olarak daha etkili olacağına ihtimal veriyorum, ama soyutlara da dünya kadar iş var, devrimden yana çalışmak istiyorlarsa.. Eninde sonunda şu ya da bu akımı sevecek veya sevmiyecek, tutacak veya tutmayacak, halkın kendisidir. Ben eğitilmiş halkın seveceği, bütün çeşitleri ile yararlanacağı resimden yanayım.

C. Jurgens ile R. Burton «Acı Zafer»de.

Acı Zafer

Nijat ÖZÖN

Filim getiricilerimizin ne kadar düzensiz çalıştıklarına örnek mi arıyorsunuz, işte: Nicholas Ray'ın 1960'da çevirdiği «Savage Innocents — Vahşi Masumlar» ı geçen yıl seyrettik, ama aynı rejisörün 1957'de çevirdiği «Amére Victoire/Bitter Victory — Acı Zafer» ancak altı yıl sonra, kötü bir kopyasıyla karşımıza çıkabiliyor.

«Acı Zafer» ilk bakışta bir savaş filmi, konusu İkinci Dünya Savaşı'nda Kuzey Afrika'da geçiyor. Ama bir baskın, çölde kısacık silâhlı bir çatışma dışında doğrudan doğruya savaşla bir ilişiği yok. Hattâ filmin konusunu çevreleyen tarih olayının coğrafyanın bile asıl anlatılmak istenenle bağıntısı yok. Ray, Kahire'yi, Libya'yı, çölü, Kuzey Afrika savaşını bir bahane olarak kullanıyor. Gerçekte anlatmak istediği, savaşın, bu olağanüstü olayın içindeki insanların davranışları. Ölüm, öldürme, hayat, korku, cesaret, bencillik dayanışma ve daha başkaları. Bingazi'deki Nazi karargâhına baskın yaptıktan sonra kızgın ve ıssız Libya çöllerinde kendi karargâhlarına dönmeğe çabalayan bu küçük insan topluluğunun öyküsüyle ortaya konuyor. Rommel'in karargâhına baskına giden otuz kişilik komando birliğinin başındaki Binbaşı Brand (Curt Jurgens) ile Yüzbaşı Leith (Richard Burton) Ray'ın öyküsünde başlıca kahramanlar. Binbaşı Brand meslekten bir asker; ama hiç savaşa katılmamış, savaşın insanlık dışı nitelikleriyle bu son görevine kadar karşılaşmamış bir masabaşı askeri. Kolay görevlerde bulunmuş, buyurmanın kolaylığına kendini kaptırmış, gözü kapalı bir itaattan başka şey bilmeyen biri. Yüzbaşı Leith savaşa gönüllü olarak katılmış genç bir arkeolog; aydın, şüpheci, kendini ve başkalarını ölçüp tartan, kendi kendini eleştirebilen bir kişi.

Ray, filminin bu iki kahramanını iki ortak öğeyle birbirine bağlıyor. Bu ortak öğelerden biri, aynı kadını sevmeleri. Kadın, Leith'in savaştan önce sevdiği, fakat son buluşmaya gitmeyerek kendi isteğiyle uzaklaş-

HAFTANIN KİTABI

Bilim Ahlâkı

Albert Bayet. Çeviren: Vedat Gün yol. Çan Yayınları, İstanbul. 1963. 160 sayfa, 5 lira.

Okurların düşünce yapıtlarına ilgisi gittikçe artıyor. Varlık Yayınevi'nin üst üste Bertrand Russell'in iki kitabını yayımlaması umutla izlenecek bir olay. Bu alanda öncülük eden Çan Yayınevi ise son günlerde, daha memleketimizde adı duyulmamış bir yazarın, Albert Bayet'nin çok önemli bir kitabını yayımladı. Aşağıda Melih Cevdet Anday'ın 24 Mart günlü Cumhuriyet'de çıkan tanıtma yazısından bir bölümü okuyacaksınız:

İnsanları tek tek ya da küme küme yöneten ahlâk kuralları nereden çıkmıştır? Başka türlü sormak gerekirse, doğru'nun ve iyi'nin kaynakları nelerdir? Bu soruları cevaplandırmadan önce, şunu belirtmek yerinde olacaktır ki, tarih boyunca doğru ve iyi kavramları değişme içinde bulunmuştur. Bu değişiklik yalnız zamana bağlı olmakla kalmaz, toplumlara göre de çeşitlenir. Çan Yayınları arasında bu hafta yayımlanmış olan, Vedat Günyol'un Albert Bayet'den çevirdiği «Bilim Ahlâkı» adlı kitapta, ahlâk kurallarının yere ve zamana göre gösterdiği değişiklik, şu özlü sözlerle anlatılıyor. «Toplumbilim, Montaigne ile Pascal'ın görüşlerini doğrulayarak şöyle diyor: İklim değiştirince niteliğini değiştirmiyen haklı ya da haksız hiçbir şey yoktur. Kutuplarda üç derece yükselme hukuk sistemini altüst eder. Doğruluk bir boylamdan ötekine değişir. Zuhal yıldızının Arslan burcuna girmesi filân suçun başlangıcı olur. Bir nehirle sınırlandırılmış doğruluk tuhaf bir doğruluktur. Ayni şey Pirenelerin bu yanında doğru, öbür yanında yanlış sayılır. Hırsızlığın, yakınları ile cinsel ilişkinin, evlât ve baba öldürmenin erdemli işler arasında yeri olmuştur bir zaman.» Zamana ve yere göre değişen bu ahlâk kurallarını doğuran kaynaklar, dinlerle felsefelerdir. Dinler ve felsefeler, birbirini tutmıyan çeşitli ahlâk kurallarını ortaya atarken, şu yüce ülkü ile yola çıkmışlardır. Bütün insanları birleştirecek şaşmaz kurallar koymak. Ama tarih gösteriyor ki dinler de, felsefeler de bu ülküyü gerçekleştirememişlerdir. Onlar insanları birleştirmek isterken, insanları birbiriyle çatıştırmışlardır. Tarih boyunca kişiler ve toplumlar, kendi doğruları, kendi ahlâkları uğruna başka kişileri ve başka toplumları kırmağa kalkmışlardır. Oysa o başka kişilerin ve toplumların da bir ahlâkları vardı. Bunca çelişkiye ve çatışmaya karşın, gene de bir ahlâk biliminden söz edilmesi, bütün insanların uyacağı bir doğru kavramının ahlâk biliminden beklenmesi şaşılacak bir yanılma sayılsa yeridir. Çünkü bu tutum, kötülüğü ortadan kaldıramamıştır. Öyle ise bütün iş, çağımız için, bütün insanları kavrıyacak şaşmaz doğrular bulmaktır. Bunlar nasıl, nereden bulunacak?

Yukarda adını söylediğim «Bilim Ahlâkı» adlı kitap, işte bu soruyu cevaplandırıyor ve bugün için bütün insan davranışlarını kavrıyacak durumda olmasa da ortaya gerçekten inanılır, güvenilir, sağlam birtakım kurallar atıyor. Bu kitabın, bütün aydınlarımızca bir başucu kitabı olarak benimsenmesini salık verirken, yanlış bir iş yapmadığıma inanıyorum.

Melih Cevdet ANDAY

SEÇME KİTAPLAR

FENER, GECE VE YILDIZLAR. Wolfgang Borchert. Şiirler (Almanca - Türkçe). Çeviren: Behçet Necatigil. De Yayınevi, İstanbul. 1963. 40 s., 3 lira.

RÜYA OYUNU. August Strindberg. Oyun 3 perde. Çeviren: Afif Obay. M.E.B. Yayınları. Ankara. 100 s., 2 lira.

YERMA. Federico Garcia Lorca. Oyun 3 perde. Çeviren: Tahsin Saraç. M.E.B. Yayınları. Ankara. 76 s., 140 kuruş.

AY DOĞARKEN. Lady Augusta Gregory. Oyun 1 perde. Çeviren: Akşit Göktürk. De Yayınevi, İstanbul. 1963. 24 s., 1 lira.

SEÇME OYUNLAR

ASLAN ASKER ŞVAYK. Arena'da.

ANDORRA. Büyük Tiyatro'da.

KARALARIN MEMETLERİ. Meydan Sahnesi'nde.

HAMDİ ve HAMDİ - KERPİÇ MEMET. Yeni Tiyatro'da.

MARTI. Kent Oyuncuları'nda.

KAYIP MEKTUP. Arena'da.

---

tığı, baskına çıkmadan önceki gece *Kahire'de* karşısında Binbaşı Brand'ın eşi olarak bulduğu Jane (Ruth Roman). O gece Binbaşı Brand, eşiyle Leith arasında bir şeyler geçmiş olduğunu *sezinliyor*, ama bunun derecesini kestiremiyor. Bu da Leith'e karşı şüphe ve kıskançlık duygularına yol açıyor. İki subay arasındaki bu gergin hava, birbirlerine karşı duydukları «antipati,» Ray'ın kullandığı ikinci ortak öğe. Bingazi baskını, Ray'in bu ikinci ortak öğeyi genişliğine işlemesi için bir çıkış noktası oluyor. Çünkü o andan başlıyarak geçen olaylar, Binbaşı Brand ile Leith'in yaradılışlarını, davranışlarını, psikolojik gelişmelerini açığa vuruyor.

Ray'ın lâboratuarı

Böylelikle Ray, yukarıda da belirttiğimiz gibi, savaşı, konunun tarih ve coğrafya çerçevesini baş kahramanlarını çözümlemek için bir «lâboratuvar» olarak kullanıyor. Yüzbaşı Leith bu lâboratuvar denemesinde hayatını kaybediyor; Binbaşı Brand birliğinden artakalanları, ele geçirdiği belgelerden işe yarayanları karargâhına ulaştırıyor, madalyayla taltif ediliyor, ama gerçekte lâboratuvar denemesinde asıl kaybeden de kendisi oluyor. Çünkü savaş, Brand'ın bütün hiçliğini, işe yaramazlığını, boş gururunu, korkaklığını açığa vuruyor. Hattâ, bütün bunları bilen yüzüne karşı söyleyen Leith'ın bir akrep tarafından sokularak ölmesine hemen hemen göz yummas; *cinayetten ayrılığı olmayan bu olayı* anlayan Arap kılavuz Mokrane'ı (Raymond Pellegrin) öldürmesi, kendi hiçliğini kendisinin de anladığını, kabul ettiğini gösteriyor. Eline tutuşturulan madalyayı, filmin son görüntüsünde, üzerinde adam öldürme talimleri yapılan maketin göğsüne iliştirmesi de bundan. Fakat bunu bile, artık kendisine güvenleri, saygısı, sevgisi kalmayan astları önünde değil, gizli kapaklı yaparak, boş gururunun devam ettiğini ortaya koyuyor.

Savaşa karşı

Ray, savaşın ortasındaki insanlardan aldığı bir kesiti inceleyerek *yaptığı bu psikolojik çözümlemenin* yanı sıra, en çok insanın ölüm karşısındaki davranışı, savaşın insanlık dışı niteliği üstünde duruyor. Birkaç kişinin *öldürülmesini* cinayet *sayan* toplumun, insanların kütle halinde öldürülmesini savaş adı altında kabullenmesindeki saçmalığı Ray «Acı Zafer» de ustalıkla ortaya koyuyor. Düşman askerlerini «uzaktan» kolayca öldürenlerin, aynı askerlerle burun buruna geldikleri, tabancalarının namlularını, bıçaklarının uçlarını bir canlıya dayadıkları vakit nasıl bocaladıklarını, bu davranışın «meşruluğu» üzerinde nasıl şüpheye *düştüklerini* açığa vuruyor. Ray'ın Fransız yazarı René Hardy'nin aynı adlı romanından kendisi, Hardy ve eski sinema eleştirmecisi Gavin Lambert'le meydana getirdiği senaryo, insan toplumlarını öteden beri uğraştıran *başlıca temaları ele alırken*, bunları yalnız görüntü olarak değil, söz olarak da iyice değerlendiriyor. Fransız yazarı Raymond Queneau'nun kaleme aldığı konuşmalar, bu bakımdan zaman zaman Shakespeare'in, Goethe'nin deyişini andıran yalınlığa, *öz*lülüğe ulaşıyor. Özellikle Yüzbaşı *Leith'in alaycı, eleştirmeci*, insancıl tutumu, davranışlarıyla olduğu kadar sözleriyle de beliriyor. Yüzbaşı Leith, «Savaş insanlık dışıdır», «Savaş, insanın *yakasını* kurtarması gereken bir olaydır» diyor; korkaklığını, beceriksizliğini, hiçliğini her davranışıyla ortaya koyan Binbaşı Brand'a, «Artık savaşçı oldunuz yani insanlıkla ilginizi kestiniz» diyor. Arap kılavuz Mokrane'ın herkesin bir gün öleceği yolundaki basit gerçeği dile getirmesine de, «Evet, sadece bunun zamanı ve gayesi önemli» diye cevap veriyor.

«Acı Zafer» Ray'ın hemen bütün filimlerinde raslanan şiddeti, *insanlığın aşağı ve yüce yönleri*ni, yine Ray'ın her filminde raslanan şiir ve lirizmle ortaya koyuyor. Bunu en çok filmin daha tanıtma yazılarında yer alan, ko*mandoların eğitim gördüğü* salonda tavandan sarkan maketlerin gerçeküstücü görünüşlerinde ya da çevresi ölü ve yaralılarla dolu olan Yüzbaşı Brandt'ın ıssız *ve sessiz çölde tek* başına geçirdiği gece sahnesinde görmek mümkün.

Sanatın Öncülüğü

Memet FUAT

Bir süredir Martin Esslin'in Brecht için *yazdığı İngilizce bir kitabı okuyorum. Çok* **ilginç bir kitap. Politikacıların sanat karşısındaki anlayışsızlıkları konusunda acı, tatlı düşündürüyor insanı.**

Martin Esslin üzerine fazla bir bilgim yok, başka kitabını okumadım, ama politika çatışmalarının ötesine geçebilecek gücde bir eleştirmen olarak görünmüyor. Daha çok belgelerle oyalanması da ondan sanırım. Gerçi incelediği yazarın sanat alanındaki öne- ***mini, değerini biliyor, biliyor ya,*** **gene de sanatçılığından çok politikacılığıyla ilgilenmekten kendini alamamış. Dönüp dolaşıp okurlarına söylemiye çalıştığı gerçek şu: «Karşınızdaki sanatçı birtakım hazır düşüncelerin,** ***görüşlerin yayıcısı, propagandacısı*** **değildir.» Bunun için de, Brecht'in Doğu Almanya politikacılarıyla çatışmalarına, Marxist eleştirmenlerden gelen yergilere geniş bir yer ayırmış. Bence, bu çatışmaların, ya da yergilerin - sanat bakımından - bir önemi yok. Brecht'in büyüklüğü, ya da küçüklüğü bunlarla ölçülemez. Sanatçının değeri** ***elbette ki, politika alanındaki düşünce*** **lerinden önce, sanat gücünden gelir. (Yoksa vatan hainliğiyle yargılanmış faşist Ezra Pound'un, sağcı T. S. Eliot'un dünya şiirinin en yüksek tepelerinde gezinmelerini açıklamak kolay olmazdı.) Diyeceğim, Martin Esslin sevdiği, beğendiği, değerine inandığı bir yazarı savunmak isterken, gündelik politika** ***mantığına fazlaca boyun eğmiş.*** **Ama bu boyun eğme çalışmayı, eleştiri açısından basitleştirse de, «sanatçılarla politikacılar» konusuna tuttuğu ışık bakımından kat kat ilginçleştiriyor. Hele benim için! Kitabı okurken** ***nicedir savunduğum*** **bir düşüncenin sağlamasını yaptım diyebilirim...**

Soy sanatçı, büyük sanatçı hiçbir zaman politikanın ardından gitmiyor. Bu arkadan gidişe bir süre katlansa bile, insanla insanın, ***insanla doğanın, insanla toplumun*** **çalışmaları üzerine eğilmenin getirdiği sezinlemelerle, politikayı aşmıya, politikaya öncülük etmiye yöneliyor. (Ya da öylesine incelmiş, soyutlaşmış bir sanata ulaşıyor ki, politika alanındaki düşüncelerinin gelişmelerinden aldığı etkileri eserlerinde açıkça görmek mümkün olmuyor.)**

Propagandaya bağlanmış, propagandanın önemini anlamış kimselerin hoşlanacağı bir şey değil bu, hiç değil. Politikacıların isteği, günün gerektirdiği doğruları, sanatçıların sanat diliyle tekrarlamaları, ***o kadar.*** **Bunun gerçekleşemiyeceğini nedense anlıyamıyorlar. Sanatçıların başka türlü düşünme-** ***lerinden, inatçılıklarından, kendini beğenmiş*** **liklerinden, politikayı küçümsemelerinden gerçekleşemez, demiyorum. Politikanın iniş çıkışlarına, makyavelciliklerine ayak uydurup gene de büyük sanatçı kalabilmek olamıyor** ***da ondan gerçekleşemez, diyorum.*** **Sanata gerekli «insancı duyarlık», «derinlik» politikaya yalnız «güçsüzlük» getiriyor: sanatçıyı ise bunların yokluğu içinde düşünemeyiz bile.**

Bir de olaylardan gidelim:

Abidin Dino'nun yanda okuduğunuz cevabında şöyle bir ***söz var:*** **«Sayın Churchill, Eisenhover, Kruçef, eşek kuyruğuna bağlı boya fırçası fıkrasında düşünce birliğine varmışlardır.** ***Denilebilir ki barış*** **içinde yaşama ilkesi, soyut ressamların sırtında gerçekleşmek üzere.»**

Politikacılar sanat konularında demeçler vermekten nedense kendilerini alamazlar. Birer insan, birer aydın kişi, birer sanatsever olarak düşüncelerini söylemelerine bir engel yok elbette. Ama söyledikleri sözler politikacılıklarına yönelen ilgilerin yayma gücüyle bütün dünyaya yayılınca, sonra da, örnek ***bu ya,*** **bir Picasso çıkıp, «Resim ressam işi, onlar resimden anlamaz» deyince.**

Sanatçıların kendilerine yol **göstermiye kalkan politikacılara, ya da sanat eserine politikacı mantığıyla yaklaşan eleştirmenlere gülümseyip geçmelerine yakınlık duymalıyız. Sanat adamının varlığı o gülümsemeye bağlı. Sanat adamının politika adına konuştuğunda bir radyo, bir gazete niteliğini aşması, köklü bir etki yaratabilmesi de o gülümsemeye bağlı.**

Ama politikacılara bunu anlatabilmek ***hiç de kolay olmuyor.***

Özdemir Asaf

Sairin yeni yayımlanan «Yumuşaklıklar Değil» adlı kitabından seçmeler:

SÖYLE

Köpek gibi, kanlar icinde
Dönüp susabilir misin,
Kavgadan, aşkdan, umuddan.

Hayvanların en güc'lüsü insan.
Cünkü korkmasını da bilir,
Kavgadan, aşkdan, umuddan.

Sen bilir misin, bilir misin sen
Korkmasını, korkuyu, korktuğunu,
Söyleyebilir misin korkmadan.

Kavgadan, aşkdan, umuddan
Dönüp susabilir misin sen.,
Sen, hayvanların en güc'lüsü insan!

SADAA

Bugüne en uzak gün, dün

HEP

Tam başlarken bitti bilip gittiler.
Dostlukları, umudları silip gittiler.
Bana bakıp, şimdi başka yerlerde
Başka şeyler vardır deyip gittiler.

20

Sevgiler sürdürmeye gelmişim sandım.
İlgiler sürdürmeye gelmişim sandım.
Yalanlı, alçak, kara bir çağ geldi üstüme,
Ezildim, itildim, gelmişim sandım.

KALA

Savaş onu okulun kapısında yakaladı,
Bir adım kala insanları görmeye.
Elinden kalemini aldılar,
İttiler **ölmeye, öldürmeye.**

Tam düşünürken vurdular.

MYTHE

Geçtiğim karşılarda, bakıyorum karşısındayım.

Gelecek sayılarda:

Asım Bezirci

Sabahattin Eyüboğlu'nun «Mavi ve Kara»sı üzerine eleştiri yazısı.

Ayperi Akalan

«Martı» üzerine eleştiri yazısı.

Sosyalist Kültür Derneği ve Demokrasimiz

Burhanettin Uluç

Sosyalizmi, Türk Dil Kurumunun çıkardığı Türkçe Sözlük «Toplumculuk» olarak karşılıyor. Demokrasi sözcüğünün kökünde de «halk» unsuru vardır. Aşağı yukarı halk, halk yönetimi, toplumculuk eş anlamlı kavramlar olarak gözüküyor. Gene Türkçe sözlükte komünizm ayrı bir kelime olarak yer almış ve tanımlanmıştır. O halde dilimizde beliren gerçek şudur: Sosyalizm, komünizm demek değildir. Sosyal demokrasi demektir. Demokrasi sosyalizmi, sosyalizm demokrasiyi çağırır.

Bugün Türkiyemizin 1 numaralı problemi nedir? Hiç şüphesiz KALKINMA'dır. Nasıl bir kalkınma? Elbette: a) Hızlı, b) Dengeli, c) Âdil, d) Demokratik, e) Plânlı bir kalkınma...

Az gelişmişlikten kurtulmak için Kalkınma *Strateji ve hedeflerimiz ortaya konmuştur.* Başarı şansımızı zaman gösterecektir. Ancak zaman içinde yapılacak, Meclis ve hükûmete yardımcı olmak suretiyle başarılacak ve toplum kalkınmasına gönüllü katılmaları sağlayacak DERNEK çalışmalarına da ihtiyaç olduğu Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı metninden çıkarılabilecek önemli bir husustur.

Anayasamız 29. maddesiyle bu hakkı, dernek kurma hakkını, klâsik bir hak ve hürriyet olarak tanımış, ilân etmiştir. Atalarımız, «Bir elin nesi var - İki elin sesi var» demek suretiyle teşkilâtlanmanın önem ve zaruretini belirtmişlerdir. O halde meşruiyetsizliğini ve haramzadeliğini idame için elinden ancak iftira ve tecavüz gelen belli çevrelere karşı koyabilmek, sosyalizmin hür ve demokratik, Batılı ve dost ülkeler tatbikatına te kabul eden bir iktisadî - içtimaî sistem olduğunu anlatabilmek, sosyalizmden ürkmemek gerektiğini açıklayabilmek, bilimin ışığında toplum meselelerimize çözüm şekli aramak, sosyalizmin insancılığını belirtebilmek, bir metod olarak sosyalizm açısından yurt sorunlarımıza bakabilmek, bir Türk Sosyalizminin temel ve ilkelerini ortaya koyabilmek Sosyalist Kültür Derneğinin kuruluşu için yeter *nedenlerdir.*

Olumlu tartışmaların Türk efendiliğine, terbiyesine, ahlâkına, seviyesine ve milliyetçiliğine yaraşır ölçüleri ile hareketlenecek olan Dernek çalışmalarının gene olumlu sonuçlar doğuracağına inanıyoruz.

İnanıyoruz ki, gerçek Atatürkçülük, hayatta en **hakiki mürşidin ilim olduğu ve muassır medeniyet seviyesine vasıl olmak için emperyalizm ile kapitalizmi red ile emeği ve sosyal adaleti üstün tuttuğu gerçeğine dayanır.**

İnanıyoruz ki, Anayasamızın 35-53, maddeleri arasında **yer alan** iktisadî ve sosyal hak ve ödevlerin sistematik ve ideolojik bütünlüğü ancak sosyalizm ile adlandırılabilir. Bu hak ve ödevlerin kâğıt üzerinden tatbikat alanına geçirilmesi Anayasamızın 2. maddesindeki SOSYAL DEVLET'imizin gerçekleştirilmesi olacaktır.

Topraktan eğitime, ticaretten sanayie, sağlıktan meskene kadar iktisadî - içtimaî hayatımızın bütün kesimlerini mantıkî bütünlüğü içinde düzenlemek amacına hizmet edecek üniversite, fakülte, *enstitü çalışmalarını Sosyalist Kültür Derneği* şükranla karşılayacak ve icra organlarına sunulacak bu tip çalışmaları teşvik edecek ve destekleyecektir.

Sosyalist Kültür Derneği alın terine, göz nuruna dayanmayan kap - kaç servetleri red ve inkâr edecektir. Onun içindir ki, Sosyalist Kültür Derneği, EMEK gücünü toplumumuzun temel değeri sayacaktır. Emeksiz ekmek, emeksiz emek olmaz görüşünü savunacaktır. Sınıflar arası karşılıklı denge arayacaktır. Millî gelirde adaletli bölüşme ve kamu giderlerine katılmada adaletli yüklenme isteyecektir.

Sosyalist Kültür Derneği, AİLE'yi Türk toplumunun temeli sayan Anayasamızın 35. maddesini aynen benimseyecek, kadını, çocuğu koruyucu tedbirlerin Devlet ve ilgili kamu tüzel kişilerince (İl, belediye, köy) alınmasına matuf çalışmalar gösterecektir. Tâ ki pederşahî, maderşahî aile *tipleri, medenî nikâhsız ve yalnız imam nikâhlı* aile kurumları, taaddüt-ü zevecat, ya da «taaddüt-ü metres» aile görüşleri yerlerini tamamiyle demokratik, karı - koca eşitliğine dayanan, hür ve sağlam yapılı aile çeşitlerine bıraksınlar. Bunun için ailenin iktisadî, kültürel, sıhhî yeterlikleri ve garantileri içinde fertlerin insan olma haysiyetiyle bağdaşabilen meskenlere kavuşturulması ve mesken hürriyeti ile mesken masuniyetinin ancak o zaman bir mânâ ifade edebileceği inancı Sosyalist Kültür Derneğinin muhtevasındandır.

Sosyalist Kültür Derneği, din konusunda tamamen lâik düşünecektir. Vicdan ve inanç hürriyetlerini kutsal tanıyacak, Anayasamızın bu konudaki çağdaş görüşünü aynen savunacaktır.

Sosyalist Kültür Derneği, insanın insanı sömürmesine karşı koyacaktır. İnsanın insana kulluğunu tanımayacak ve insanın iktisadî, içtimaî, **siyasî hürlüğünü isbat edecek ve yayacaktır**

Yurt sorunlarına ilgi duyup da olumlu tartışmalara, çözüm yollarına varmak isteyen, fakat statüsü gereğince aktif politikaya atılamıyan aydın, gerçek ve rahat ocağını ve evini Sosyalist Kültür Derneğinde bulacaktır.

21 Ekim 1336 (1920) tarihli Büyük Millet Meclisi Beyannamesi, önemli ve aktüel bir siyasî belge olarak Sosyalist Kültür Derneğinin Atatürkçülük anlayışını tarihî ve sosyolojik sadakat ve vefa örneği ilân etmekten bir kere daha içtimaî mes'uliyet zevki hissedecektir:

«Emperyalist devletlerin, Devlet ve Milletimizin hayatına açıkça kastetmeleri neticesinde müdafaa-i meşrua için toplanan Büyük Millet Meclisi, şimdiye kadar muhtelif vesilelerle sarahaten veya zımnen ilân ettiği maksat ve meslekini bir kere daha bütün cihana arz için şu beyannameyi neşretmeğe lüzum görmüştür.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, millî hudutlar dahilinde hayat ve istiklâlini temin için teşekkül etmiştir. Binaenaleyh hayat ve istiklâlini yegâne ve mukaddes emel bildiği Türkiye halkını, emperyalizm ve kapitalizm tahakküm ve zulmünden kurtararak irade ve hâkimiyetinin sahibi kılmakla gayesine vasıl olacağı kanaatındadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin hayat ve istiklâline suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzatına karşı müdafaa ve bu maksada münafi hareket edenleri tedip azmiyle müesses bir orduya sahiptir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, halkın öteden beri maruz bulunduğu sefalet sebeplerini yeni vesait ve teşkilât ile kaldırarak yerine refah ve saadet ikame etmeyi başlıca hedef addeder. Binaenaleyh, toprak, maarif, adliye, maliye; iktisat; evkaf işlerinde ve diğer mesaide içtimaî uhuvvet ve teavünü hâkim kılarak halkın ihtiyacına göre teceddüdat ve tesisatı vücuda getirmeye çalışacaktır. Bunun için de siyasî ve içtimaî umdelerini milletin ruhundan almak ve tatbikatta milletin temayül ve ananatını gözetmek fikrindedir.»

Tamamen hukuk ve mevzuat sınırları içinde kalacak ve çalışacak olan Sosyalist Kültür Derneği yüzde yüz Atatürkçü olmanın şuuru ile hareket edecek, zinde kuvvetlerin halkımıza öncülük etmesini, milletimizle kaynaşmasını sağlamağa gayret gösterecektir.

Çalışmamızın nâsçılıktan, doğmatizmden uzak bulunması, ilmin tekâmül kanunları ve muayyeniyet kadrosu içinde kalacak olması, başaracağımızın teminatıdır.

«Vur, fakat dinle» diyen filozofla birlikiz. «Bir güzel konuşmak sanatı varsa, bir güzel dinlemek sanatı da vardır» diyen *Epiktetos* ile beraberiz. «Düşüncenize katılmıyorum. Ama düşündüğünüzü söyleyebilme hakkınızı ölünceye kadar savunacağım» diyen Voltaire ile oybirliğindeyiz.

«Hakikatı söylemekten korkmayınız» diyen ATATÜRK'ümüzle içiçe, özöze, yanyanayız.